

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI

ARAP DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SADIK YALSIZUÇANLAR'IN "GEZGİN" VE
MUHAMMED HASAN ALVAN'IN "MEVTUN
SAĞÎRUN" ADLI ROMANLARININ
KARŞILAŞTIRILMASI**

Ahmet Fatih AL HÜSEYİNİ

2501201672

DANIŞMAN

Doç. Dr. İbrahim ŞABAN

İSTANBUL-2022

ÖZ

SADIK YALSIZUÇANLAR'IN "GEZGİN" VE MUHAMMED HASAN ALVAN'IN "MEVTUN SAĞİRUN" ADLI ROMANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

AHMET FATİH AL HÜSEYİNİ

İlk olarak 18. yüzyılda Batı’da ortaya çıkan roman sanatı, tüm dünyaya yayılarak edebiyat alanında büyük bir öneme sahip olmuştur. Arap edebiyatında da 19. yüzyılda görülmeye başlanan tercüme faaliyetleriyle birlikte roman türünün ilk örneği Mısırlı yazar Muhammed Hüseyin Heykel tarafından *Zeyneb* başlığıyla yazılmıştır. Zamanla bütün Arap ülkelerine yayılan roman türünde eser kaleme alan birçok yazar yetişmiştir. Türk edebiyatında da roman, Arap edebiyatıyla benzer şekilde 19. yüzyılın ortalarında batılılaşmadan sonra çeviri hareketiyle ortaya çıkmış ve bu alanda eser kaleme alan birçok yazar yetişmiştir.

Yine 19. yüzyılda ortaya çıkıp 20. yüzyılda bütün dünyaya yayılan karşılaştırmalı edebiyat bilimi çerçevesinde farklı dillerde kaleme alınan edebi eserlerin karşılaştırmalarına dair birçok çalışma yapılmıştır. Bu tezde de Muhyiddîn İbnü'l Arabî’nin şahsiyetini biyografik olarak ele alan Türk yazar Sadık Yalsızuçanlar’ın *Gezgin* adlı romanı ile Suudi yazar Muhammed Hasan Alvan’ın *Mevtun Sağîrun* adlı romanı içerik, yapı, dil ve üslup yönünden incelenip ortak, benzer ve farklı yönleri karşılaştırılarak ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Roman, Karşılaştırmalı Edebiyat, Arap Edebiyatı, Türk Edebiyatı, Sadık Yalsızuçanlar, Muhammed Hasan Alvan, Muhyiddin İbnü'l Arabi.

ABSTRACT

A COMPARISON OF SADIK YALSIUZUÇANLAR'S "GEZGIN" AND MUHAMMED HASAN ALVAN'S "MEVTUN SAĞÎRUN"

AHMET FATİH AL HÜSEYNİ

The art of the novel, which first emerged in the West in the 18th century, spread all over the world and had a great importance in the field of literature. With the translation activities that started to be seen in Arabic literature in the 19th century, the first example of the novel type was written by the Egyptian writer Muhammed Hüseyin Heykel with the title *Zeyneb*. Over time, many writers who wrote novels that spread to all Arab countries have grown. In Turkish literature, the novel emerged with the translation movement in the middle of the 19th century, similar to Arabic literature, after westernization, and many writers who wrote works in this field were trained.

Again, within the framework of comparative literature, which emerged in the 19th century and spread all over the world in the 20th century, many studies have been conducted on the comparison of literary works written in different languages. In this thesis, Turkish writer Sadık Yalsızuçanlar's novel named *Gezgin* and Saudi writer Muhammed Hasan Alvan's *Mevtun Sağîrun*, which biographically discusses Muhyiddîn İbnü'l Arabî's personality, are examined in terms of structure, content, language and style. aspects will be compared.

Keywords: Novel, Comparative Literature, Arabic Literature, Turkish Literature, Sadık Yalsızuçanlar, Muhammed Hasan Alvan, Muhyiddin İbnü'l Arabi.

ÖNSÖZ

Roman; yazma sanatının en sürükleyici türüdür. İnsan hayatına dair olayları, ilişkileri, toplumsal olguları gerçeğe uygun olarak ya da kurgusal bir anlatım biçimiyle ortaya koyma sanatıdır. Mevzubahis edebi türümüz, ilk olarak 18. yüzyılda Batı’da ortaya çıkmış ve zamanla da bütün dünyaya yayılmıştır. Arap ülkelerine ise 19. yüzyıldan itibaren tercüme hareketleriyle girmeye başlamış ve 20. yüzyılda bütün Arap ülkelerine yayılmıştır. 1849 yılında Rifâa Râfi‘ et-Tahtâvî’nin Fransız yazar Fenelon’un *Les aventures de Télémaque* eserini “*Muğamarâtü-Telemak*” adıyla Arapça tercüme etmesinden sonra birçok eserin çevirisi yapılmış ve 1913 yılında Muhammed Hüseyin Heykel tarafından *Zeyneb* adlı ilk özgün roman yayımlanmıştır. Bu romandan sonra bütün Arap ülkelerinde birçok roman kaleme alınmıştır.

Suudi Arabistan’da ilk roman, 1930 yılında Abdu’l-Kuddûs el-Ensârî tarafından Şam’da yayımlanan *et-Tev’amân* (İkizler)’dir. Abdu’l-Kuddûs el-Ensârî’den sonra Abdurrahman Munîf, İbrâhim el-De’câni, Tâhir ez-Zehrânî ve Gazi el-Kusaybî gibi birçok yazar roman yazmıştır. Bunlardan çağdaş dönemimizin Suudi Arabistanlı öncü yazarlarından olan Muhammed Hasan Alvan, birçok eser ortaya koymuş ve *Mevtun Sağîrun* isimli romanıyla Uluslararası Arapça Romanı Ödülü’ne layık görülmüştür.

Türk edebiyatında ilk roman ise, Arap edebiyatına benzer şekilde 19. yüzyılda batılılaşma sürecinin etkisiyle Fransızca eserlerin çevirileriyle kendini göstermiştir. 1859 yılında Fransız yazar Fenelon’un romanı Yusuf Kamil Paşa tarafından “*Muğamarâtü-Telemak*” (Telemak’ın Maceraları) adlı kitaptan çevrilerek *Tercüme-i Telemak* adıyla yayımlanmıştır. Şemseddin Sami, Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem gibi yazarların öncülüğünde de ilk özgün romanlar ortaya çıkmıştır. Daha sonra günümüze kadar roman türünde eser kaleme alan birçok yazar yetişmiştir. Bunlardan edebiyat hayatına 1980 yılında kaleme aldığı *Ana* adlı ilk öyküsüyle başlayan Sadık Yalsızuçanlar’ın eserleri, birden fazla araştırmacının akademik çalışmalarına konu olmuştur.

Bu çalışmada da Suudi Arabistanlı Arap yazar Muhammed Hasan Alvan ve Türk yazar Sadık Yalsızuçanlar’ın ortak bir biçimde İbnü’l Arabî’nin hayatını anlatan

Mevtun Sağırun ve *Gezgin* adlı romanları, muhteva, yapı, dil ve üslup bakımından incelenip karşılaştırılacaktır. Bu bağlamda üç bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde yazarların biyografilerine, ikinci bölümünde Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin hayatına ve iki romanın özetine, üçüncü bölümünde ise romanların karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Tez yazım aşamasında baştan sona kadar gösterdiği samimiyet ve uzattığı yardım eliyle, tüm süreçlerde değerli bilgilerini ve desteklerini esirgemeyen ve her daim bana yol gösteren saygıdeğer tez danışmanım Doç. Dr. İbrahim ŞABAN'a sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca tez yazımında teknik destek ve tez okuması konusunda yardımlarını esirgemeyen ve önerileriyle yoluma ışık tutan başta değerli hocam Doç. Dr. Ömer İSHAKOĞLU olmak üzere Merve BEYİNLİ, Merve GÖRGÜLÜ, Zeki BAYKARA, Melis AKSU ve aileme minnettarım.

Ahmet Fatih AL HÜSEYNİ

İSTANBUL, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

Sadık Yalsızuçanlar ve Muhammed Hasan Alvan

1.1. Sadık Yalsızuçanlar.....	6
1.1.1. Hayatı.....	6
1.1.2. Edebi Kişiliği.....	11
1.1.3. Eserleri	13
1.2. Muhammed Hasan Alvan.....	22
1.2.1. Hayatı.....	22
1.2.2. Edebi Kişiliği.....	23
1.2.3. Eserleri.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

İbnü'l Arabi, "Gezgin" ve "Mevtun Sağîrun" Adlı Romanlar

2.1. İbnü'l Arabi.....	26
2.1.1. Hayatı.....	26

2.1.2. Gezi ve Seyahatleri.....	30
2.1.3. Eserleri.....	32
2.2. Gezgin Romanın Özeti.....	36
2.3. Mevtun Sağîrun Romanın Özeti.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

"Gezgin" ve "Mevtun Sağîrun" Adlı Romanların Karşılaştırılması

3.1. Muhteva Açısından.....	51
3.1.1. Başlık.....	51
3.1.2. Tema.....	52
3.1.3. Konu.....	55
3.1.4 Ana Fikir.....	56
3.2. Yapı Açısından.....	57
3.2.1. Anlatıcı.....	57
3.2.2. Bakış Açısı.....	58
3.2.3. Şahıslar.....	60
3.2.4. Olay Örgüsü.....	85
3.2.5. Zaman.....	89
3.2.6. Mekân.....	99
3.3. Dil ve Üslup	102
SONUÇ	115
KAYNAKÇA	118

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e. : Aynı Eser

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı Geçen Makale

a.g.t. : Adı Geçen Tez

bkz. : Bakınız

bs. : Baskı

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

Der. : Derleyen

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Ed. : Editör

Haz. : Hazırlayan

p. :Page

s. : Sayfa

Vol. : Volume

y.y. : Yayın Yeri Yok

t.y.: Tarih Yok

UÜİFD: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

GİRİŞ

İnsanın göreneklerini inceleyen, duygularını çözümleyen, serüvenini sergileyen, kurguya veya gerçeğe dayanan roman sanatı, ilk olarak Batı'da mitoloji, destan, masal, halk hikâyeleri ve romans olarak bilinen tarih ve yaşam öyküsü yazıcılığı gibi çeşitli anlatı türleri sonucunda 18. yüzyılda ortaya çıkmış ve 19. yüzyılda bütün dünyaya çeviri hareketleriyle yayılmıştır.¹

Arap edebiyatı 19. yüzyılın sonlarında Batı edebiyatlarının etkisi ve çeviri faaliyetleriyle roman sanatıyla tanışmıştır. Mısırlı yazar Rifâa Râfî' et-Tahtâvî, Fransız yazar Fenelon'un *Les aventures de Télémaque* adlı romanını Arapçaya çevirerek Arap edebiyatını roman sanatıyla tanıştıran ilk kişi olmuştur. et-Tahtâvî sonrasında gazete ve dergilerin roman çevirilerini tefrikalar halinde yayımlaması roman türünün Arap edebiyatına hızlıca girmesini ve bu alanda ilk özgün romanın 20. yüzyılın ilk çeyreğinde sunulmasını sağlamıştır.² Özellikle Muhammed Hüseyin Heykel tarafından 1913 yılında yayımlanan *Zeyneb* adlı ilk özgün edebi romandan sonra birçok Arap ülkesinde roman kaleme alınmıştır.

Bu Arap ülkelerinden Suudi Arabistan'da ortaya çıkan ilk roman, 1930 yılında yazar Abdu'l-Kuddûs el-Ensârî'nin Şam'da yayınladığı *et-Tev'amân* (İkizler) adlı eserdir. Suudi romanı, Arap romanının serüveninde büyük bir yere sahiptir. Bu da onu birçok eleştirel çalışmanın odak noktası haline getirmiştir. Böylece roman sanatı Suudi Arabistan'da hızlıca ilerlemeye başlamış ve günümüze kadar Abdurrahman Munîf, Hâmid Demenhur, İbrâhîm el-Nâsır ve Muhammed Hasan Alvan gibi birçok yazar bu alanda eser kaleme almıştır.³

Türk edebiyatı ise, 19. yüzyılda tanzimat dönemiyle beraber birçok yenilikle karşı karşıya kalmıştır. Bu yenilikler, Türk aydınlarının Batı edebiyatıyla tanışmasına ve Türk edebiyatına roman türünün girmesine sebep olmuştur.⁴ Arap edebiyatında

¹ Nurullah Çetin, **Roman Çözümleme Yöntemi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 22.

² Rahmi Er, "Roman: Arap Edebiyatı", **DİA**, İstanbul, 2008, C. XXXV, s.164-166.

³ Sultan Sa'd el-Kahtânî, **er-Rivâyetü Fi'l-Memleketi'l-Arabiyeti's-Suudiye: Neş'etüha ve Tatavvuruha**, Daru's-Safhatü'z-Zehbiyyetü Li'n-Neşri, Riyad, 1998, s. 43.

⁴ Zehra Kaplan, "İlk Edebi Roman İntibah'taki Edebi Çatışma: Kadın Psikolojisi, Anneden kopma ve Oğlun Bireyselleşme Mücadelesi", **Kesit Akademi Dergisi**, Yıl 3, Sayı: 9, 2017, s. 320-332.

olduğu gibi Türk edebiyatında da roman sanatı tanzimattan sonra çeviri faaliyetleriyle hızlıca gelişmiştir.⁵ Türk edebiyatında ilk roman çevirisi Yusuf Kâmil Paşa tarafından gerçekleştirilen, Fransız yazar Fenelon'un *Les aventures de Télémaque* adlı romanının *Tercüme-i Telemak* başlığıyla 19. yüzyılın üçüncü çeyreğinde yayımlanmıştır. Ardından Victor Hugo'nun yazdığı *Les Misérables* (Sefiller) romanı çevrilmiştir.⁶ Bu roman çevirilerini daha sonra birçok roman çevirisi takip etmiş ve 1875 yılında ilk özgün roman Şemseddin Sami tarafından *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* başlığıyla kaleme alınmıştır. Günümüze kadar da roman yazan Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Orhan Pamuk ve Sadık Yalsızuçanlar gibi birçok yazar yetişmiştir.

Farklı edebiyatlar arasında romanların çeviri ve uyarlama faaliyetleri, herkesin kültürünün tanınmasına ve bu edebiyatlar arasında karşılaştırmalar yapılmasına ışık tutmuştur. Karşılaştırma demek; iki ya da daha fazla dil, edebi tür, kişi ve nesnelerin birbirine benzeyen ve benzemeyen yanlarını ortaya koymak ve mukayese etmektir. Karşılaştırmalı edebiyat ise, mukayese metoduyla farklı edebi türler arasındaki ilişkilerin, ortak noktada buluşan benzerlikleri ve farklılıklarını tespit etmeyi hedefleyen bilim dalıdır.⁷

Gürsel Aytaç, karşılaştırmalı edebiyatın; “görevi ve işlevi farklı dillerde ele alınmış iki eseri; konu, düşünce veya biçim bakımından incelemek, ortak noktada kesişen benzer ve farklı yanlarını ortaya koymak ve nedenleri üzerine yorum yapmak” olduğunu dile getirmiştir.⁸ Karşılaştırmalı edebiyat için, farklı kültürlerle ait metinlerin incelenmesiyle ilgilenen bir edebiyat türü tanımını veren Susan Bassnett, okuyucuyu karşılaştırmalı edebiyata sürükleyen etkenin, edebiyatçıların ve metinlerin arasında gördükleri benzerlikler olduğunu ifade eder. Matthew Arnold ise, 1857'de Oxford'taki açılış konferansında yaptığı konuşmasında: "*Bir eseri okuyarak*

⁵ Hilmi Ziya Ülken, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü / İslam Medeniyetinde Tercümeler ve Tesirleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 4.

⁶ Dinçer Öztürk, "İlk Edebi Roman İntibah'taki Bazı Teknik Sorunlar", *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl, 2020, c. 9, Sayı. 2, s. 218-219.

⁷ [https://sozluk.gov.tr/\(çevrimiçi\)](https://sozluk.gov.tr/(çevrimiçi)) 06.06.2022

⁸ Gürsel Aytaç, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Doğubatı Yayınları, Ankara, 2019, s.11.

bizi tatmin eden bir anlama ulaşamayabiliriz ancak o eserin başka eserlerle olan ilişkilerini inceleyerek daha iyi anlayabiliyoruz."⁹ diyerek bu görüşü desteklemiştir.

Karşılaştırmalı edebiyat, Türkiye’de üniversiteler vasıtasıyla şekillenmeye başlamıştır. İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde görev alan Cevdet Perin ve Cemil Meriç, yaptıkları çalışmalarla ve gösterdikleri çabalarla karşılaştırmalı edebiyatın Türkiye’de yayılması noktasında büyük rol oynamıştır.¹⁰ Türk Edebiyatının roman karşılaştırma örnekleri çoktur: James Joyce’in *Ulysses* eseri ile Oğuz Atay’ın *Tutunamayanlar*’ı; Peyami Safa’nın *Şark Nedir?*’i ile Cemil Meriç’in *Bu Ülke’si*; Benjamin’in *Pasajlar* ile Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Beş Şehir*’i; Kafka’nın *Babaya Mektup* ile Oğuz Atay’ın *Babama Mektup*’u ve Thomas Mann’in *Buddenbrook Ailesi* ile Orhan Pamuk’un *Cevdet Bey ve Oğulları* eserleri gibi örneklerle doludur.¹¹

Arap edebiyatına gelince, karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları ilk olarak 1904 yılında başlamış ve bu alanla ilgili üç kitap yayımlanmıştır. Suudi Arabistan’ın karşılaştırmalı edebiyata olan ilgisi ise geç başlamıştır. Fahrî Ebu’s-Su’ûd, Arap edebiyatı ile İngiliz edebiyatı arasındaki karşılaştırmaları içeren makaleler yazmıştır. Bunun yanı sıra Halîl el-Hindâvî’nin de *"Arap Edebiyatının Yönüne Yeni Bir Işık"* başlıklı makalesinde karşılaştırmalı edebiyatla ilgili uygulamalı çalışmaları yayımlamıştır.¹² Genel olarak Arap edebiyatında karşılaştırmalı edebiyatın çalışmaları çoktur. Bunlar: Mısırlı yazar Latîfa ez-Zeyyât’ın *el-Bâb el-Meftûh* eseri ile İranlı yazar Simin Danşur’un *Suşun* eseri; Filistinli yazar Gassân Kenefânî’nin *Ma Tebakka Lekum* adlı eseri ile Amerikan yazar William Faulkner’in *The Sound and The Fury* eseri; Faslı yazar Abdulilah bin Arafe’nin *Cebel Kâf* eseri ile Türk yazar Ahmet Baydar’ın *Endülüslü Zidyar Son Anka* adlı eserleri arasında karşılaştırmalar yapılmıştır.

⁹ Susan Bassnett, **Comparative Literature A Critical Introduction**, Çev; Amira Hasan Nowayra, 1999, s. 5.

¹⁰ Ertuğrul Aydın, “Türkiye’deki Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışmaları”, **Rumeli DE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, KKTC, 2019, s. 150.

¹¹ Nurdan Gürbilek, **Benden Önce Bir Başkası**, Denemeler, Metis Yayınları 2010, s.9.

¹² Sâmî Yusuf Ebu Zeyd, **el-Edebul-Mukaren el-Menhecû ve’t-Tatbik**, Darül-Mesirati-lin’Neşri ve’t-Tevzii, 2017, s.39; Ayrıca bkz; Ali Mecid Davûd el-Budeyri, , **el-Edebul-Arâbiyül-Mukâren**, Basra Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, 2009, s.68.

Türk ve Arap edebiyatının karşılaştırmalı edebiyat ile tanışmasından bu yana her iki edebiyatı karşılaştıran çok sayıda çalışma yayımlanmıştır. Ancak bu çalışmaların henüz istenen düzeye ulaştığı söylenemez. Özellikle tasavvuf alanında Arap edebiyatında; Necîb Mahfûz'un *et-Tarîk* ve *Rihletü bin Fattûme*; et-Tâhir Vattâr'ın *el-Havât ve'l-kasr* ve *el-Veliyü't-Tâhir ye'ûdü ilâ makâmi'z-zekî*; Ahmed Tevfik'in *Cârâtü Ebî Mûsâ* ve *Şüceyratü Henâ ve Kamer* ve Muhammed Hasan Alvan'ın *Mevtun Sağîrun* gibi¹³ ve Türk edebiyatında; Afet Ilgaz'ın *Ermîş*; Emine Işınsu'nun *Kafdağı* ve *Nisan Yağmuru*; Mustafa Miyasoğlu'nun *Bir Aşk Serüveni* ve Sadık Yalsızuçanlar'ın *Gezgin*'i gibi¹⁴ kaleme alınmış romanlar hakkında bağımsız çalışmalara rastlanmakla birlikte bu yazar ve romanlarının karşılaştırmalarına dair bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu yazarlardan Sadık Yalsızuçanlar ve Muhammed Hasan Alvan'ın eserlerine ilişkin de ayrı ayrı akademik çalışmalar yapılmıştır. Ancak her iki yazarın İbnü'l Arabî'nin hayatını anlatan *Gezgin* ve *Mevtun Sağîrun* romanlarının ortak bir çalışmasının bulunmaması bir eksiklik olarak görülmüş ve tezimizin konusu bu eksikliği gidermek amacıyla seçilmiştir. Bu iki romanın incelenip muhteva, yapı, dil ve üslup bakımından karşılaştırılmasının amaçlandığı bu çalışmada ortak, benzer ve farklı yönler var mıdır, varsa nelerdir gibi sorulara cevap aranacaktır. Daha önce böyle bir çalışma yapılmaması da bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Çalışmada nitel ve tümevarım bir araştırma modeli takip edilmiş olup veriler belgesel tarama yöntemiyle elde edilip incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

Bu çerçevede tez, bir giriş ve üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, Sadık Yalsızuçanlar ve Muhammed Hasan Alvan'ın biyografilerine; ikinci bölümde, söz konusu her iki romanın ana konusu olan Muhyiddin İbnü'l Arabî'nin biyografisi ile iki romanın özetlerine; üçüncü ve son bölümde ise, uygulama kısmı olan karşılaştırmaya yer verilmiştir.

¹³ Ethem Demir, "Modern Arap Edebiyatında Tasavvufi Romanlar", *Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1,39, 2019, s. 49.

¹⁴ Sema Noyan, "1980 Sonrası Popüler Romanlar ve Tasavvuf", *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi*, Temmuz 2017, c.1 Sayı. 1, s. 13-22.

Uygulamanın esas olarak yapılacağı üçüncü bölümde muhteva açısından başlığı altında her iki romanın başlık, tema, konu ve ana fikirleri mukayese edilmiştir. Muhtevadan sonra yapı bakımından iki romanın anlatıcıları, bakış açıları, olay örgüleri, şahısları, zamanları ve mekânları incelenerek karşılaştırılmıştır. Uygulama bölümünün son ögesi olan dil ve üslup bakımından da her iki romanda kullanılan anlatım teknikleri detaylı bir şekilde karşılaştırarak sunulmuştur.

Tezimiz, iki yazarın hayatı, edebi şahsiyeti ve eserleri; İbnü'l Arabî'nin hayatı, gezi ve seyahatleri, eserleri; iki eserin künyeleri ve özetleri, iki eserin başlığı, teması, konusu, ana fikri, anlatıcısı, bakış açısı, olay örgüsü, şahıs kadrosu, zamanı, mekânı, dil ve üslubu ile sınırlandırılmıştır. Bu çalışma, karşılaştırmalı edebiyat, Arap edebiyatı, Türk edebiyatı, Sadık Yalsızuçanlar, Muhammed Hasan Alvan, Muhyiddin İbnü'l Arabî, muhteva, yapı, dil ve üslup kavramları etrafında şekillenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Sadık Yalsızuçanlar ve Muhammed Hasan Alvan

1.1.SADIK YALSIZUÇANLAR¹⁵

1.1.1. HAYATI

Sadık Yalsızuçanlar, çağdaş Türk edebiyatının önde gelen yazarlarından birisidir. 1 Aralık 1962 tarihinde Malatya'nın Cırıkpınar mahallesinde bulunan, iki katlı ve bahçeli bir evde dünyaya gelmiştir. Babası Abdurrahman Bey, onu okula altı yaşındayken yazdırmak ister ancak okul müdürü yaşı küçük olduğundan dolayı okula kaydını kabul etmez. Bunun üzerine babası mahkeme kararıyla Sadık'ın yaşını bir yaş büyütür ve aynı sene okula yazdırır. Bu yüzden ünlü yazarın doğum tarihi nüfus cüzdanında 1 Aralık 1961 olarak yazar.

Sadık Yalsızuçanlar'ın eserlerinde sık sık bahsettiği dedesi Sadık Kâmil Baba, aslen Muşludur. Muş'un Varto ilçesindeki Çayır yolu köyündendir. Adıyaman Besni'li Bessey Hanımla evlenir ve bu evlilikten yazarın babası Abdurrahman Yalsızuçanlar doğar. 1950'li yıllarda yazarın ailesi Malatya'ya göç eder.

Sadık Yalsızuçanlar'ın annesi Necla Hanım ise Malatya'nın Akçağ ilçesinde doğar. Necla Hanım evleninceye kadar Malatya'nın kız sanat mektebinde okur ancak evlendikten sonra okulu bırakmak zorunda kalır. Zikretmeye değer ki yazarın annesi İstanbul Türkçesini mükemmel ve kusursuz bir şekilde konuşurdu. Bu durum, yazarın edebi hayatına etki etmiş ve eserlerine de yansımıştır.

Sadık Yalsızuçanlar'ın ailesi sekiz kişiden oluşmaktadır. Annesi ve babası ile üçü erkek üçü kız olmak üzere ailenin ikinci çocuğudur. Yazar, anneannesi, teyzeleri Necmiye ve Nevin, dayıları Necdet ve Mete ayrıca Emine adında bir yetim kızın da içinde bulunduğu geniş bir aile ortamında yaşar.

Sadık Yalsızuçanlar'ın ilkökul hikâyesi, altı yaşına geldiğinde babasının onu Melekbaba ilkökuluna yazdırmak istemesiyle başlar. Ancak yaşının küçük

¹⁵ Sadık Yalsızuçanlar başlığı altındaki tüm bilgiler yazar tarafından afatihahuseyni@gmail.com adresine 02.12.2021 tarihinde gönderilen e-postadan faydalanarak yazılmıştır.

olmasından dolayı okul müdürü bu durumu kabul etmez. Bunun üzerine yazarın babası Abdurrahman Bey, mahkemeye başvurur ve mahkeme kararıyla Yalsızuçanları'nın yaşını büyütür ve aynı yıl Melekbaba ilkokuluna kaydını yaptırır.

Sadık Yalsızuçanlar Melekbaba ilkokulunu yüksek başarıyla bitirir ve Kubilay Ortaokuluna başlar. Yazar, Ortaokul ikinci sınıftayken babasının iş durumu gereği ailesiyle Hatay'ın Dört Yol ilçesine göç etmek zorunda kalır. Ortaokulu Dört Yol'da bitirir.

Yazarın edebi hayatının şekillenmesindeki ilk etkinin daha ortaokuldayken karşılaştığı Türkçe öğretmeni Turan Gültekin tarafından olduğu, yazar tarafından ifade edilir. Gültekin öğretmen, öğrencilerine özellikle Türk edebiyatının modern dönem yazarlarının eserlerini okumalarını tavsiye eder. Yalsızuçanlar bu süreçte modern şiir, öykü, roman ve deneme gibi birçok türde eser okuyarak okuma alanını ve kabiliyetini genişletir. Aynı zamanda başta Kemalettin Tuğcu olmak üzere Ömer Seyfettin, Sait Faik Abasıyanık, Halit Ziya Uşaklıgil, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Oktay Akbal gibi kitaplarını okuduğu yazarlardan etkilenmiştir.

Yalsızuçanlar, ortaokul eğitimini bitirdikten sonra Dört Yol Deneme Lisesi'ne başlar ve liseyi, 1977-1978 öğretim yılında ilkokulu birincilikle bitirdiği gibi bitirir. Aynı sene Ankara Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydını yaptırınca yazarın Ankara günleri başlar.

Ankara Hacettepe Üniversitesi hazırlık sınıfındayken bir yıl İngilizce eğitimi alır. Aynı zamanda Osmanlıca'yı kendi çabalarıyla öğrenir ve ileride okuyacağı derslerin temel kaynakları olan edebiyat tarihi hakkında kitaplar okur. Birinci sınıfa geçtiğinde 12 Eylül 1980 tarihinde askeri darbe olur.

Hacettepe Üniversitesi'nde Talat Tekin, Şükrü Elçin, Umay Günay ve Ahmet Bican Ercilasun gibi alanında tanınmış hocalardan dil ve edebiyat dersleri alır. Yazar kendi bölümünün derslerine katılmakla yetinmez; her fırsatı değerlendirip tarih, felsefe ve antropoloji bölümünden çeşitli dersleri takip eder.

Ankara Üniversitesi yıllarında kendisi gibi edebiyat öğrencisi olan, Seyranbağları mahallesindeki Olgunlar Sokakta bir apartman dairesinde oturan ev arkadaşıyla oluşturduğu donanımlı ve zengin bir kitaplığa sahip olan Yalsızuçanlar, 12 Eylül 1980 darbesinin o sorunlu ve çetrefilli günlerinde kendini eve kapatıp yoğun bir şekilde kitap okuyarak ve öyküler yazarak zamanını geçirir. Yazar *Ana* başlıklı ilk öyküsünü, o sıkıntılı günlerde, 1980 yılının ilk karı yağarken yazar. İlk öyküsünün yanı sıra o süreçte ilk kitabı *Şehirleri Süsleyen Yolcu* ile ikinci öykü mecmuasındaki *Gerçeği İnciten Papağan* öyküsünü kaleme alır.

Yalsızuçanlar, üniversite yıllarında öğrenciliğini sürdürürken Maltepe semtinde yarı zamanlı olarak Barınak adlı otelde resepsiyonist ve barmen olarak çalışır. Bu dönemde otelin sürekli müşterileri arasında bulunan konsomatris kadınların acılı hikâyelerine, yaşadıkları çetrefilli hayatlarına yakından tanık olur. Bu hikâyelerden etkilenerek öykülerinde parçalanmış, yaralanmış ve örselenmiş kadınlara büyük bir oranda yer verir.

Sadık Yalsızuçanlar, 1983 yılında üniversiteden mezun olur. Fakültenin aynı bölümünün açtığı yüksek lisans sınavını ve kısa süre sonra da asistanlık imtihanını kazanır. Ne var ki ataması birkaç ay uzar. Ancak daha sonra ayrıntılı biçimde açılan güvenlik soruşturmasının olumsuz sonuçlanması üzerine asistan ve araştırma görevlisi olarak atanamaz. Yazar bu durumdan sonra yüksek lisans eğitimini bırakarak İstanbul'a gider. Yazdığı ilk öykülerinin bir kısmını çalıştığı Köprü dergisinde yayımlar. Ardından ilk romanı *Yakaza'yı* o dönemde kaleme almaya başlar.

Yalsızuçanlar İstanbul'da bir buçuk yıl çalıştıktan sonra, 1985 senesinde Sivas'ın Ulaş ilçesine tayini çıkar. Ulaş Ortaokulu'nda Türkçe eğitimi, Ulaş Lisesi'nde ise edebiyat dersleri veren yazar, Ulaş'ta üç buçuk yıl görev yapar. Köprü dergisinde çalıştığı dönemde kaleme aldığı *Yakaza* romanını bu süreçte bitirir. Yine 1987 senesinde Ulaş'ta öğretmenlik yaptığı günlerde ilk öykü kitabı *Şehirleri Süsleyen Yolcu'yı* yayımlar ve aynı yıl bu öykü kitabıyla Türkiye Yazarlar Birliği ödülünü kazanır.

1987 yılının sonlarında, Sivas Merkez Atatürk Ortaokulu, ardından yeni açılan Sivas Sabancı Lisesi'nde öğretmenlik yapar. Orada ilk evliliğini, kuzeni Firdevs Hanım'la gerçekleştirir. Bu evlilikten, Muhammed Hasan ve Muhammed İkbâl adında iki çocuğu olur.

Yalsızuçanlar, yaklaşık bir yıl sonra 1989 senesinde TRT'nin açtığı prodüktörlük sınavını kazanarak Sivas'tan Ankara'ya gider. Üç ay devam eden kursları ve sınavları da geçerek TRT İzmir Televizyonuna yardımcı prodüktör olarak tayin edilir. İlk yıl *Güle Oynaya* adlı bir çocuk kuşağı programını Ekrem Oymak ile birlikte hazırlar. Daha sonra Uluslararası Çeşme Müzik Festivali'nin belgeselini ve yayını yapar. *Ozanın Kopuzundan Aşığın Sazı* adlı on üç bölümlük belgesel dizisini yönetir ve bu yapım ile Milli Kültür Vakfı'nın televizyon dalındaki ödülünü kazanır. Yazar Yalsızuçanlar, İzmir'de, *Mavi Kanatlı Bir Kuş* adlı ilk çocuk masal kitabıyla, *Kelile ve Dimne*'den uyarlanmış on üç bölümlük çizgi film senaryosu kaleme alır. Bu eserler Aile Araştırma Kurumu tarafından yayımlanmıştır.

Yazar İzmir TRT'de üç yıl görev yaptıktan sonra 1991 senesinde TRT Ankara Televizyonuna prodüktör olarak atanır. O günden günümüze kadar yazar Ankara'da yaşamaktadır. Ankara'da ikinci evliliğini Vildan Hanımla yapar ve bu evlilikten de iki kız bir erkek olmak üzere üç çocuğu olur. Büyük kızının adı Hatice Kübra, diğer kızı Zeynep, oğlunun adı ise Ali'dir.

Yazar Yalsızuçanlar 1992 senesinde *Gerçeği İnciten Papağan, Kuş Uykusu, Güzeran, Halvet Der Encümen* adlı öykü kitaplarını yazar ve yayımlar. İlk kitabı *Şehirleri Süsleyen Yolcu*, Ankara Birlik Yayınları, *Gerçeği İnciten Papağan* ve romanı *Yakaza*, Karakalem Yayınları tarafından yayımlanır. Kısa süre sonra bu üç kitabın yanı sıra *Korku, Ümit* ve *Aşk* adlı ilk deneme kitabı Akçağ Yayıncılık, *Kuş Uykusu* ise İz Yayıncılık tarafından okura sunulur.

Sadık Yalsızuçanlar'ın ilgisi, roman, öykü ve deneme gibi türlerle kısıtlı kalmaz; sinemayla ilgili de kitaplar yazar. Önce İsav Yayınları, daha sonra birçok yayınevi tarafından basılıp neşredilen *Rüya Sineması*, sinemayla ilgili yazdığı teorik bir eserdir. Bu eserle de 1996 yılında Türkiye Yazarlar Birliği'nin deneme ödülünü

kazanır. Yalsızuçanlar, aynı zamanda gazete yazıları, makaleler ve tebliğler de kaleme almıştır.

Yalsızuçanlar, TRT'de Muharrem Seville gerçekleştirdiği *Kırk Ambar*, *Kum Saati*, *Aşka Dair*, *Adı Güzel Kendi Güzel Muhammed*, *Her Yer Kerbela* gibi çeşitli tarih ve kültür belgeselleri ve kuşak programları yapar. Ayrıca yazar, Mahmud Erol Kılıç, Hasan Kâmil Yılmaz, Cemalnur Sargut, Zülfü Canpolat, Yavuz Selim Uzgur ile nehir söyleşileri yapar ve kitap olarak yayımlar.

Yazar 2009 yılında TRT'den emekli olur. O sene Ülke TV'de haftada bir kez canlı yayınlanan ve beş yıl kadar süren “Açık Deniz” adında bir program hazırlayıp sunar. Daha sonra Kanal A Televizyonunda canlı yayınlanan birkaç program gerçekleştirir ve son olarak iki yıl süren TRT Avaz'da yayınlanan “Gök Kubbemiz” adındaki programı yapar.

Yalsızuçanlar, Türkiye'de ve çeşitli ülkelerde birçok panel, açık oturum, konferans, sempozyum, seminer, söyleşi ve yazarlık kursu etkinliklerine de katılır. Halen Ankara'da İncek semtinde oturmakta, okumaya, yazmaya ve etkinliklere katılmaya devam etmektedir.

Özellikle Türk dili ve edebiyatı yüksek lisans öğrencilerinin tezlerinde yazar hakkında çeşitli bilgilere yer verilmiştir ancak bu çalışmada yazarın hayatı ve edebi kişiliği, öz kaynağından yani yazarın kendisiyle iletişime geçilerek e-posta adresiyle bu bilgilere ulaşılmıştır.¹⁶

¹⁶ Bkz. Dudu Gürdal, **Sadık Yalsızuçanlar'ın Tarihî Romanları Üzerine Bir İnceleme**, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, 2020, s.17-19; Sıtkı Hidayet Umurhan, **Sadık Yalsızuçanlar'ın Romanları ve Romancılığı Üzerine Bir Değerlendirme**, Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Afyon, 2019, s. 6-16; Ferhat Sungur, **Sadık Yalsızuçanlar'ın Ayan Beyan, Güzeran, Hiç, Garip, Akla Veda, Pınar Sineması Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi İncelemesi**, Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak, 2019, s.3-9; Haşim Öge, **Sadık Yalsızuçanlar'ın Öykülerinde Tasavvuf**, Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi, Yozgat, 2017, s. 31-41; Aykut Çelik, **Sadık Yalsızuçanlar'ın Öykülerinde Yapı ve İzlek**, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ, 2014, s.1-9

1.1.2. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Edebiyat, insanın doğumundan ölümüne değin ondan ayrılmayan, yalnız bırakmayan, hayatına estetik haz katan bir değerler bütünüdür. Edebiyatla tanışan her fert, hayata farklı bir gözle bakmayı öğrenir.¹⁷

Sadık Yalsızuçanlar'ın, edebiyat ve sanatla tanışması küçük yaşlarında dede ve babaannesinin dini ve tasavvufi birikimleriyle anlattığı masal ve öyküler, annesinin güzel Türkçesi ve babasının sinema sevdasıyla birleşince ortaya çıkar. Yazarın yazın hayatı, 1980 yılında kış mevsiminde üniversite girişinde annesini aşığıl原因 taşıralı bir genç üzerine yazdığı *Ana* adlı ilk öyküsünü, *Yeni Asya* gazetesinin kültür sanat sayfasında yayımlamasıyla başlar. Asıl yazı uğraşı öykü olmasına karşın roman, deneme, araştırma ve söyleşi türlerinde de ürünler veren Yalsızuçanlar'ın basılmış 116 kitabı bulunmaktadır.

Sadık Yalsızuçanlar'ın sanatsal yönü, Türkçe öğretmeni Turan Gültekin'in desteklemesiyle bir edebiyat sevgisine dönüşür. Sadık Yalsızuçanlar, öğretmeni sayesinde Türk edebiyatında önemli bir yer edinmiş olan yazar ve eserleri birer birer tanıyarak okumaya başlar. Yakup Kadri, Reşat Nuri, Sait Faik, Oktay Akbal, Kemalettin Tuğcu gibi isimler, Yalsızuçanlar'ın severek okuduğu yazarlardır.

Yalsızuçanlar, 1979 yılında Edebiyat fakültesini kazanarak Ankara'ya gider, burada kendisini geliştirmeye yönelik daha büyük fırsatlar bulur. Batı ve Doğu klasiklerini, edebiyat tarihi ve teorilerini, Türk klasiklerini sırasıyla okuma imkânı bulur. Bu süreçte Dostoyevski, Balzac, Kafka, Borges, Joyce gibi aydınları büyük bir zevkle okumaya başlar.

Şiirselliğin, soyutlamanın, sembolik ve alegorik anlatımın ön plana çıktığı öykülerinde yazar; metafizik temaları, modernleşmenin yol açtığı psikolojik ve toplumsal sorunları konu edinir. Yalsızuçanlar, yukarıda ifade ettiğimiz temaları ikinci öykü kitabı *Gerçeği İnciten Papağan*'da işler ve bu kitapta görülen kısa, açık uçlu küçürek öykülere daha sonraki öykü kitaplarında yoğun şekilde yer verir.

¹⁷ Çelik, a.g.e, s.5.

Yalsızuçanlar, 1986 senesinde *Şehirleri Süsleyen Yolcu* adındaki Birlik Yayınları'ndan çıkan ilk öykü kitabının yanı sıra *Gerçeği İnciten Papağan, Sırlı Tuğlalar, Garip, Ayan Beyan, Güzeran, Hiç, Çoğul ve Karmaşık, Halvet Der Encümen, Harfler Kitabı, İsimler ve Kuş Uykusugibi* toplamda yirmi altı öykü kitabı kaleme almıştır.

Sadık Yalsızuçanlar'ın *Yakaza, Kerem ile Aslı, Gezgin, Cam ve Elmas, Anka, Dem, Hayyam, Vefa Apartmanı, Şey, Birdenbire, Diyamendi ve Yok Bişey* olmak üzere on iki romanı bulunmaktadır. Yazarın, ilk romanı *Yakaza*, birlikte yürüyen, iç içe geçmiş iki olay örgüsü üzerine kurulur. Romandaki ilk olay örgüsü 1950'li yıllarda Denizli'nin Babadağ ilçesinde yaşanmış olayları ortaya koyarken, diğeri, yazarın kendi yaşantısından oluşan ve büyük oranda üniversite yıllarındaki Ankara yaşamı ile kısa süreli İstanbul ve ağırlıklı olarak da Ulaş günlerini ele alır. Bu çalışmanın asıl konusu olan *Gezgin* romanı ise mutasavvıf Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin ruhsal gezintisinde kat ettiği menzilleri ve ulaştığı manevi dereceleri anlatır.

Romanların bazılarında modern yaşamın sorunlarına yer verse de yazarın daha ziyade ünlü mutasavvıfların hayatını anlatan biyografik romanlar yazdığı görülür. Fakat bunlar alışılmışın dışında biyografik romanlardır. Yazar, eserlerinin birçoğunda iç içe geçen pek çok ayrı olayı konu edinir. Ünlü mutasavvıfların hayatlarının anlatıldığı bu romanlar, çeşitli dünya dillerine çevrilir ve İngiltere, Fransa, Almanya, Bosna, Bulgaristan ve Mısır gibi birçok ülkede yayımlanır.

Yazar derlemeler de yapar. Şark klasiklerinden on ikisini *Dede Korkut, Bostan, Gülistan, Kelile ve Dimne, Mem u Zin, Baharistan, Siyasetname* vb. gibi yayına hazırlar. On kitaplık bilgelik öyküleri dizisi derler ve metinleri yeniden kaleme alır.

Edebi uğraşlarının yanında Yalsızuçanlar, sinema ve televizyonun doğasına ilişkin kimi eleştirel kimi teorik kitaplar da kaleme alır. Bunlar arasında, yayımlandığında hayli ilgi toplayan *Rüya Sineması, Televizyon ve Kutsal, Tarafsızlık Masalı ve Düşkırığı* anılabilir. *Rüya Sineması* kitabıyla yazar, sinema ile rüya

arasındaki olgusal ve metafiziksel ilişkileri konu edinir. Rüyaya dayalı bir sinema düşüncesinin kuramsal temellerini kurmaya çalışır.

1.1.3. ESERLERİ

Sadık Yalsızuçanlar, küçüklüğünden beri babasının sinema sevgisinden, dede ve anneannesinin tasavvufi birikimlerinden, annesinin güzel Türkçesinden ve Türkçe öğretmeninin edebiyat konusunda desteklemesinden dolayı sanata ve edebiyata hep yakın olmuştur. Bütün bunlar birleşince yazarda adeta bir edebiyat sevgisi doğmuştur. Dolayısıyla yazar, etkilendiği bu kaynakların sonucunda çok değerli eserler kaleme almıştır.¹⁸

ÖYKÜLERİ

- *40 Gözaltı Öyküsü*
- *Ali'nin Parçaları*
- *Allah'ın Adamları*
- *Ayan Beyan*
- *Bir Yolcunun Halleri*
- *Deli Tomarı*
- *Garip (Toplu Öyküler 1)*
- *Gerçeği İnciten Papağan*
- *Güzeran*
- *Halvet Der Encümen*
- *Hiç*
- *Huruf (Toplu Öyküler 3)*
- *İlk Aşk*
- *Kuş Uykusu*
- *Küf (Toplu Öyküler 2)*
- *Mem u Zin*
- *Öyküler Kitabı*

¹⁸ Umurhan, a.g.e, s.10-11.

- *Sessizlik Diyarı*
- *Sırlı Tuğlalar*
- *Sofra*
- *Şehirleri Süsleyen Yolcu*
- *Terk*
- *Ters Lale*
- *Yok Bişey*
- *Yolcu*
- *Yüz*

ROMANLARI

- *Anka*
- *Birdenbire*
- *Cam ve Elmas*
- *Dem*
- *Diyamendi*
- *Gezgin*
- *Hayyam*
- *Üstad*
- *Vefa Apartmanı*
- *Yakaza*

MASALLARI

- *Anne Kalbe Gizlenir*
- *Armağan Kulesi*
- *Düş Bahçesi*
- *Masal İstasyonu*
- *Mavi Kanatlı Bir Kuş*
- *Sadık Amca'nın Masal Bahçesi*

YENİDEN YAZIM VE EDİSYONLARI

- *Binbir Gece Masalları*
- *Bostan ve Gülistan*
- *Dede Korkut Hikâyeleri*
- *Erdem Öyküleri*
- *Hikmet Öyküleri*
- *Huzur Öyküleri*
- *Kelile ve Dimne*
- *Kerem ile Ash*
- *Kur'an'dan Hikâyeler*
- *Mahzen-i Esrar*
- *Mevlâna'dan Öyküler*
- *Namaz Öyküleri*
- *Rehber Öyküleri*
- *Salaman ve Absal*

DENEME, ARAŞTIRMA KİTAPLARI VE SÖYLEŞİLERİ

- *Ahmet Cevdet Paşa ve Zaman*
- *Al Aşkını Ver Beni*
- *Anadolu Erenleri*
- *Anadolu'nun Kalbi: Harakani*
- *Anadolu'yu Mayalayanlar*
- *Aşk Kâğıda Yazılmıyor*
- *Aşka Dair Yalanlar*
- *Aşkın Halleri*
- *Başçarşı'da Karşılaşmak*
- *Benlikten Hiçliğe*
- *Bilgelik Kulesi*
- *Bilgelik Kulesi*
- *C'nin Hazırlanmış Hayatı*

- *Cumhuriyet'in Gözü Yaşlı Çocukları*
- *Dua Günlüğü*
- *Dünya Durulmaz*
- *Dünya Durulmaz*
- *Dünya'nın Orta Yeri Sinema*
- *Düş Bahçesi*
- *Düşkırığı*
- *Efendiler Bağı*
- *Efendimiz'den Dualar*
- *Evden Eve Gezen Ölüm*
- *Fakrın Makamları*
- *Fetret Çağında Hikmet Burcundan Şiirler*
- *Geçen Gün Ömürdendir*
- *Hayat Müzikle Devam Eder*
- *Her Yer Kerbela*
- *İletişim Deveran mı? Kesik Devre mi?*
- *İlk Harfî Elif'tir Son Harfî He*
- *Kalpten Akıl: Risale-i Nur Üzerine Düşünceler*
- *Kelimelerin Kalpleri*
- *Kenan Rifai ile Aşka Yolculuk*
- *Kerbela ve Fatıma'nın Göz Yaşı*
- *Korku Ve Ümit Ve Aşk*
- *Küçük Sırlar*
- *Kürtlerin Ateşle İmtihanı*
- *Muallakat-ı Seba*
- *Muhsin Başkan- Şu Dağlarda Kar Olsaydım*
- *Namaz Risalesi*
- *Rahmet Peygamberin Dilinde*
- *Rasim Özdenören ile Söyleşmek*
- *Rüya Sineması*

- *Samiha Ayverdi ile Sırta Yolculuk*
- *Sepetteki Dünya/ Bir Yolcu Güncesi*
- *Sevgiliye Şiirler*
- *Seyrü Sülük Risalesi*
- *Tarafsızlık Masalı*
- *Tasavvuf Risalesi*
- *Televizyon ve Kutsal*
- *Tövbe ve İstiğfar Günlüğü*
- *Unsuru'lBelağat'a İlişkin Notlar*
- *Uzakla Yakının Sınırında*
- *Ümmi Sinan Halveti*
- *Vadideki Balzac*
- *Varlığın Evi*
- *Yalnızlar Koridoru*
- *Yeni şiir Antolojisi*

Sadık Yalsızuçanlar'ın hayatında etkilendiği bazı tasavvufi kaynaklar olmuştur¹⁹. Buna göre tasavvufu şu şekilde tanımlar; “Dinin aşıkâr olan değil aksine Bâtınî boyutunu ifade eden bir kavramdır. Tevhidin mertebelerinin de en üst düzeyine varmaktır. Ciddi boyutta dinamik bir din algısını ima eden tasavvuf, bütün varlığı hak görmek, vücut birliğine ulaşmaktır. O, yıkarak yeniden yapan, her dem yeniden doğan ve yenilikçi bir anlayıştır. Tasavvufun en önemli noktası ise teorik değil, manevi biçimde tadılan bir haz halidir. Tadılan bu hal de ifşa edilemeyen bir sırta dönüşür. Zira gerçek sır, ifşa edilmeyen değil, edilemeyendir.”

Yalsızuçanlar tasavvufu, eserlerinde: “*Riyazet ehliydi. Az şekerle tatlandırılmış suya, kuru tandır ekmeği batırıp yerd, dervişti.*” diye tasvir ettiği dedesi vasıtasıyla tanışmıştır. O zamandan beri yazar, *Şehirleri Süsleyen Yolcu* adlı eserini başta olmak üzere yüz on altıya yakın eser, öykü, roman vb. çoğunu

¹⁹ Öge, a.g.e, s.36-40.

tasavvuf düşüncesiyle yazmıştır. Özellikle romanlarında büyük mutasavvıfların biyografilerini ana tema olarak kullanmıştır.

Yazar, yaptığı söyleşilerde bahsettiği gibi; “*İlahi hakikatle arasında zulmani perdelerin kalınlaştığı*” bir ortamda doğduğunu, çocukluk ve gençlik yıllarının acılarıyla ve anılarıyla dolu olduğunu anlatır. Manevi, tasavvufi yanının oluşmasında, gençlik zamanında okumaya başladığı *Risale-i Nur* kitaplarının büyük etkisi olup dünyasında da büyük bir değişikliğe yol açmıştır. Bu etkilenme de söylediği gibi; “*o eserin ikliminde kalarak*” yazdığı ilk kitabı *Şehirleri Süsleyen Yolcu*'da aşikârdır.

Daha önce bahsettiğimiz gibi, *Risaleler*'in etkisi sadece yazarın *Şehirleri Süsleyen Yolcu* eserinde görülmemiştir. Çoğu eserde bu *Risaleler*'den alıntılar yapmıştır. Ayrıca *Tasavvuf Risalesi* eserinde Said Nursi'nin tasavvuf ve tarıkata ilişkin fikirlerini ortaya koyduğu metinleri toplamıştır. *Dem* isimli romanında ise Said Nursi'nin hayatını konu alır. Yazar aynı zamanda romanın kendisinin *Risale-i Nur*'u tanıma hikâyesi olduğunu söyler.

Risale-i Nur'un başka bir etkisini yazarın *Yolcunun Hayalleri* adlı öyküsünde de görebiliriz. Yazarın adı geçen eseri *Risale-i Nur*'daki öykülerden oluşmaktadır. Bu *Risale*'deki kıssaları bazen sadeleştirerek bazen de kendince kurgulayarak yazmıştır. Bunu ise söyleşilerinde şu ifadelerle belirtmiştir: “*Bu metinleri, diline biraz dokunarak aldım. Ama özellikle Sözler'deki öykülerin çoğunu bir metinlerarasılık bağlamı oluşturacak biçimde yeniden kurdum. Onlar için yeniden yazılan öyküler diyebiliriz.*” Yalsızuçanlar, *Risale-i Nur*'u, *Kuran-ı Kerim*'in “*Şiirsel bir tefsiri*” ve “*estetik bir yorumu*” olarak görür. Bu nedenle *Risale*'lerin sadece içeriklerinden değil dilinden de oldukça etkilenmiştir.

Sadık Yalsızuçanlar, gençliğinde tasavvufla ilgilenmeye başladığında birçok mutasavvıfın hayatını ve eserlerini okuyup etkilenmiştir. Ancak tasavvuf düşüncesinin gelişip olgunlaşmasındaki en önemli etken mutasavvıf Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin şahsiyetidir. Yazar, bir mülakatta sufi geleneğine olağanüstü ilgisinin nasıl başlayıp geliştiğiyle ilgili soru sorulduğunda, şu ifadelerle cevap vermiştir;

“Dediğim gibi okumalarım beni bu vadiye doğru sürükledi. Eserleri okurken hep birtakım alt metinler olduğunu hissediyordum. Gitgide İlâhi Hakikatin iç boyutu olan tasavvuf irfanına doğru odaklaştım, orada yoğunlaştım. Hz. Mevlâna’yı sürekli okurdum. Attar, Cami gibi sufi sanatçıların kitapları hep başucumdaydı. Nihayet İbn Arabi hazretlerinin derin dünyasıyla karşılaşınca artık okunmaya değer çok az şeyin olduğunu fark ettim”

Yazarın İbn Arabi’yle ilk tanışması, *Fütuhâtü-l Mekkiye*’yi 1980’li yılların başlarında okumasıyla olmuştur. Hem İbn Arabi’den hem de Said Nursi’den etkilenerек *Sırlı Tuğlalar* ve *Hiç* adlı eserlerini yazmıştır. *Sırlı Tuğlalar* kitabını ilk başta *Harfler Kitabı* olarak isimlendirmiştir. Onu, *Fütuhâtü-l Mekkiye*’nin bir bölümü olan *Harfler İlmi*’nden ciddi oranda esinlenerek kaleme almıştır. Ancak daha sonra vazgeçip ismini değiştirmiştir. Büyük mutasavvıf İbn Arabi, yazar Sadık Yalsızuçanların yazdığı eserlerdeki etkisi epey büyüktür. Yazarın *Hiç* adlı romanında İbn Arabi’nin sırra ve sırların sırrına ilişkin yorumları aşırı etkili olmuştur. Yine *Ayan Beyan* eserini İbn Arabi’den etkilenerек yazmıştır ve yazar bunu şu ifadelerle belirtmiştir: *“Ayan Beyan, benim İbn Arabi’yle uyandıktan sonra ulaşabildiğim manevi geleneğin metinler toplamıdır.”*

Yalsızuçanlar’ın *Gezgin* adlı romanı, İbn Arabi’ye olan büyük merakı sonucunda ortaya çıkar. Yazar, bu romanı yazarken İbn Arabi’nin kitabı *Fütuhâtü-l Mekkiye*’den çok yararlanmıştır. *Gezgin* romanı on üçüncü yüzyılda yaşayan İbn Arabi’nin sırlarla dolu yaşam öyküsünü ve gezilerini anlatan biyografik bir romandır. Hayatı olağanüstülüklerle bezenmiş olan Endülüslü bilgenin ancak geleneksel bir anlatıyla yansıtılabileceğini söyleyen Sadık Yalsızuçanlar, *Gezgin*’le çağdaş bir menkıbe üretir. Yazar, *Gezgin*’in yazılma sürecini şu ifadelerle anlatır;

“Ayan Beyan’ı, Gezgin’in beni sürüklediği bir yerden yazdığımı söyleyebilirim. Gezgin’le, İbn Arabi hazretlerinin ‘sahilsiz umman’ına dalmış idim. Epeydir sufilerin kitaplarıyla meşgulüm. Risale-i Nur’la birlikte sürekli okuduğum İbn Arabi, Geylani ve Hz. Mevlâna’dan dünyama yansıyan izler bu kitaba girdi”

Yazar Yalsızuçanlar, Endülüslü bilge İbn Arabi’nin tasavvufi düşüncesini genel hatlarıyla başka çalışmalarında da değerlendirmiştir. *Aşkın Halleri* kitabında, "Muhyiddin Arabi Kadın, Koku ve Namaz: Muhammed Kelimesindeki Ferdi Hikmetin Anlamı" adlı bölümünde; *Tasavvuf Risalesi* eserinde *"İrfan Semasının En Parlak Yıldızı: Şeyhü'l Ekber, İbn Arabi ve Bediüzzaman"* eserinin giriş kısmında;

Hece öykü dergisinde "Dilsiz Kulaksız Söze Dair Öykü-Tasavvuf İlişkileri" inceleme yazısı ve *Anadolu Erenleri* adlı kitabında "*Nebevi Yol'un Arif Yolcuları*" başlıklı yazısındaki bu cümlelerle hem tasavvufun sistemleşmesinde hem de özellikle insan-ı kâmil, evrenin yaratılışı, tevhit ve vahdet-i vücud gibi bazı tasavvufi terimleri açıklarken İbn Arabî'nin görüşlerine başvurur.

Sadık Yalsızuçanlar, yazılarında, Anadolu'nun on birinci yüzyılda Türkleşmesinde müritleri ile gayret ve çaba sarf ederken Anadolu'da ilk şehit düşen evliyalardan Ebu'l Hasan Harakani'yi de konu almıştır. Yazar, Ebu'l-Hasan Harakani'yi, *Anadolu Erenleri* kitabında "Medeniyetin Kalbi Şehir, Şehrin Kalbi Yetkin İnsan; Bilgelik Yolunun Seçkin Yıldızı: Harakani ve Medeniyet Kuran Bilge: Harakani" bölümlerinde ve biyografik bir roman olan *Cam ve Elmas*'ta anlatır.

"Kâmil insan olarak şeyh Harakani, yaşadığı ülkenin kalbidir ve insanlık medeniyetinin de besleyici damarıdır (...) on birinci yüzyılda bir güneş gibi Anadolu'ya doğan bilge..."

Yazarın cümleleriyle övdüğü şeyh Harakani'nin eserlerini okuduğu, etkilendiği ve eserlerinde yer verdiği görülmüştür.

Yazar Yalsızuçanlar'ın hemen hemen tüm eserlerinde tasavvufa ilişkin bilgiler ele alınmıştır. Yazar büyük mutasavvıfların hayatlarını anlatan *Dem*, *Cam* ve *Elmas* ve *Gezgin* romanlarının yanı sıra, tasavvufi bir yolcuğu anlattığı *Anka*, *Şey*, *Hayyam*, *Diyamendi* ve *Birdenbire* romanları da eklenebilir.

Sadık Yalsızuçanlar'ın öykülerinde ve çalışmalarında yer verip etkilendiği başka bir mutassavıfâlim Halvet şeyhi Niyazi Mısrî'dir. "*Halvet tecrübeleri bakımından irfan tarihimizin en kıymetli adı*" diye överek Niyazi Mısrî'nin hayatına ve tasavvufi düşüncelerini *Anka* adlı romanında anlatmıştır. Ayrıca yazar Yalsızuçanlar *Vefa Apartmanı* romanında Tevfik İleri'nin hayatını anlatırken, Niyazi Mısrî'nin eserlerinden alıntılar yapmıştır.

Yazarın *Şey* romanının yanı sıra isminden belli olan *Hayyam* romanında da alışılmışın dışında bir bakış açısıyla, etkilendiği diğer bir mutasavvıf âlimi Ömer Hayyam'ı konu almıştır. *Şey* adlı romanda asıl tema Hayyam'ın manevi hayatında yaşadığı yolculuktur. Yalsızuçanlar'a göre, oryantalistler Hayyam'ı doğru okumaktan

acizdirler ve Hayyam'ın hayat felsefesi irfani gelenek içerisinde yer alan sufilerinkinden farklı değildir.

Yalsızuçanlar, *Birdenbire* romanında günümüzde yaşamış çağdaş bir dervişi anlattığı gibi, *Diyamandi* romanındada başka bir ârif olan Yaman Dede'yi ele almıştır. Yaman Dede'nin 1887 yılında Talas'ta doğduğunu anlatır. Bu arif, gençliğinde Müslüman olur ancak Yaman Dede Müslüman kimliğini herkesten 42 sene sakladıktan sonra Müslüman olduğunu ve ismini Mehmet Kadir Keçeoğlu olarak değiştirdiğini açıklayınca ailesi dâhil herkes tarafından dışlanmıştır.

Sadık Yalsızuçanlar'ın hayatını çok derinden etkileyen epey önemli iki isim Mevlâna ve Yunus Emre'dir. Yalsızuçanlar, Türkoloji eğitimi esnasında bir mülakatta bu büyük iki ârifile birlikte Şeyh Galip için de "*çok güzel hocalar*" ifadesini kullanmıştır. Zira bu sufiler, Anadolu'ya büyük emekler vermiştir. Dolayısıyla onların hakkında kendi romanlarında yazmaktan büyük bir mutluluk duymuştur.

Şüphesiz ki Sadık Yalsızuçanlar'ın etkilendiği, tasavvufi dünyasında ve eserlerinde büyük tesiri olan Türk tasavvuf düşüncesinin en önemli isimlerinden sayılan Mevlâna ve kendisinden sonra gelen oğluyla birlikte, yaşamı, fikirleri, şiirleri ve kurumsallaştırdıkları Mevlevilik kültürüyle, başta edebiyat olmak üzere düşünce, sanat, sanatçı ve edebiyatçı da etkilenmiştir. Yazar Yalsızuçanlar'ın;

"Hz. Mevlâna'nın manevi yaşamını anlatmayı denemek niyet ve arzusundayım. Yıllardır okurdum. Şimdilerde Mesnevi şerhleri okuyorum. Bilmiyorum kismet olacak mı?"

Sözleriyle Mevlâna ile pek ilgilendiği anlaşılır. Yazar, birçok mutasavvıf gibi Mevlâna'nın hayatını henüz romanlaştırmasa da romanlarında ve öykülerinde Mevlâna'nın eserlerine atıflar ve ondan alıntılar da yapmıştır.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi Sadık Yalsızuçanlar'ın hayatını derinden etkileyen ve besleyen kaynakların başında Yunus Emre gelir. Yazar, Yunus Emre'nin dizelerine romanlarında, öykülerinde ve denemelerinde yer vermiştir. Bu çalışmamızda esas konu olarak ele alacağımız *Gezgin* romanını yazar, Yunus Emre'nin "*Dilsizler haberini kulaksız dinleyesi/ Dilsiz kulaksız sözü can gerek*

anlayası” dizeleriyle başlatırken, *Vefa Apartmanı* romanında yine Yunus Emre'den alıntılar yapmıştır. Aynı zamanda yazar, *Anadolu Erenleri* eserinin *Bir Roman Kahramanı Olarak Yunus Emre* başlıklı bölümünde, Yunus Emre'nin hayatını ve sanatını anlatıp diğer bölümlerde de şiirlerinden dizeler kullanmıştır. Yunus Emre'nin etkisi en çok Yalsızuçanlar'ın öykülerinde görülür. Nitekim yazar onun şiirinde geçen ifadelerle öykülerinde sürekli yer vermiştir.

Yazar Yalsızuçanlar'ın tasavvuf düşüncesinde saydığımız etkili isimlerin yanına Gazali, Abdülkadir Geylani, Sultan Veled, Şeyh Galip, Seyyid Yahya Bakuvi, Osman Hulusi Efendi ve Osman Kâmil Baba gibi büyük din âlimi ve arifleri de eklenebilir. Bu sufilerin etkisi yazarın hem hayatında hem de eserlerinde görülürken, yine Halveti, Mevlevi ve Nakşibendi tarikatlarının düşüncesinin de etkisi hissedilmiştir.

Sadık Yalsızuçanlar derin bir tasavvuf bilgisine sahip olurken tasavvuf düşüncesinin zamanla oluşturduğu kendine has bir tasavvufi kültür birikimi yaratmıştır. Bu birikimi içeren insan-ı kâmil, şeyh, zikir, halvet, seyrü sülûk, nefis, seyahat, tevhit, vahdet-i vücud, yokluk, varlık ve aşk gibi birçok unsuru, eserlerinde ve özellikle öykülerinde bazen değiştirmeden bazen de metafor sembollerle kullanmıştır.

1.2. MUHAMMED HASAN ALVAN

1.2.1. Hayatı

Suudi Arabistanlı yazar Muhammed Hasan Alvan, Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da 27 Ağustos 1979 yılında doğmuştur. Kökeni Arabistan'ın güney tarafındaki Asir bölgesine dayanmaktadır.²⁰ İlk, orta ve lise eğitimini Riyad'da tamamladıktan sonra lisans öğrenimini Kral Suud Üniversitesi Bilgisayar ve Bilgi İşlem Fakültesi Bilgi İşlem Bölümü'nde tamamlamıştır. Yüksek lisansını Amerika

²⁰ Erva Bint Muhammed İbn Ahmed el-Mulle, **el-Fadâa er-Rivâi fi Rivâyati Muhammed Hasan Alvan**, Kral Faysal Üniversitesi, Suudi Arabistan, 2020, s.10.

Birleşik Devletleri Portland Üniversitesi'nde, doktorasını ise Kanada Careleton Üniversitesi'nde işletme alanında yapmıştır.²¹

1.2.2. Edebi Kişiliği

Muhammed Hasan Alvan altı sene boyunca Arabistanlı 'Şark' ve 'Vatan' adlı gazetelerde haftalık makale yazmaya başlamıştır.²² Buna ek olarak Amerika'nın Time's ve Birleşik Krallıklar'ın Guardian gazeteleri, yazarın makaleleri ve kısa öykülerini yayımlamıştır.²³ 1999 yılında da kendi web sitesini kurmuştur. Ardından roman yazmaya yönelmiştir ve böylece Arap dünyasının en iyi yazarlarından biri olup romanlarıyla birçok ödüle sahip olmuştur. 2010 yılında kırk yaş altı en iyi otuz dokuz Arap yazarı arasında yer almıştır ve ismi Ontoloji'ye yazılmıştır.²⁴

Yazar Alvan, Suudî Arabistan'ın eş-Şark gazetesi ve çeşitli dergilerde yazılar yazmıştır. Alvân, Suudi Arabistan'da genç bir şair olarak tanınmış ve 2002 yılında ilk romanını *Sakfu-l Kifâye*, Beyrut'taki el-Fârâbî yayınevi tarafından yayımlanmıştır. 2004 yılında ikinci romanı *Sofya* Beyrut'taki es-Saki yayınevi tarafından; 2007 yılında aynı yayınevi tarafından *Tavkût-Tahâra* adlı eseri ve dördüncü eseri olan *el-Kundus* 2011 yılında yayımlanmıştır.²⁵ 2016 yılında Londra'daki es-Saki yayınevi tarafından *Mevtun Sağîrun* adlı romanı,²⁶ 2020 yılında da *Cermâ et-Tercümân*, Teşkil yayınevi tarafından yayımlanmıştır.²⁷

el-Kûndus adlı romanı 2013 yılında En İyi Arap Romanı Ödülü'ne aday romanlar arasında gösterilmiştir. 2015 yılında Fransa Arap Enstitüsü tarafından Fransızcaya tercüme edilen En İyi Arap Romanı Ödülü'nü almıştır.²⁸ *Mevtun Sağîrun* romanı ise, 2017 yılında Arap Romanı Uluslararası Ödülü'ne layık

²¹ <http://alalwan.com/about/> (Çevrimiçi) 28.01.2022.

²² <https://manhom.com/%D8%B4%D8%AE%D8%B5%D9%8A%D8%A7%D8%AA/%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF-%D8%AD%D8%B3%D9%86-%D8%B9%D9%84%D9%88%D8%A7%D9%86/> (Çevrimiçi) 28.01.2022.

²³ <https://rjeem.com/top-books-by-mohammed-hasan-alwan/> (Çevrimiçi) 28.01.2022.

²⁴ el-Mulle, a.g.e, s.10.

²⁵ <https://www.noor-book.com/%D9%83%D8%AA%D8%A8-%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF-%D8%AD%D8%B3%D9%86-%D8%B9%D9%84%D9%88%D8%A7%D9%86-pdf> (Çevrimiçi) 28.01.2022.

²⁶ <https://www.almrsl.com/post/479137> (Çevrimiçi) 28.01.2022.

²⁷ <http://alalwan.com/about/> (Çevrimiçi) 28.01.2022.

²⁸ <https://www.goodreads.com/author/show/1344300> (Çevrimiçi) 28.01.2022.

görülmüştür. 2019 yılında İtalyancaya çevrilmiş en iyi Arap romanı olan *Mevtun Sağîrun* romanı eş-Şârika ödülüne de sahip olmuştur.²⁹ Henüz bu tez yazım aşamasındayken; The University of Texas Press tarafından William M. Hutchins'in çevirisiyle romanın İngilizce versiyonu yayımlanmıştır.³⁰

Haziran 2019'dan bugüne değin Suudi Arabistan Krallığı Edebiyat, Yayın ve Çeviri Kurumu'nun icra kurulu başkanı olarak görev yapmaktadır.³¹ İşletme alanında doktorasını tamamlamak için Kanada'ya giden yazar Alvan,³² halen Kanada'nın Toronto şehrinde yaşamakta ve edebiyat alanındaki kariyerini başarıyla sürdürmektedir.

1.2.3. ESERLERİ

Yazar 2002'den beri yazdığı *Sakfu-l Kifâye* adlı ilk romanı olmak üzere altı roman ve 2014 yılında yine es-Saki yayınevi tarafından yayımlanan *er-Râhîl: Teorileri ve Etkilendiği Faktörler* adında bir teori kitabı yazmıştır.

- *Cermâ et-Tercümân* (2020)
- *el-Kûndus* (2011)
- *Mevtun Sağîrun* (2016)
- *Sakfu-l Kifâye* (2002)
- *Sofya* (2004)
- *Tavkut-Tahâra* (2007)

Yazar Muhammed Hasan Alvan'ın hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkındaki bilgiler oldukça kısıtlı olduğundan çeşitli web sayfalarından istifade edilmiş ve yazar hakkında yapılmış akademik çalışmalara mümkün derecede ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca yazarın e-posta adresine ulaşılmış ve kendisi ile iletişime geçilmiştir. Ancak kendisinden “*kendi web sitemdeki bilgilerden başka aktarabileceğim ek bilgi yoktur*”³³ cevabı gelmiştir. Bu çalışmanın daha donanımlı

²⁹ <https://www.alyaum.com/articles/6220433/> (Çevrimiçi) 28.01.2022.

³⁰ <https://utpress.utexas.edu/books/alwan-hutchins-ibn-arabis-small-death> (Çevrimiçi) 17.04.2022.

³¹ <http://alalwan.com/about/> (Çevrimiçi) 28.01.2022.

³² el-Mulle, **a.g.e.**, s.10.

³³ Muhammed Hasan Alvan tarafından afatihalhuseyni@gmail.com adresine 07.12.2021 tarihinde gönderilen e-postadan faydalanılmıştır.

bilgiye sahip olması için yazara sorulan sorulara beklenen olumlu cevap gelmemiştir. Bu nedenle bu çalışmadaki yazar Alvan hakkındaki bilgiler verilmiş olan bilgilerle sınırlı kalmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

İbnü'l Arabi, "Gezgin" ve "Mevtun Sağîrun" Adlı Romanlar

2.1. MUHYİDDİN İBNÜ'L ARABİ

2.1.1. HAYATI

İbnü'l Arabi'nin tam adı Ebu Abdullah Muhyiddin Muhammed bin Ali bin Muhammed İbnü'l Arabi el-Hâtîmi et-Tâî'dir.³⁴ İsmiyle ilgili çeşitli söylentiler vardır ki; İbnü'l Arabi'nin görüş ve tutumlarına katılıp takdire şayan görenler kendisine "Şeyhü'l Ekber" (En Büyük Şeyh); dini ilgilendiren ilimlerde müceddid (yenilikçi) olarak görenler ise, "Muhyiddin" (Dini İhya Eden Kimse) lakabını vermişlerdir. Bazı diğer kaynaklarda, onun Ebu Bekir İbnü'l Arabî'den ayırt edilebilmesi için, İbn Arabi olarak yazılmıştır. Ancak İbnü'l Arabi kendi kitaplarında adını birçok yerde Muhammed İbnü'l Arabi olarak kaydetmiştir.³⁵ İbnü'l Arabi'nin büyük dedesinin Arap kabileleri arasında cömertliğiyle meşhur olan Hâtım et-Tâî'nin torunu oluşu, soylu bir Arap sülalesinden olduğunu gösterir.³⁶

Mutasavvıf âlimi İbnü'l Arabi, 17 Ramazan 560 h. Senesinde Endülüs'ün güneydoğusundaki en büyük şehir olan Mürsiye'de doğmuştur.³⁷ Hayatı boyunca günümüze de ulaşan birçok eserler yazmıştır. Bu eserlerde kendi hayatına, ailesine, yakınlarına, ders aldığı hocalarına, yaşadığı yerlere ve tanıştığı büyük şahsiyetlere sık sık yer vermiştir.³⁸

Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin babası Ali bin Muhammed, büyük filozof İbn Rüşd'ün yakın arkadaşı olmakla beraber Abbasi Halifesi Müstencid Billah'ın yöre

³⁴ Nasır Hamed Ebu Zeyd, **Hâkeza Tekelleme İbnü Arabi** (İbnü'l Arabi Böyle Konuştu), s. 29.

³⁵ Mahmut Erol Kılıç, **TDV İslam Ansiklopedisi**, XX.Cilt, İstanbul, 1996, s.520-522.

³⁶ Ebu Zeyd, **a.g.e.** s.29-30.

³⁷ Faruk Abdü'l-Muti, **Muhyiddin İbnü'l Arabi Hayâtühü- Mezhebühü- Zühdühü**, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyyetü es-Silsile: el-Âlâmü Mine'l-Felasifeti, 1. Bs, Beyrut, 1993, s. 23.

³⁸ Muhyiddin İbnü'l Arabi, **el-Fütûhâtü'l-Mekkiye**, II Cilt, s.23.

valisi Muhammed bin Sa'd bin Merdeniş'in hürmet ettiği bir kişiydi.³⁹ Annesi ensar soyundan olup Kuran okuyan, fıkıh ve hadis ilmiyle uğraşan takva sahibi bir kadındır. İbnü'l Arabi sekiz dokuz yaşlarına kadar kendisine annelik ve öğretmenlik eden ve takva yolunda ruhani hocası olarak bilinen Fatıma Bintü'l Müsenna velinin sohbetlerine sık sık katılmıştır. Amcası Ebu Muhammed el-Arabi, dayıları Ebu Müslim el-Havlani ve Yahya bin Yagan o dönemin önemli sufi ve siyasi şahsiyetlerdendir. İbnü'l Arabi kendi kitaplarında bu kişilerden etkilendiğini kaydetmektedir.⁴⁰

İbnü'l Arabi'nin doğup yaşadığı şehir Mürsiye, İbn Merdeniş komutanlığında o dönemde Murabitiler'in hükmü altındadır. Muhyiddin, sekiz yaşına geldiğinde Mürsiye Muvahhidiler'in idaresi altına geçtikten sonra, ailesi, Endülü'sün o çağın başşehir olan İşbilye'ye göç etmiştir. Devletin yeni hâkimi Ebu Yakup el-Muvahhidi, ilim, kültür, felsefe, tıp, astroloji ve edebiyata ilgisi olup önem veren bir emirdir. Bu nedenle emirin etrafında İbn Tufayl, İbn Rüşd ve İbn Zühr gibi büyük âlimler bulunmaktadır. İbnü'l Arabi de İşbilye'ye göçtükten sonra böyle bir ortamda bulunması neticesinde marifet ve keşif kapılarının açılmaya başladığına dair hususlara kendi kitaplarında değinmiştir.⁴¹

Muhyiddin İbnü'l Arabi, on beş yaşlarındayken küçük yaşına rağmen filozof İbn Rüşd'ün dikkatini çekmiştir. İbn Rüşd, İbnü'l Arabi'nin babasının arkadaşı olması hasebiyle, babasından onunla görüşme talebinde bulunmuştur. Görüşmede filozof kendisine “*Senin keşif ve feyz-i ilâhide bulunduğun şey, mantığın nazar'ın bize verdiği şey midir?*” diye sormuş, İbnü'l Arabi'de “hem 'evet' hem de 'hayır'” cevabını vermiş ve “*Bu 'evet' ve 'hayır' arasında ruhlar yerlerinden, kelleler vücutlarından uçar*”.⁴² Sözünü eklemiştir. Bunu işiten İbnü Rüşd, benzinin sararıp titremeye başladığını ve sanki birden elli yaş yaşlandığını söylemiştir. Bu görüşmenin, felsefi

³⁹ Abdulsattar Elhajhamed, “İbnü Arabi fi'r-Rivâyeteyni el-Arabiyyeti ve't-Türkiyye: Dirâsetü Mukaranetin Beyne Rivayeti Cebeli Kaf ve Zidyarü'l-Endelüsü” **Şarkiyat Mecmuası- Journal of Oriental Studies** sayı, 34, (2019): s.1-15.

⁴⁰ Abdü'l-Muti, **a.g.e.** s.24-26.

⁴¹ Miguel Asin Palacios, **İbn Arabi Hayâtühü ve Mezhebühü**, çev, Abdurrahman Bedevi, Mektebetü'l-Anjelo el-Misriyye, Kâhire, 1965, s. 8.

⁴² Muhyiddin İbnü'l Arabi, **el-Fütûhâtü'l-Mekkiye**, I Cilt, s. 199.

bakış açısıyla tasavvufî bakış açısının mukayesesini bakımından önemli semboller içeren bir görüşme olduğu kaydedilmiştir.

İbnü'l Arabî genç yaşta Kur'an ve hadis-i şerif okumaya başlamıştır. "Ehl-i tarik" (hak yolu ehli) olduğunu bildiği Ebu Abdullah el-Hayyat adlı kişi ile ilk Kuran okumasını yapmıştır. Hadis-i şerif ilmine yoğunlaşmasındaki en büyük etkenin, halvetlerinden birinde, peygamber efendimizin kendisine “*bana sımsıkı tutun, kurtulursun*” dediği manevî bir görüşme olduğunu rivayet etmiştir.⁴³

Hadis-i şerif konusunda sufi olmayan İbn Hübeyş, İbn At, İbn Baki ve İbn Vacib gibi hadis âlimlerinden, kendi görüşüne uyan hadisleri okumuştur. İbnü'l Arabî on sekiz yaşına geldiğinde Lahmi'den kıraat-i Seb'a, Aşere ve Takrib eğitimi görmüştür. İbn Şüreyh'in *el-Kâfi*'sini ve Abdurrahman bin Abdullah es-Süheyli'nin hadislerle ilgili bazı kitaplarını okumuştur. Bunlara ek olarak İbn Hişam'ın *es-Sire*'sinin şerhi *er-Ravzü'l-ünûf* adlı kitabı okumuş, Kadı İbn Zerkun'un derslerine uzun süreli ve düzenli bir şekilde katılarak icazet almıştır.⁴⁴

Kuran ve hadis okumaları ve aldığı eğitimlerle zahiri ilimlerde varmak istediği dereceye ulaşan İbnü'l Arabî, bîatını ve manevî ilimlerde derinleşmek üzere halvet ve murakabeye yoğunlaşmış durumdadır.⁴⁵ Henüz yirmi yaşlarında olan İbnü'l Arabî seyrüsülukünün başındayken belirli tasavvufî makamlara ulaşmıştır.⁴⁶ Başlangıçta kendini yalnız hisseden ve ilimlerinden istifade edeceği hiç kimsenin olmadığını düşünen İbnü'l Arabî, sonradan zahir ve bîatın ehli olan birçok ilim sahibinden faydalanmıştır. Kendilerinden ilmi fayda gördüğü yaklaşık üç yüz kişinin manevî hallerine ve hikmetli sözlerine, yeri geldikçe *el-Fütuhât*, *Kitabü'l-Kutb*, *Fderretü'l-fahire* ve *Ruhu'l-kuds* gibi eserlerinde yer vermiştir. İlk mürşidi olarak Ebu'l Abbas el-Ureybi ismini kaydetmiştir.⁴⁷

⁴³ Bkz. İbnü'l-Arabî, *Kitâbü'l-Mübeşşirât*, Yusuf Ağa El Yazması Nüshâsı, no.7851, ve. 355a.

⁴⁴ İbnü'l-Arabî'nin şarklı ve garblı hadis hocaları ve onlardan okumuş olduğu eserler hakkında geniş bilgi için bkz. Ali Vâsî Kurt, *Endülüs'te Hadis ve İbnü'l-Arabî*, İstanbul 1998, s. 359-371.

⁴⁵ Şemsüddin ez-Zehebî, *Siyerü Âlâm'ün-Nübelâ*, Müessesetü'r-Risâle, 11. Bs, c. 23, Beyrut, 1996. s. 48.

⁴⁶ İbnü'l-Arabî, *el-Fütühâtü'l-Mekkiyye*, c.I, s.186.

⁴⁷ Mahmut Erol Kılıç, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1996, İstanbul, 20.cilt, s.520-522.

Muhyiddin İbnü'l Arabi, kaynaklara göre dört evlilik yapmıştır. İlkini memleketinin ileri gelen şahsiyetlerinden Abdun el-Bicâi'nin kızı Meryem bintü Abdun ile; ikincisini Mekke'de Haremeyn Emiri Yunus bin Yusuf'un kızı ile yapmıştır. Bu evlilikten Muhammed İmadü'd-dîn adında bir oğlu olmuştur. Üçüncü evliliğini Malatya'da, Sadreddin Konevi'nin dul annesiyle; dördüncüsü ise Şam Maliki kadısı Zevâvî'nin kızıyla gerçekleştirmiştir.⁴⁸

Muhyiddin İbnü'l Arabi, tasavvuf alanında etkisini günümüze kadar sürdürecektir birçok eser yazmıştır. Bunların en başında gelen, *el-Fütuhâtü'l-Mekkiye*'dir. İbnü'l Arabi bu eseri yirmi üç yılda tamamladıktan sonra kendisine ilk ilhamı vermeye başlamıştır. *el-Futuhâtü'l-Mekkiye*'de bahsettiği gibi, bu kitaptakilerin, Kâbe'yi tavaf ederken ve Harem-i Şerif'te murakabe yaptığı esnada, Allah'ın kendisine gösterdiği şeylerin ilk önce kendisine okutulduğunu, ardından "*Rabbani ilka ve ilahi imla*" ile kaleme aldığını söylemiştir.⁴⁹

Mutasavvıfın bir diğer önemli eseri de *Fususü'l-Hikem*'dir. Bu eseri, İbnü'l Arabi'nin naklettiği gibi, Şam'a yerleştikten sonra Hz. Peygamber efendimizin elinde bir kitapla belirlendiği ve "*Bu elimdeki, hikmet yuvalarını (fususu'l-hikem) gösteren bir kitaptır, bunu al ve faydalanacak kimselere açıkla*" demesiyle 627 senesinde telif etmiştir. Daha sonra zamanını *el-Futuhâtü'l-Mekkiye*'yi gözden geçirerek yeniden yazmaya ayırmış, ilk ve ikinci nüshasını vefatından bir yıl önce tamamlamıştır.⁵⁰

Hayatında çeşitli ilimlere sahip olmak amacıyla dünyanın birçok yerini gezen, kendini bütün olarak ilme adayan, tarihte iz bırakacak bir şekilde, insanlığa değerli eserler bırakan Muhyiddin İbnü'l Arabi, 22 Rebiülahir 638 senesinde, Şam'da vefat etmiştir. Kasiyun dağı eteğinde bulunan Salihyye semtindeki Kadı Muhyiddin İbnü'l-Zeki ailesinin türbesinde defnedilmiştir.⁵¹ Daha sonra iki oğlunun da gömüldüğü bu yer, sonraki devirlerde Şam bölgesinde mutasavvıf Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin karıştırlarının yaptığı propagandalar neticesinde ilgisiz ve bakımsız

⁴⁸Claude Addas, İbnü'l-Arabî ou la Quettedu Soufre Rouge, Paris 1989, s.87.

⁴⁹İbnü'l-Arabî, a.g.e, c.I, s.10.

⁵⁰ Muhyiddin İbnü'l Arabi, **Fususü'l-Hikem**, s.4; Fazla Bilgi İçin Ayrıca bkn. Palacios, a.g.e, s.87.

⁵¹ Abdülbâki Miftah, **Kur'an Mührü Şeyhu'l-Ekber Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin Hayatı**, çev. Vahdettin İnce, İstanbul, 2007, s.433.

kalmıştır. Yavuz Sultan Selim, Şam'a uğradığı dönemde, İbnü'l Arabî'nin mezarının yerini tespit ve tamir ettirip yanına bir cami ve tekke yapılmasını emretmiştir.⁵²

2.1.2. GEZİ VE SEYAHATLERİ

Muhyiddin İbnü'l Arabî'nin seyahate olan büyük ilgisi küçüklüğünde başlamıştır. Ailesiyle birlikte İşbilye'ye göç etmeden önce, yaşadığı şehrin Muvahhidiler tarafından abluka altına alınması, kendisinde dünyayı kuşatacak bir sefer yapma isteği uyandırmıştır. *“Allah'ın bana Mursiye'de can verdiği zamandan Şam'da vefat edeceğim zamana değin kopmayan bir sefer halindeyim.”*⁵³

İbnü'l Arabî'nin babası, devletteki mevkisinden dolayı, tek oğlunun eğitimine pek önem vermişti. O dönemin en büyük şeyhleri tarafından ders almasını sağlamış ve oğluna hep *“Evladınıza yüzmeyi, ok atmayı ve at binmeyi öğretin.”* hadisini uygulamasını önermişti. Ancak babasının fikirlerine katılmayan İbnü'l Arabî bu sözlerle kendisinin nasıl bir gezi tutkunu olduğu ifade etmiştir;

*“Babam, yüzmenin, Allah'ın melekûtunda yüzmek; ok atmanın, korku anında hakikati söylemek; ata binmeyi ise ilim talebinde sefer yapmak olduğunu anlayamıyor.”*⁵⁴

İbnü'l Arabî ilk seferini Tunus'a yapmıştır. Oradaki sufi âlimlerle görüşüp ilim alışverişinde bulunmuştur. Tunus'ta iki yıl kadar kaldıktan sonra tekrar İşbilye'ye dönmüştür. Birkaç kez gittiği Fas'a yaklaşık dört yıl kadar kalmıştır. Orada kendisine yirmi üç yıl arkadaşlık ve yoldaşlık edecek olan dostu Abdullah Bedr el-Habeşi ile tanışmıştır. Yol arkadaşıyla Fas'tan ayrıldıktan sonra bir süre de Granada ve Kurtuba'nın topraklarında ikamet etmiş ve bu, Avrupa kıtasındaki son ikametleri olmuştur.⁵⁵

Doğu diyarlarına seyahat kararını Fas'ın Marakeş şehrindeyken almış ve manevi bir işaretle 596 senesinde başlamıştır. Doğuya olan gezisi Mekke'ye kadar

⁵² İsmail Fenni Ertuğrul, **Vahdet-i Vücûd ve İbnü'l-Arabî**, haz. Mustafa Kara, İstanbul, 2008, s.302.

⁵³ Muhammed Hasan Alvan, **Mevtun Sağîrun**, Darüs'Sâki, 1. Bs, Beyrut, 2016, s. 25.

⁵⁴ Alvan, **A,e**, s. 75.

⁵⁵ Havva Arpacı, **Muhyiddîn İbnü'l- Arabî'nin (V.638/1240) Eserlerinde Rüyâ: Kitâbü'l-Mübeşşirât Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, 2019, s.4.

ulaşmış ve orada ilk haccını yaptıktan sonra bir gayesini gerçekleştirmiş olarak Afrika'ya; ruhaniyetinden hayatı boyunca istifade ettiği sufi Ebu Medyen ile görüşmek üzere yola çıkmıştır. Ancak 594 senesinde vefat eden Ebu Medyen ile bu görüşme mümkün olamamıştır.⁵⁶

İbnü'l Arabi 597 yılında tekrar Tunus'a gitmiş ve orada Abdulaziz el-Mehdevi ile buluşmuştu. Aynı yıl Mekkeye gitmek üzere Tunus'tan ayrılmıştır. Mekke yolunda, önce Mısır'a, ardından Kudüs'e geçmiştir. Kudüs'ten Mekke'ye yaya olarak geçerken Halil kasabasındaki Hz. İbrahim'in mezarını, daha sonra Medine'de peygamber efendimizin de kabrini ziyaret etmiştir. Mekke'de geçen zamanını ders etkinliklerine katılarak, tavaf ve murakabe ederek geçirmiştir.⁵⁷

Yine Mekke'de iki buçuk yıl kalan İbnü'l Arabi, Bağdat'a giden bir hac kafilesine katılarak 601 senesinde Bağdat yoluna atılmış ve orada on iki gün gibi kısa bir süre kalmıştır.⁵⁸ Daha sonra Musul'a geçmiş ve orada Hanefi âlimlerinden üstadım dediği Ahmed el-Mûsili el-Mukri'nin yanı sıra, Ebü'l Hasan Ali bin Ebü'l-Feth ve Ali bin Abdullah bin Cami gibi ulemalar ile sohbetlerde bulunmuştur. İbnü'l Arabi Musul'da yaklaşık bir yıl kalır ve ibadetlerin sırlarına dair *et-Tenezzülâtü'l-Mevşiliyye* adlı eserini yazmıştır.⁵⁹

Bağdat seyahatinden bu yana, İbnü'l Arabi'den ayrılmayan Sadrettin Konevi'nin babası Mecdüddin İshak ve Harranlı Ebü'l Ganaim'in azat edilmiş kölesi Abdullah Bedr el-Habeşi, bir sene sonra 602 yılında, Urfa, Diyarbakır ve Sivas'a uğrayarak Malatya'ya geçmişlerdir. Anadolu Selçuklu tahtına çıkan I. Gıyaseddin Keyhusrev'in, eski dostu olan Mecdüddin İshak'ı Konya'ya çağırması sebebiyle de Konya'ya geçmişlerdir. Ardından Mecdüddin İshak, hükümdarın oğluna hocalık yapmak üzere tekrar Malatya'ya geri gönderilirken İbnü'l Arabi bir müddet daha Konya'da kalmayı tercih etmiştir.⁶⁰

⁵⁶ Arpacı, **A.e**, s.5.

⁵⁷ Kılıç, **a.g.m**, XX. Cilt, s.520-522.

⁵⁸ Salâheddîn es-Safadi, **el-Vafi bi'l-Vefiyyatü**, Dâru Franz Steiner Wiesbaden Li'n-Neşri, 2. Bs, Cilt IV, 1974. s. 178.

⁵⁹ Arpacı, **a.g.e**, s.5.

⁶⁰ Kılıç, **a.g.m**, XX. Cilt, s.520-522.

Mekke'ye sık sık giden İbnü'l Arabi Mekke'ye olan sevgisi sınırsızdır, bu nedenle hep Mekke'nin yoluna atılmıştır. Daha sonra gittiği Konya'dan ayrılıp Halep, Kudüs ve ardından Mısır'da da bir müddet kalmıştır. Ancak Mısır ehli dersleri ve teliflerinden ötürü hoşnutlukla karşılanmamış ve orada hapse düşmüştür.⁶¹ Zindandan kurtulduktan sonra yine Mekke'ye geçmiş, oradan tekrar Bağdat'a ardından Konya'ya dönmüştür. Halep ve Sivas'a yaptığı seyahatlerden sonra 615 senesinde Malatya'ya yerleşmiştir. Dostu ve yol arkadaşı olan Mecdüddin İshak vefat ettikten sonra, bir manevi işarete dayanarak onun dul hanımıyla evlenmiş ve bu evlilikten oğlu Sadeddin Muhammed doğmuştur.⁶²

Küçüklüğünden beri hayatı gezi ve seyahatlerle geçen İbnü'l Arabi, son durak olarak 620 yılında Şam'a yerleşmiştir. Şam emiri onun öğrencilerinden olup ilmine ve bilgisine inanmış biridir. İbnü'l Arabi o dönemin en bariz şeyhlerinden olan Mesnevi'nin sahibi Celaleddin er-Rumi ile tanışmıştır. Orada kalan ömrünü eğitimle ve yazdığı eserlerin üzerinden tekrar geçmekle tamamlamıştır.⁶³

2.1.3. ESERLERİ

Engin ilmiyle özellikle tasavvuf alanında İbnü'l Arabi'nin yazdığı eserlerin sayısı çok fazladır. Bir kısmı da günümüze kadar ulaşmıştır. Rivayetlere göre, Bağdat ulemasından birisi, İbnü'l Arabi hakkında bir eser telif etmiş ve eserinde İbnü'l Arabi'nin eserlerinin sayısının beş yüzden fazla olduğunu söylemiştir ve İbnü'l Arabi'nin dostlarının talebi üzerine eserlerinin fihristini oluşturmak istediğine işaret etmiştir. Oluşturduğu fihristlerden birisi ayrı üç yazma halinde günümüze ulaşmıştır.⁶⁴

İbnü'l Arabi'nin yazmış olduğu eserlerin arasında en çok nam salan ve tasavvuf ilminde bir dönüm noktası sayılan iki eserden açık bilgi vermeye özen gösterilmiştir. Bu iki eser; *el-Fütûhâtü'l-Mekkiye* ve *Fusûsü'l-Hikem*'dir;

⁶¹ Hayrüddin ez-Zirekli, *el-Âlâm*, Dârü'l-İlmi li'l-Melâyin, 15. Bs, Cilt VI, Beyrut, 2002. s. 281.

⁶² Kılıç, *a.g.m*, XX. Cilt s.520-522.

⁶³ https://tr.wikipedia.org/wiki/Muhyiddin_%C4%B0bn%C3%BC%27I-Arab%C3%AE#Seyahatleri (çevrimiçi) 16.01.2022.

⁶⁴ “İcâzetnâme: İbn Arabî'nin Kendi Kaleminden İcazet Aldığı Hocaların ve Yazdığı Eserlerin Listesi”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* (İbnü'l Arabi'nin Özel Sayısı-1), Çev. Veysel Kaya Yıl:9,2008, ss.530-539.

el-Fütuhâtü'l-Mekkiye: *el-Fütuhât* olarak da anılan eserin tam adı *el-Fütûhâtü'l-Mekkiye fî ma'rifeti'l-esrâri'l-mâlikiyye ve'l-mülkiyye*'dir. Bu eserin, İslam kültürünün çeşitli dînî, fikrî ve ahlâkî alanlarını kapsayan bir ansiklopedi niteliğinde olduğu söylenebilir.⁶⁵ Müellif İbnü'l Arabî, bu eseri ele almaya başladığında Mekke'de bulunduğu ve bilgilerin ilhamının oradan geldiği için bu esere *el-Fütûhâtü'l-Mekkiye* adını vermiştir.⁶⁶

Müellif eseri kaleme aldığında henüz otuz yedi yaşındaydı, Kâbe'de tavaf ederken ilk fetihlerin ilhamı gelmeye başlamıştır. Otuz yedi kitaptan oluşan eserin yazıya geçirilmesi otuz bir yıl sürmüş, 629 yılının Safer ayında yine Mekke'de tamamlamıştır. İbnü'l Arabî, yaklaşık üç yıl sonra Şam'da eseri yeniden gözden geçirerek üçte bir oranında eklemeler yapmış ve kendi el yazısıyla, vefatından iki yıl önce, 636 senesinde bitirmiştir. Bu nedenle müellifin olgunlaşan fikirlerinin bu eserde toplanmış olduğu söylenebilir.⁶⁷

İbnü'l Arabî bu eseri otuz yedi kitap halinde yazmıştır. Her kitaba 'sıfır' adını vermiştir. Bu kitaplar cüzler, fasıllar, bab'lar ve meseleler bölümlerinden oluşmaktadır. Bu kitap altı fasıl'a, her fasıl'da 560 bab'a ayrılmıştır. Eserin bazı bölümleri bir iki sayfadan, bazıları da müstakil kitap hacminden oluşmaktadır. Dikkat çeken bir husus vardır ki müellifin doğum tarihi, Fetih Suresi'nin kelime sayısı ve bab'ların sayısı ile uyumaktadır. Müellif İbnü'l Arabî bu eserde, “*Diğer eserlerim gibi bu eserim de mahir yazarların kitap yazım kurallarıyla kaleme alınmamıştır.*”⁶⁸ Diyerek eserin tertibi hakkında bilgi vermiştir

Eserin içeriği ise, ilk cüzü “*Hutbetü'l-kitab*” başlığıyla bir ön sözle başlar. İkinci cüz, 560 bölümün adlarını tek tek sıralanmıştır. Üçüncü cüz, eserin mukaddimesini oluşturur, dördüncü cüzde ise altı fasıl olmak üzere birinci fasılın konularına geçilmiştir. Birinci fasılda İbnü'l Arabî, marifet konularının avamın, havassın ve havasü'l havassın anlayışlarına göre nazari açıklamalarını yapmış; ikinci

⁶⁵ Ebu'l-Âlâ el-Afîfî, “İbnü'l-Arabî İle İlgili Araştırma Serüvenim”, **UÜİFD**, sa.9, IX. Cilt, 2000, s. 697-714: 708.

⁶⁶ Palacios, **a.g.e**, s.90.

⁶⁷ Mahmud Erol Kılıç, “el-Fütûhât'ül-Mekkiye”, **DİA**, İstanbul 2005, c.13, s.251-258.

⁶⁸ Mahmud Erol Kılıç, **Muhyiddîn İbnu'l-Arabî'de Varlık ve Mertebeler**, MÜSBE, İstanbul 1995, s. 40.

fasılda bu açıklamaların uygulamalarına yer vermiştir. Seksen üç bölümden oluşan üçüncü fasılda da sa‘lîk ahvalinin sefer, müsaferet, tarîk gibi konulardan bahsetmiştir. Dördüncü fasılda kutub ve onun yanındaki iki imamın menzilleri, ülfet, tecelli vb. gibi konuların sırlarını anlatırken beşinci fasılda zillet ve fakr ile ulaşılabilir halleri incelemiştir. Altıncı ve son fasılda ise makamat ile ilgili konuları ele almıştır.⁶⁹

Fususü'l-Hikem: İbnü'l Arabî'nin, tasavvuf düşüncesi çerçevesinde *el-Fütuhâtü'l-Mekkiye*'nin yazdığı temel kitapların diğeri de *Fususü'l-Hikem*'dir. Eserin tam adı *Fususü'l-Hikem ve hususü'l-Kilem*'dir. İbnü'l Arabî 627 yılında Şam'da iken kendisine bir mesaj geldiğini ve Hz. peygamber efendimizi elinde bir kitapla gördüğünü anlatır. “Bu, hikmetlerin yuvalarını gösteren bir kitaptır. Bunu al ve faydalanacak kimselere açıkla.”⁷⁰ Dedğini nakleden İbnü'l Arabî, eseri o zaman kaleme almaya başlamıştır.

Kitabın adında geçen “fass” kelimesi, bir konunun hûlasası ve özü anlamına gelir. Eserde, her peygamberin temsil ettiği hikmet, Allah'ın her bir isim ve sıfatı ile vahdet-i vücud çerçevesinde izah edilmek üzere yirmi yedi fass'a ayrılmıştır.⁷¹ İbnü'l Arabî bu eserinde, “kelime” kavramını vahiy ile ilişkiler kurarak mevcudiyet ve hakikate işaret etmek; hikmetleri ayet ve hadislerle dayandırarak “işari” yorumu yöntemini kullanmıştır.⁷² Müellif, Kur'an'daki birden fazla anlamı olan kelimelerin kast edilen manasını, dil üzerinden kök anlamına göre değerlendirmiştir.⁷³ İbnü'l Arabî, bu kitabı telif ettikten sonra zındıklıkla itham edilmek gibi birtakım sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Ancak allâme İbnü'z-Zemlekânî'nin bu kitap üzerine yazdığı

⁶⁹ İbnü'l Arabî, **a.g.e.**

⁷⁰ Mahmud Abdulkadir, **el-Felsefetü' Sûfiyetü fi'l İslâm**, Darü'l-Fikri'l-Arabî, Kâhire, 1946, s. 495-496.

⁷¹ Ebu'l-Hasen Ali b. İbrâhim el-Kâri, **İbnü'l-Arabî'nin Menkıbeleri**, şerh. Salâhuddin el-Müneccid, İstanbul, 2010, s.33.

⁷² Abdulkadir, **a.g.e.**, s.495-496.

⁷³ Aslıhan Karaaslan, “Fusus'l-Hikem Tercüme ve Şerhi, Muhyiddin İbnü'l Arabî, Ahmed Avni Konuk, I-II Cilt”, **Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi**, Ankara, 2018, XXI. Cilt, Sayı.41 s.120-129.

şerh, bu kitaba karşı olanların aklını aydınlatmış ve müellif İbnü'l Arabî'ye olan ithamları nefî etmiştir.⁷⁴

İbnü'l Arabî'nin tasavvuf ilminde yazmış olduğu bu iki temel kitabın yanı sıra bazı diğer kaynaklara göre üç yüze yakın eseri bulunduğu söylenmektedir. Bu eserlerin bazıları şunlardır;⁷⁵

1. *Kitâbu'l-Misbâhî 'l-Cem' beyne's-Sihâhî 'l-Hadîs*
2. *İhtisâru Müslim*
3. *İhtisâru'l-Buhârî*
4. *İhtisâru't-Tirmizî*
5. *İhtisâru'l-Muhallâ*
6. *el-İhtifâl fîmâ Kâne 'aleyhi Rasûlullâh (s.a.v.) min Seniyyi 'l-Ahvâl*
7. *Kitâbu'l-Cem' ve't-Tafsîl fî Esrâri 'l-Ma'ânîve't-Tenzîl.*
8. *el-Cezvetu 'l-Muktebese ve 'l-Hadratu 'l-Muhtelese*
9. *Miftâhu's-Se'âde fî Ma'rîfeti'd-Dühûl ilâ Tarîki 'l-Îrâde*
10. *el-Müsellesâtu 'l-Vâridefi 'l-Kur'âni 'l-Kerîm*
11. *el-Ecvibe 'ani 'l-Mesâili 'l-Mansûriyye*
12. *Mübâye 'atu 'l-Kutub*
13. *Menâhîcu 'l-Îrtikâile'ftidâdi Ebkâri 'l-Bekâi 'l-Muhadderâtbi-Hayemâti 'l-Likâ.*
14. *Künhü mâ lâ Büddeli 'l-Mürîdminhu.*
15. *el-Muhkem fî 'l-Hikem ve Âdâbi Rasûlillâh (s.a.v.)*
16. *el-Celâ fî Âdâbi'-Mele'i 'l-A'lâ*
17. *Keşfu'l-Ma'nâ 'an Sırri Esmâillâhi'-Hüsnâ*
18. *Şifâu 'l-Galîl fî İzâhi's-Sebîl*
19. *'Ukletu 'l-Müstevfiz*
20. *Cilâ'u 'l-Kulûb*
21. *et-Tahkîkî 'l-Keşf 'an Sırri't-Tasdik*
22. *el-Î'lâmbi-İşârâti Ehli 'l-İlhâm*
23. *el-İfhâm. Yukarıdaki eserin şerhidir.*
24. *es-Sirâcu 'l-Vehhâc fî Şerhi Kelâmi 'l-Hallâc*

2.2. GEZGİN ROMANI

Gezgin adlı roman yazar Sadık Yalsızuçanlar tarafından kaleme alınmış ve Türkiye'de Timaş yayınları tarafından Eylül 2004 yılında yayımlanmıştır. Roman farklı dillere çevrilip, Almanya, Fransa, Bulgaristan, Bosna, Sırbistan ve Endonezya

⁷⁴ Abdullah İbn As'ad el-Yâfîi, **Miratü'l-Cinâni ve İbretü'l-Yakzani fî Mârifetü ma Yu'tabaru min Hâvâdisü'z-Zeman**, IV. Cilt, s.100-101.

⁷⁵ Yusuf en-Nebhâni, **Câmi'u Kerâmâtü'l Evliya**, el-Mektebetü's-Sekafiyye, I. Cilt, Lübnan, 1991, s. 207-209; Ayrıca bkn. (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-1) **Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi**, yıl: 9 [2008], sayı: 21, ss. 525-539.

gibi muhtelif ülkelerde de yayımlanmıştır. İngilizce diline çevrilip İngiltere'de yayımlanmak üzere çalışmalara başlanmıştır.

Yazar Yalsızuçanlar'ın aktardığı bilgilerde, *Gezgin* romanını ele alırken romana tasavvuf niteliğini kazandıran şey, yazarın etkilendiği bazı kaynaklardır. İlk olarak romanın yazılımında büyük etkisi olan Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin *el-Fütühatü'l-Mekkiye*'sidir. Ayrıca Calude Addas'ın *Kibrit-i Ahmer'in Peşinde* kitabıyla ve babası Michel Chodliewicz'in *Sahilsiz Bir Umman* kitabından da çok istifade ettiğini ifade etmiştir. Bunlara ek olarak yazar Yalsızuçanlar'ın bu romanın yazımında Yunus Emre'den etkilendiği aşikârdır: Romana, Yunus Emre'nin “*Dilsizler haberini kulaksız dinleyesi, dilsiz kulaksız sözü can gerek anlayası...*” sözüyle başlamıştır.

Sadık Yalsızuçanlar'ın yazdığı *Gezgin* romanı, mutasavvıf Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin hayatını anlatmasıyla biyografik bir roman özelliği taşımaktadır. Romanda İbnü'l Arabi, sadece *Gezgin* ismiyle zikredilmiştir. *Gezgin* adlı romanın fiziki özellikleri de; iki yüz kırk sayfa olup yüz on iki bölümden oluşmaktadır. Bölümler sayısı (1,2 vb) belirtilmiştir ve her bölüm kendinden bir önceki bölümle bağlantılıdır. Bölümlerin uzunluğu ise bölümün anlattığı konuya göre değişmektedir.

Gezgin romanında mutasavvıf âlimi Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin ruhsal gezintisinde kat ettiği menziller ve ulaştığı manevi dereceler anlatılmaktadır. İbnü'l Arabi'nin yaptığı yolculuklarda Fas, Tunus, Mısır, Filistin, Mekke, Suriye ve Anadolu coğrafyalarını gezmiştir. İbnü'l Arabi'nin hayatı romanda anlatıldığı gibi bitmeyen bir yolculuktur.

ROMANIN ÖZETİ

Sadık Yalsızuçanlar, Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin hayatını anlatan *Gezgin* romanına, geriye dönüş tekniğini kullanarak başlamıştır. *Gezgin*, filozof İbn Rüşd ile görüşmek üzere şehrin batı yakasındaki iki katlı evine ziyarete gelir. Yaşça *Gezgin*'den daha büyük olan Filozof, *Gezgin*'i büyük bir sevinçle içi kitap dolu olan evinde ağırlar. İkili arasında geçen ilahi aydınlanma, 'evet' ve 'hayır' kelimelerini

içeren meşhur diyalogtan sonra Gezzin, müsade isteyerek kalkar ve bir daha Filozof'la görüşme fırsatı bulamaz.

Bir süre sonra vefat eden Filozof'un cenazesi mahşeri kalabalıkla doludur. Gezzin, cenazeye biri şehzade diğeri de şair olan iki arkadaşıyla katılır. Cenazenin bulunduğu tabutun yanında Filozofun yazdığı eserlerin bulunduğu bir sandık da vardır. Cenaze töreni sona erince Gezzin, evinin bulunduğu Yahudi mahallesine doğru yönelir. O esnada çocukluk hatıralarını ve sokaklarında defalarca koştuğı bu şehre ilk gelişini hatırlar.

Gezzin henüz dokuz yaşındayken annesi onu Müsenna adlı bir yaşlı kadının hizmetine verir. Müsenna aynı zamanda Gezzin'in ebesidir. Gezzin, Müsenna'nın yanında dört sene kalır ve bu süreçte Müsenna'dan vaizler dinler ve ilahi yolculuğun son durağına varıncaya kadar bir yolcuya neler gerektiğini öğrenir. Bu dört yıl sonunda Gezzin'in annesi gelip onu Kurtuba'ya geri götürür. Kurtuba'ya geri dönünce Gezzin, yüreğini ilahi aşk acısının sardığını anlar ve bu aşk onu ruhani bir yolculuğa sürükler. Böylece Gezzin, yolculuğuna başlar.

Kime âşık olduğunu bilmeyen Gezzin Şam'a girdiğinde de aklı karışır. Aşk dile gelip Gezzin'e bilgisizlik denizine düştüğünü ve eğer kendisine sarılırsa lütuf ve ihsan kapılarının açılacağını söyler. Gezzin de gönlündeki aşkın Allah aşkı olduğunu öğrenir. Sonra Endülüs diyarını dolaşmaya başlar. Muhafızların, ülkede güvensizlik hâkim olduğu için yanında silah taşınması gerektiğini söylemesine, Allah'ın adıyla yürüyeceğini söyleyerek karşılık verir. Gezzin, dağ, ova ve çölleri aşmış ve Müsenna'dan ayrıldıktan bir yıl sonra Mekke'ye ulaşmıştır. Orada edebiyatçı ve bilginlerden oluşan erdemli bir toplulukla karşılaşır. Onların arasında Şeyh Mekinüddin ve ablası Fahru'n-Nisa da vardır. Oradaki insanlardan hadis dersleri de alır.

Mekke'de bulunan şeyh Mekinüddin'in Uyum adındaki kızı, babası ve halasından ilmi dersler alarak kendini geliştirmiş ve herkes tarafından çokça sevilen birisidir. Uyum, Allah'a olan sevgisini ifade eden şiirler kaleme alır. Uyum'a özenen Gezzin, bu şiirlerden etkilenerek Arzuların Tercümanı isimli eserini yazar. Bu divanda, Allah'a duyduğu aşkı konu edinen şiirler kaleme alır.

Gezgin, Muharrem ayının son günlerinde Şam'a geri döner. Rüyasında Allah'ın elçisini ona kitap uzatıp kitabı herkese duyurmasını isterken görür. Kitabın ismini sorduğunda da 'Hikmetlerin Özü' cevabını alır. Bunun üzerine Şam'dan Kurtuba'ya döner ve kitabı burada tamamlar. Kitabın özünde ise insanların ayrılıklarından oluşan din ve yollardaki farklılıklardan bahseder.

Gezgin, Hikmetlerin Özü adlı kitabını yazmak için yüksek iradesini kaleme dönüştürüp bilgi ve ilim mürekkebine daldırarak olmuşları, olmakta olanları ve olacakları anlatmaya çalışır. Gezgin, bu kitabın son fassını tamamladığı gecenin şafağından önce uyanıp dışarı çıkar ve mahlûkatları tüm sırlarıyla kitabına yazdığını fark eder. İşbilye'de bulunan mezarlığa gider ve orada bir süre vakit geçirir. Kendisine şafağa karşı Hz. İsa belirir ve her şeyden ayrılmasını tavsiye eder. Bundan sonra Gezgin, mezarlıktan çıkıp tüm malını, mülkünü, varlığını babasına bırakır. Düşünde İsa'yı, Musa'yı ve Muhammed'i görür. İsa kendisini zühde, Musa gizli ilimlere yöneltir. Muhammed ise kendisine sıkı sıkı sarılmasını tavsiye eder. Üç peygamberin koruması altında olan Gezgin'in sözü, doğuyu batıyı kuşatacak hale gelir.

Gezgin, Gudalquivir Irmak'ın kıyısına gider ve orada, tüm herkesin ondan daha üstün olduğu düşünür. Bu düşüncenin, onun nefsini arındırmak için yardımcı bir tutum olduğunu kanaat eder. O esnada kıyıda şarap içen bir zenciye rastlar. Gezgin, bugüne kadar Allah'ın yasak kıldığı bu içkiyi ağzına sürmediği için kendinin zenciden üstün olduğunu aklından geçirir.

Bu sırada ırmakta bir kargaşa yaşanır. İçinde beş kişinin bulunduğu kayık batmak üzereyken zenci şarabı kayalara fırlatarak nehre atlar ve dört kişiyi kurtardıktan sonra tüm bunları izleyen Gezgin'e döner ve eğer kendisinden üstünse beşinci kişiyi kurtarmasını ister. Gezgin, aklından geçenler için pişman olur. Bu hadiseden sonra, zenciyle aralarında yıllarca sürecek bir dostluk başlar. Gezgin, zenciye Abdullah adını verir. Kendisine sığınak yapana kadar evinde ağırlayıp kılık kıyafet verir. Gezgin, Abdullah'a bir şey öğretme çabası göstermese de hal diliyle yaşadıklarından edindiği tecrübelerini aktarır.

Sultan, Kurtuba'daki St. Vincent Kilisesi'ni satın almak için bir servet öder. Daha sonra bu kiliseyi yıkarak yerine camii yapılmasını emreder. Camii bir yıl içerisinde hazır hale gelir. Sultan, açılış törenine Gezgin'i davet eder. Gezgin davete icabet eder ve camide bulunan mahşeri kalabalığa rağmen iç ve dış görüntüsünü tüm güzelliğiyle inceler. Sultan geldiğinde Gezgin camide namaz kılmaktadır. Kalabalık dağıldıktan sonra Gezgin ve Abdullah, namaz kılmaya devam eder.

Gezgin, buradan Fas'a geçer. el-Ezher camisinde namaz kılarken Gezgin'in tüm varlığı, âlemi aynı anda tüm yönleriyle görebilecek bir göz kesilir ve baştan ayağa göz kesilerek bilinmezliğin gizli katlarını anlatan kitabını yazar. Gezgin üç günlük Fas gezisinden sonra Abdullah'ın yanına döner. Üstadına kavuşan Abdullah, Gezgin'i gördüğüne çok sevinir ve ona sarılarak hasret giderir. Daha sonra Sultan Melik Gazi'nin icazet törenine katılmak için medreseye giderler. Ancak bu tür münasebetleri sevmeyen Gezgin orada bulunduğundan dolayı canı pek sıkkındır. Sultan Gezgin'i övgüyle anıp sarayına davet eder. Fakat Gezgin, bu konuda örnek aldığı Bahaaddin Vele'din davranışlarından ötürü bu daveti hiçbir zaman kabul etmez.

Gezgin, hac ziyaretine gitmek isteyen can yoldaşı Abdullah'tan ayrı kalır. Bu süreçte yalnız kalan Gezgin, Kurtuba kütüphanesinden aldığı *Yolların Yolu* adlı kitabı evine kapanarak okumaya başlar. Sonra uzun zamandır görüşmediği, aktarlık yapan kuzeni Muvahhid'in dükkânına uğrar. Eve geldiğinde de kitabını okumaya devam eder.

Abdullah, Hac ziyareti bittikten sonra Gezgin'in yanına döner. Gezgin'i, sönmek üzere olan kandilinin yanında otururken görür. Gezgin parmağını kaldırıp üfleyince parmağı adeta kandil gibi yanmaya başlar. Sonra ayağa kalkıp namaza durur. Gezgin namazını birkaç kez tekrarlar, birkaç kere de sehiv secdesi eder. Abdullah'ın neden böyle yaptığını sormasına karşılık olarak Gezgin, “dünya ile ilgili bir şey düşündüğümde namaz kılarım, ahiretle ilgili bir şey düşündüğümde ise sehiv secdesi ederim” diye cevap verir. Ardından, bahçede beraber dolaşmaya çıkarlar. Abdullah yaratılmışların güzellikleriyle gözlerini mest ederken, Gezgin yaratıcının müşahadesiyle meşguldür.

Gezgin'in yaptığı gezilerde can yoldaşıyla aralarındaki mesafeye rağmen zaman ve mekân kavramını aşarak her durumda görüşebilirler. Bazen Kâbe'ye gidip tavaf eden iki dost olurlar. Bazen de çöllere gidip yokluğa karışırlar. Çölde gezdikleri bir gece Basralı Hasan, Rabia, Cüneyt ve Beyazid gibi Allah dostlarının hayatları hakkında sohbet ederler.

Yeni iktidar sahibi olan ve tahta yeni çıkan sultan, devletin bozulmuş olan düzenini yeniden sağlamak için birtakım düzenlemeler ve yeni kanunlar koymakla uğraşırken, Gezgin, dünyayı ilişkilendiren her işten el çekmiştir. Allah'ın şefaatinin niyaz eden Gezgin, hesap günü gelmeden hesap vermek ister. Allah Gezgin'e ahiret gününde bakışlarının ulaştığı herkesi kuşatacak bir vaat eder.

Hacdan döndüğü zaman Allah'ın resulü ile hasbihal ederken Gezgin'i gören Abdullah, adeta kalbinde açılan ayrı bir gözden bakar Gezgin'e. Yaratılmış bütün varlıkları, önce ayrı ayrı ve sonra yekpare bir bütün halinde algılayacak bir bilince ulaşır. Gezginle zaman geçirdikçe, dünyaya bakışı değişen Abdullah, tüm âlemi cihanı üstün bir idrak mertebesinde keşfeder.

Gezgin, rüyasında evleneceği kadını görür. Onu Allah'ın şefaati sayesinde cennetle müjdeleyecektir. Gezgin, bir gün sonra İşbiliye'nin doğu ucundaki meşeliğe gider. Orada bir zikir seansına girer. Zikir esnasında hal tercümesiyle bir ağaç dile gelir. Meşeliğe iki saat uzaklıktaki bir köye gitmesini ister. Bir süre daha koruluğun sessiz ve sihirli atmosferinde ibadet eden Gezgin, ağacın söylediği köye gider ve orada Meryemle tanışır. Birbirlerini sevip evlenmeye karar verirler. Evli çift, köyde yedi gün kaldıktan sonra İşbiliye'ye döner. Gezgin, Abdullah'ı evine çağırır. Abdullah Gezginle Meryem'in hazırladığı yemekleri yedikten sonra ilahi aşkın etkisiyle zikir ve devranlar çeker. Gecenin geç saatlerine kadar ilahi coşkuyla sokaklarda dolaşırlar. Gezgin, devran halindeyken gökyüzünden bir nur iner. Abdullah uykusundan uyanarak hayret dolu gözlerle çılgınlık atarak bayılır. Gezgin, Abdullah uyandığında coşkusu açığa vurmamasını, sırrı saklamasını nasihat eder.

Gezginle Meryem evlendikleri günden beri birbirlerini Allah için sevmişleridir. Her ne kadar birlikte bir hayatı paylaşırsalar da aynı hayatta iki yalnız olduklarının farkındaydılar. Gezgin'in gözünde, Allah'ın güzelliği Meryem'in

yüzünde vücut bulmuştur. İki arasında varlık, oluşlar ve harflerin gizemi hakkında soluksuz muhabbetler geçmektedir. Meryem'in aklındaki sorulara Gezgin, hal diliyle cevaplar vermektedir.

Gezgin, Meryem'den yedi gün uzak kaldıktan sonra elinde bir tomar kâğıtla çıkıp gelir. Kâğıtta, Gezgin'in Meryem'le evliliği süresince Allah'ın bağışladığı hikmetler yazmaktadır. Gezgin, bu hikmet yazısıyla dolu kâğıtları Meryem'e gösterir ve bunların kendisine en güzel hediye olabileceğini söyler. Meryem ise böyle değerli bir hediyeye layık olmak için bu hikmetleri kelimesi kelimesine itina ile idrak edeceğinin sözünü verir.

Gezgin, evlendikten sonra Abdullah'la daha az görüşür. Ancak Gezgin'in davetiyle yanına gider. Bu yüzden Abdullah, kendi yalnızlığına çekilmiş durumdadır. Gezgin ise Meryem'le İşbiliye'deki evlerinde üç senedir yaşamaktadırlar. Meryem'i bırakıp Şam'a yaptığı yolculuktan geri döndüğünde Meryem'i bir deri bir kemik kalmış, vücudunun derisi pörsümüş, kemikleri çökmüş olarak hasta yatağında bulur. Gezgin, Meryem'in bu bitik halini görünce ona sımsıkı sarılarak ağlamaya başlar. O sırada Meryem, Gezgin'in kollarında Allah'a, yegâneliğine ve Hz. Muhammed'in peygamberliğine şahitlik ederek vefat eder.

Sultan, Bağdat ve Medine şehirlerinde yapılan büyük dergâhların etkisinde kalarak Kurtuba'ya da büyük bir dergâh yaptırmak ister. Şeyh, etrafındaki müritleri, Sultan'ın gaddar yüzünden korumak çaresizliğiyle, gönülsüz de olsa kabul etmek durumunda kalır. Şeyh'in bu dergâhın biçimini kendisinin belirlediği şekilde, Sultan'ın desteğiyle; tam da olması gerektiği gibi sade ve ihtişamlı bir yapı olarak meydana getirirler.

İşbiliye'deki müritler, şeyhlerinin akşam namazından önce vermiş olduğu bir saatlik manevi telkinin getirdiği motivasyon ve gayret ile iki aylık sürede dergâhın inşasını bitirir. Şeyh'in, açılışında zikir çektiği o güne, bütün dervişler iştirak eder ve bu zikre katılırlar. Abdullah da söylediği kasidelerle zikre katılır. Açılışına sultanın da katıldığı bu dergâhın ilk sohbeti, şeyhin talebi doğrultusunda Gezgin tarafından yapılır. Ölüm, kıyamet ve hesap gününden bahsettiği bu konuşmasında bulunan bütün cemaat çok etkilenir.

Gezgin'in Meryemi ilelebet kaybettiği yıl, manevi tecrübeleri bakımından bereketli bir bölüm olur. Gezgin, Abdullah'a, doğu diyarlarına doğru uzun bir sefere çıkacağıının haberini verir. Yeşil Ada Limanı'ndan bir gemiye binerek Cebelitarık boğazını geçer. Oradan Sebte'ye ulaşır. Bu da Gezgin'in ilk gezisi olur. Oradan Tunus'a giden Gezgin, ardından Ruta'ya geçer ve orada er-Rundi ve Kinani gibi sufi âlimlerle görüşüp sohbet eder. Daha sonra Tunus'tan Kahire'ye geçer. Bu konuma, Allah'ın geniş arzı, adını verir. O günden beri Gezgin, dilini imajlarla ve imgelerle gizleyerek kendinden olmayanın anlayamayacağı bir dille konuşur. Otuz yaşına kadar yaptığı seferlerle ve ulaştığı makamlarla İşbiliye'ye geri döner.

Gezgin'in seferleri yalnızca kara yollarıyla kısıtlı kalmaz. İşbiliye'den Umman'a ulaşmak arzusuyla deniz yolculuklarına çıkar. Kahire gezisinin kendisine kazandırdığı konum gibi, Fas'ta da geçirdiği günler yeni bir mevkiye girmesine sebep olur ve bu şekilde varlığın gizli bilgilerine sahip olur.

Gezgin, Sultan tarafından sevilen ve övülen bir şahsiyet olduğu için Sultan kendisine sarayda bir mevki önerir. Ancak dünya işleriyle ilişkisinin olmadığını belirten Gezgin, Sultan'ın teklifini münasip bir dille reddeder. Sultan çok fazla ısrar edince Gezgin, Mağrib'i terk etme kararı alır. Orada bulunan dostlarına ziyarete giderek helallik isteyip şehirden ayrılır. İlk olarak İcisa'e, ardından Encal, Marakeş ve Maşrik'a uğrar ve bu diyarlarda bulunan Allah yolundaki insanlarla buluşur.

Gezgin'in aklında öğrenmenin yolunun, aşktan geçtiği düşüncesinin inancı pekişmişti ve tek gayesi ve çabası rabbine karşı beslediği dostluğun güçlenmesiydi. Bunun üzerine yolculuğuna devam eden Gezgin, Fas'tan sekiz günlük mesafede olan Tilimsan'a gider. Orada bir müddet geçirdikten sonra arkadaşlarıyla vedalaşarak şehri terk eder. Bica'e'deyken bir gece düşünde harflerle yıldızları bitişmiş olarak görür. Rüyasını yadırgayan Gezgin, rüyasını bir rüya tabircisine yorumlattığında, kendisine, hiç kimsenin ulaşamayacağı göksel bir ilahi bilginin bağışlanacağını öğrenir. Bica'e'den ayrılan Gezgin tekrar Kahire'ye gelir ve orada yaşanan kıtlık ve felaketleri görünce oradan da ayrılır.

Kahire'de üç gün kaldıktan sonra şehirden ayrılır. Çölde dolaşırken bir dağa çıkar ve rabbinden rahmet diler. Allah'ın cemal sıfatlarının tecelli etmesini ister ve

gönlünü canlandırma arzusuyla Kâbe'ye gider. Burada hayatının değiştiğini anlayan Gezgin, Muhammedî makamının mirasçılığına yükselterip hikmetin tüm sırlarına hâkim olur. Her fırsatta Kâbe'nin gönlüne, gönlünün Kâbe'sine yönelir. Anadolu'dan gelen bir koku, onu Anadolu'ya davet etse de bir süre daha Mekke'de kalmak ister.

Mekke'de kaldığı bir dönemde doğu diyarlarının genelinde felaketler yaşanır. Anadolu'ya belalı küçük insanlar istila eder. Suriye ve Filistin depremlerle sarsılır. Mısır ve Taif veba salgınlarıyla kırılır. Yemen'de bir kül bulutu görülür. Irak ve Hicaz da yıldız patlamalarına tanık olur. Gezgin'in müritlerinin bir kısmı, Gezgin'in hikmet sahibi olduğuna gerçek bir şekilde inanmışlardır. Bu da Gezgin'in insanlardan sıyrılmasına neden olur.

Bütün bu olaylardan sonra Gezgin Anadolu'dan gelen çağrıya icap etmek arzusuyla Mekke'yi terk eder. Kısa bir süre sonra Bağdat, Musul ve Mısır'a giden Gezgin tekrar Anadolu'ya geri döner. Mısır'dayken hayatının sonuna kadar oğlu gibi gördüğü hem bir dost hem kabiliyetli bir öğrenci ve derin bir algısı olan Sadrettin'i tanır. Mekke'deyken hissettiği soğukluk ve bitkinlikten kurtularak öğrendiklerini Sadrettin'e öğretme isteğine kapılır.

Gezgin, Anadolu'ya döndüğünde tahtta Keyhüsrev vardır. Sultan, Gezgin'den nasihatler istemek üzere dostane mektuplar gönderir. Gezgin de bu samimi yaklaşıma içtenlikle cevap verir. Konya'dan Malatya'ya geçerken kadim dostu Abdullah'ın öldüğünü öğrenir.

Abdullah'ın ölümünden bir ay sonra, Sadrettin, öz babası gibi gördüğü Gezgin'in, dul annesiyle evlenmesini ister. Gezgin de Sadrettin'in annesinden bu evlilikle ilgili olumlu tepkiler alınca nikâhları Ulu cami'nin müştemilatında sessizce kıyılır. Sadrettin, dergâhta yemek verir ve bu evliliğin bereketli olması için dua eder. Gezgin, katında herkesten ayrı yeri olan Sadrettin'le günlerini geçirir. Sultanın katında da yeri ayrı olan Gezgin'e yüklü hediyeler gönderir. Ancak Gezgin her seferinde hediyeleri reddeder. En son bu reddetmelerin sonucunda problemler çıkacağını düşünen Gezgin, sadece altınları kabul eder ve bu paralarla eski Malatya'da medrese yaptırır. Medresenin başına da oğlu Sadrettin'i müderris olarak tayin eder.

Gezgin'in Malatya'daki günleri neredeyse iki yılını doldurmuştur. Burada geçirdiği zamanda en çok meşgul olduğu şeyler Mekke'nin Fetihleri isimli kitabı üzerinde yaptığı çalışmalar, medresede verdiği dersler ve Sadrettin'le yaptıkları sohbetlerdir. Üzerinde çalıştığı bu kitabı da tamamlayınca Gezgin, yeniden yola koyulur. Belhli bilge Bahaeddin Veled oğlu Celaleddin ile görüşmek üzere istikamettedir. Akşehir'e vardığında yola koyulalı bir hafta olmuştur. Sultan'ın vezirlerinden Emir Musa'nın konağındaki müstemilatta bir gün kalırlar. Ertesi gün, Konya'ya gitmek üzere yola çıkarlar.

Sultan Alaeddin, yoldan gelen kişinin Gezgin olduğunun haberini alınca karşılamak üzere şehrin girişinde bekler. O gün Altınapa medresesine yerleşen Gezgin; bütün ısrarlarına rağmen Sultanın sarayda kalması teklifini reddeder. Medresenin Sahipata Avlusu'nda Allah'ın bahsettiği sırlarla dolu olan bu iki zat, birbirleriyle karşılaşır. Aralarında bereketli bir dostluk kurulur. Gezgin, eriştiği tüm bilgelik sırlarını oğlu Sadrettin'e öğreterek gerçeğin kalbine, durgun ve huzurlu olan sekinet haline geri döner.

2.3. MEVTUN SAĞÎRUN ROMANI

Suudi Arabistanlı yazar Muhammed Hasan Alvan'ın kaleme aldığı ve ilk olarak Londra'da Darus-Sâki yayınları tarafından 2016 yılında yayımlanan *Mevtun Sağîrun* romanı, 2017 yılında Booker adlı Uluslararası Arap Romanı Ödülü'ne layık görülmüştür. 2019 yılında da Edizioni E/O yayın evi tarafından İtalyanca diline çevrilip en iyi Arapça roman olarak eş-Şârika Tercüman Ödülü'nü kazanmıştır. Ayrıca 2022 yılında The University of Texas Press tarafından çevirmen William M. Hutchins çalışmasıyla İngilizce dilinde de yayımlanmıştır.

Yazar Alvan, bu romanı kaleme alırken romana tasavvufi özelliğini kazandıran etken, mutasavvıf Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin hayatını anlatmasıdır. Yazar, İbnü'l Arabi'nin yazdığı eserlerden ve hakkında yazılmış kitaplardan etkilenmiş ve istifade etmiştir. Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin hayatına ilişkin her bilgiyi, tarihi ve dini belgeselinden çağdaş romanın mahiyetinde tasvir etmeyi başarmıştır.

Muhammed Alvan bu romanda Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin hayat öyküsünü anlatarak romana biyografi özelliği kazandırmıştır. Romanın anlatıcısı İbnü'l Arabi'nin kendisidir. Yazar 'ben' zamirini kullanmıştır. *Mevtun Sağîrun* adlı romanın taşıdığı fiziki özelliklerden bahsedecek olursak; roman 592 sayfadan ve 12 bölümden oluşmaktadır. Her bölüme "Sifr" adını vermiştir. Bu 12 sifr ise 100 bölüme (1, 2 gibi) ayrılmıştır ve her bölüm İbnü'l Arabi'nin özlü bir sözüyle başlamaktadır. Yazar, İbnü'l Arabi'ye ait yazma eserin intikal etmesine dair koyu yazıyla yazılmış bu eseri, 12 parçaya bölerek romanda Sifirler'den önce yerleştirmiştir.

Yazar romanda, Endülüs'te doğan mutasavvıf âlimi Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin hayatını, doğumundan ölümüne değin hayatının tüm detaylarını tasvir ederek anlatmıştır. Baştan sona yazar, Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin Endülüs'ten başlayarak Mağrip, Mısır, Hicaz, Anadolu ve son olarak vefat ettiği yer Şam'a gerçekleştirdiği seferlerini ve seyahatlerini okuyucuya sunmuştur.

ROMANIN ÖZETİ

Roman, Endülüs'ün baş şehirlerinden olan Mursiye'de, Muvahhidler döneminde, doğumundan ölümüne kadar, tüm olayların bir anlatıcısı olarak Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin dilinden anlatılır. Romana şöyle başlar: *“Allah bana iki berzah verdi: doğumumdan önce bir ve ölümümden sonra bir berzah. İlkinde annemin beni doğurduğunu, ikincisinde oğlumun beni gömdüğünü gördüm...”*.⁷⁶

İbnü'l Arabi, Endülüs'ün baş şehirlerinden olan Mursiye'de doğar. Babası Ali İbnü'l Arabi, Mursiye devlet hükümdarının kâtiplerinden olup mevki makam sahibidir. Annesi Nur ise İbnü'l Arabi'nin hayatında pek etki etmeyen azat edilmiş bir köledir. İki kız kardeşi vardır. Yaşadığı şehir Mursiye'nin, Muvahhidiler tarafından abluka altına alınması ve daha sonra işgal altına alınıp Emir'in öldürülmesinin sonucunda ailesi ile şehirden ayrılıp İşbiliye'ye göç ederler. Ebesi Fatıma Bintü'l Müsenna, İbnü'l Arabi'ye dünyada dört veted'i olduğunu söyler. İlk vetedin İşbiliye'de olduğunu belirtir. Ancak diğer vetedleri bulabilmesi için kalbini temiz tutması gerektiğini söyler.

⁷⁶ Alvan, *Mevtun Sağîrun*, s.13.

İbnü'l Arabi'nin babası, Murabitlerin dönemindeki devlet görevine yine muvahhidiler hükme geçtiklerinde İşbiliye'de devam eder. Orada oğlunu, ilmiyle meşhur hocaların yanına eğitim alması için gönderir. Bir süre sonra tasavvuf alanında çok bilgisi olan Yusuf el-Kumi hocasının derslerine katılır. Hocasına özenmeye çalışan İbnü'l Arabi, hocasında gördüğü hallerin kendisinde de olmasını temenni eder. Daha sonra Şeyh'in ders vermeyi bırakmasıyla şehirdeki farklı hocaların derslerine katılır ve o hocaların tüm kitaplarını okur. Bu süreçte, Grek, Hint ve Çin kültürlerine ait kitaplar hakkında bilgisi olan Frederik adındaki kitapçının sohbetlerine katılır.

İbnü'l Arabi'nin seyahat etmek ve şehirlerarası yolculuk yapmakla ilgili ilk düşüncesi, arkadaşı el-Hariri ile ilk defa içki içerken başlar. Bir süre sonra halife vefatıyla onun yerine tahta çıkan diğer halife, bazı kitapları, içkiyi ve oyunları yasaklar. Bu yasaklardan hoşlanmayan İbnü'l Arabi, arkadaşı Frederik'in evinde el-Hariri ile gizlice içki içmeye devam eder. Bir gün Frederik'in evinde içki içerken İbnü'l Arabi'ye bir hal tezahür eder. O an o meclise bir daha dönmek üzere evden çıkar ve kendini bir mezarda bulur. Mezarda kesintisiz bir şekilde dört gün kaldıktan sonra evine döner. Babası ona neler olduğunu sorunca: *“Bu bir cezbedir. Allah'ın benim için seçtiği yolun dışına çıkmamdan dolayı, o, beni doğru yola yöneltti”* der.

İbnü'l Arabi yirmi altı yaşına geldiğinde babası gibi halifenin kâtiplerinden olur ve Meryem Bintü Abdun ile evlenir. Halifeye yakın biri olarak halife ile Fas'a gider ve orada bulunan tarikat şeyhlerinden bilgiler edinir. Fas'ta bir müddet kaldıktan sonra İbnü'l Arabi, eşinin doğum yapacağını öğrenir ve İşbiliye'ye geri döner. Eşinden ilk kız çocuğu Zeynep dünyaya gelir. Bu süreçte İbn Rüşd, düşüncelerinden dolayı halifenin emriyle tutuklanıp hapse atılır. Bunu işiten İbnü'l Arabi, halifeye filozoflar hakkındaki şahsi fikrini söylediği için İbn Rüşd'ün tutuklandığını düşünüp kendini suçlu hisseder ve zamanının büyük kısmını mezarlıkta geçirmeye başlar. Bu süre zarfında vetedlerini arayan İbnü'l Arabi, ilk veted'ini bulur: Eski hocası Yusuf el-Kumi'dir. İkinci veted'inin ise Afrika'da olduğunu söyler. Bu sırada İbn Rüşd'e karşı sert hamle yapan halife, onun kitaplarının hiç kimsede bulunmaması ve hepsinin yakılması gerektiğini söyler. İbnü'l Arabi bunlardan sonra sıranın tasavvuf ehline de geleceğinden korkar.

İbnü'l Arabi'nin sohbetlerine Bedir adında biri katılır. İbnü'l Arabi'nin sohbetini beğenen Bedir, bu sohbetlere kesintisiz bir şekilde katılır ve bir müddet sonra İbnü'l Arabi'nin hem dostu hem hizmetkârı olmak ister. İbnü'l Arabi de Bedir'in samimi yaklaşımını içtenlikle kabul eder. Şehirdeki din adamlarına karşı yapılan sert baskılar çoğalınca İbnü'l Arabi Mekke'ye gitmek üzere şehri terk eder. Mekke yolundayken önce Kahire'ye uğrar. Arkadaşları el-Hariri ve el-Hayyat'ın oralarda ikamet ettiklerini öğrenir ve onlarla görüşmek maksadıyla yanlarına gider. İbnü'l Arabi, el-Hayyat ile görüşünce ona, Afrika'da olan veted'in öldüğünü ve kendisinin onun yerine geçtiğini söyler. İbnü'l Arabi ikinci veted'i ile buluştuğunu kabul eder. Daha sonra Bedir ile bir Hac kafilesine katılarak Mekke'ye varır. Hac ibadetlerini yerine getirdikten sonra İbnü'l Arabi, Bedir'i, eşini ve kızı Zeynep'i getirtmek için Cabiye'ye gönderir.

Bu sırada İbnü'l Arabi Mekke'de kalarak çeşitli ders etkinliklerine katılır. Derslerine katıldığı hocalardan biri de Makam-ı İbrahim imamı Zâhir el-İsfahânî'dir. Onun üçüncü veted'i olabileceğini düşünür. Çünkü ilminden ve yüksek maneviyatından pek etkilenir. Bu süre zarfında Bedir, Meryem ve kızı Zeynep'le Mekke'ye gelirken, yolda Zeynep vefat eder. Bu acı olaydan etkilenen İbnü'l Arabi, üzüntüsüne rağmen özellikle el-İsfahani'nin derslerine katılmaya devam eder. el-İsfahani'den aldığı derslere ilave olarak ablası Fahrün-Nisa'nın ilim sahibi olduğunu öğrenir ve onun ilimlerinden de istifade etmek ister. Fahrün-Nisa'dan ders almaya başladığında, onun evinde İbnü'l Arabi'nin hayatında önemli bir yere sahip olan Nizam'la tanışır.

Yaklaşık bir sene sonra Konya'dan bir Hac kafilesiyle gelen İshak adında biriyle tanışır. Onunla dost olur ve bir müddet evinde misafir eder. Birbirlerinin ilimlerinden faydalanırlar. Bu arada İbnü'l Arabi, Nizam'la yaşadığı bir aşk hikâyesinden ötürü onu babasından ister. İbnü'l Arabi, Nizam'ın babasından ve halasından, bu evlilikle ilgili olumlu işaretler almasına rağmen Nizam bu teklifi rededer.

Bu evliliğin rededilmesinin üstüne İbnü'l Arabi'nin arkadaşı İshak yine bir Hac kafilesiyle Konya'ya geri döner. Dostundan ayrılan İbnü'l Arabi, “*Nizam kalbimi*

aşkla, İshak ruhumu umutla, el-İsfahani ise aklımı ilimle dolduruyordu.” der. Aşk acısı çeken İbnü'l Arabi, sevgilisi Nizam'a aşk şiirleri yazmaya başlar ve bu şiirleri *Tercümanü'l-Eşvak* adında bir eserde toplar. Bu şiir kitabı şehirde hızlı bir şekilde yayılır. Ardından İbnü'l Arabi artık Mekke'den ayrılma zamanı geldiğini düşünür ve Bedir'le Şam'a gitmek üzere şehri terk eder.

Bir yıl sonra *Tercümânü'l-Eşvak* adlı şiir kitabından dolayı beklenmedik bir olay yaşanır. İbnü'l Arabi Şam'dayken el-İsfahâni'den bir mektup alır. Mektupta, Mekke'den çıkmadan evvel yazıp çoğalttığı aşk şiirlerinin, şehirde bir dedikodu konusu olduğu ve bu nedenle hiç kimsenin kendilerini tanımayacakları bir yere gittikleri yazar. Bu mektûbu okuyan İbnü'l Arabi, çok üzülür ve hemen *Tercümânü'l-Eşvak*'ta, Allah'a duyduğu aşkı gösteren şiirler yazdığını belirtmek için bu kitabı şerh eden bir eser kaleme alır. Bu yeni esere de *Zehâ'irü'l-Â'lâk fî Şerh-i Tercümânü'l-Eşvâk* adını verir. Eseri tamamladığı günde hemen Halep, Hums, Musul, Reha ve Mardin gibi şehirlerde dağıtmak maksadıyla Bedir ile bir yolculuk yapar. Gittiği her şehirde üçüncü vetediyle buluşmak ümidiyle şeyhlerle buluşur ancak aradığını bulamaz. Sonra el-Hariri ve el-Hayyat ile görüşmek için Kahire'ye gider.

İbnü'l Arabi Kahire'de el-Ezher Camii'nde dersler verir. Bu derslerde anlattıklarından dolayı zındıklıkla suçlanır ve hapse atılır. Kadılar, İbnü'l Arabi'den düşüncelerinden vazgeçmesini isterler ve buna karşılık olarak da özgürlüğünü vereceklerini söylerler. Ancak İbnü'l Arabi, hapiste kalacağını bilerek düşüncelerine ve tutumlarına tutulmaya devam eder. Kadıların karşısında kendini iyi bir şekilde savunmasına rağmen oradan kurtulamaz. İbnü'l Arabi'yi hapisten kurtaran Ebu'l-Hasan el-Bicâi ölmüş bir kişi olup, kabrinden İbnü'l Arabi'ye kefil olup onu hapisten çıkartmak için gelir. İbnü'l Arabi'ye ikinci veted'in, el-Hayyat'ın olmadığı ve kendisi olduğunu anlatır. Üçüncü veted'ini bulması için kalbini temiz tutup Bağdat'a yönelmesini söyler.

Bunun üzerine İbnü'l Arabi Bedir ile yeni tanıştığı ve yıllarca kendisine hizmet edecek Sevdekin'le birlikte Bağdat yoluna koyulurlar. Birkaç yıl sonra Zahir el-İsfahâni ve ablası Fahrün-Nisa'nın öldüklerini ve Nizam'ın Bağdat'ta bir dergâhta kaldığını öğrenir. Yanına gittiğinde, vefat eden babası ve halası için taziyelerini

iletikten sonra zamanında neden evlenme teklifini reddettiğini sorar. Buna cevap olarak Nizam: “Çünkü ben senin üçüncü veted'inim ve veted'ler müritleriyle evlenmezler” der.

Nizam'ın dediklerine İbnü'l Arabi şaşırır. Sonra Nizam dördüncü veted'ini bulması için Malatya'ya gitmesi gerektiğini söyler. İbnü'l Arabi, Bedir ve Sevdekin ile Malatya'ya gitme kararı alır. Malatya'ya giderken önce Halep'e uğrarlar. Halep'e ulaştığı gece bir rüya görür ve bu rüyayı evleneceği yönünde yorumlar. Birkaç gün sonra bir adam, damadı savaşta öldüğünden dolayı İbnü'l Arabi'nin, dul kızıyla evlenmesini ister. İbnü'l Arabi de bu isteği kabul eder ve Fatıma ile evlenir. Onunla birlikte Malatya'ya gider ve oraya yerleşirler.

Bu olayların üzerinden bir müddet geçtikten sonra İbnü'l Arabi'nin şeyhi ve dostu İshak, o dönemin halifesiyle bir sefere çıkar. Gitmeden evvel eşi Safiye'yi ve oğlunu İbnü'l Arabi'ye emanet eder. İshak'ın oğlunu tüm samimiyetiyle sanki öz oğluymuş gibi seven İbnü'l Arabi, ona Sadrettin ismini verir. Bu aralarda eşi Fatıma ilk erkek çocuğunu dünyaya getirir. İbnü'l Arabi, bu çocuğun da Fatıma'nın savaşta ölen eşi İmadû-Ddin adını verir.

İbnü'l Arabi'nin Fatıma'dan çocuğu doğduktan kısa süre sonra evine tanımadığı biri gelir. İbnü'l Arabi kim olduğunu sorunca, ben Fatıma'nın eşiyim, der. Bunu duyan Fatıma ve İbnü'l Arabi, hayret ve şaşkınlıkla bakarlar. Bu çetrefilli meseleyi çözmek maksadıyla Kadı'ya başvururlar ve bu meselenin sonucunda Kadı, İbnü'l Arabi'nin Fatıma ile olan evliliğini sonlandırma hükmünü verir. Ondan sonra Fatıma ve geri dönen eşi, Malatya'dan ayrılma kararı verirler.

Bu garip olayların üzerinden çok zaman geçmeden İbnü'l Arabi'ye İshak'ın ölüm haberi gelir. Bu habere çok üzülen İbnü'l Arabi diğer taraftan da Safiye'nin şehirden ayrılma kararı nedeniyle Sadrettin'den ayrı kalmaktan korkar. Çünkü İbnü'l Arabi Sadrettin'le samimi bir bağ kurmaktadır. Sadrettin'in isteği üzerine annesiyle evlenme kararı alır. Safiye'den bir oğlu olur, onun adını da Sadettin koyar.

İbnü'l Arabi, oğlu Sadettin'in doğumundan sonra Malatya'nın dışında bir dergâha gider. Orada daha önce görmediği bir şeyhin zikir halkasına katılır. Zikir

halkasını yöneten şeyh, birkaç gün sonra kimsenin haberi olmadan ortalıktan kaybolur. İbnü'l Arabi bu sebepsiz ve gizemli kaybolmanın sonucunda, bu şeyhin onun dördüncü veted'i olduğunu düşünür.

İbnü'l Arabi'nin eski karısı Fatıma ve eşi, Mardin'e giderken İmadeddin'i İbnü'l Arabi'nin evinde bırakırlar. Bu yüzden İbnü'l Arabi Sevdekin'den üç odalı bir ev bulmasını ister. Sevdekin, ev bulma çabasıyla dolaşırken, zikir halkasını yöneten ve birden ortalıktan kaybolan şeyhe rastlar. Bu şeyhin izini takip edip İbnü'l Arabi'ye hemen haber verir.

İbnü'l Arabi şeyhi bulur ve onunla bir sohbete oturur. Kalbimi nasıl temizlerim diye sorduğunda şeyh ona; “*Aşk ile*” der. Sonra İbnü'l Arabi şeyhe elini uzatarak “*El falıma bakıp kalbimde neler olduğunu söyler misin*” diye sorar. Şeyh de “*Kalbinde yalnızca Allah var Muhyiddin*” der. Sonra şeyh elini Muhyiddin'in omzuna koyar ve “*Ben senin dördüncü veted'inim*” der. Buna hem şaşırان hem sevinen İbnü'l Arabi şeyhin adını sorar. Şeyh “*Ben Şemsettin... Tebrizli Şemsettin*” der.

İbnü'l Arabi dört veted'ini bulduktan sonra son durağı olan Şam'a gitmek üzere Malatya'dan ayrılır. Şam'ın farklı mescitlerinde dersler verir. Verdiği derslere karşılık olarak Şam kadısı Zeki bin Zeki otuz dirhem maaş bağlar. Ancak günler geçtikçe İbnü'l Arabi'nin görüşleri ve fikirleri, halk arasında bir dedikodu ve kargaşaya neden olur. Hakkındaki şikâyetler de çoğalmaya başlar. Bunun neticesinde ders vermesine son verilir ve maaşı da kesilir. Ailesinin geçiminde zorluk çeken İbnü'l Arabi, maddi sıkıntılarını az da olsa gidermek için bir tarlada meyve toplayarak çalışmaya başlar.

Bir sabah tarlaya çalışmaya giderken o dönemin yönetimine karşı halk tarafından yapılan ayaklanmaya şahit olur. O kargaşaya istemsiz bir şekilde karışır ve orada yaşanan arbedenin sonucunda kaburgaları kırılır. Fakat yemek parasını kazanabilmesi için çalışmaktan başka şansı olmayan İbnü'l Arabi tarlaya gitmekten vazgeçmez. Bir eliyle ağrıyan göğsünü tutar, diğer eliyle de meyve toplar. Ancak bir süre sonra ağırlara dayanamayan İbnü'l Arabi, yaranın etkisiyle yüz üstü orada yığılır ve ruhunu teslim eder.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Gezgin ve Mevtun Sağırun Adlı Romanların Karşılaştırılması

3.1. MUHTEVA

3.1.1.BAŞLIK

Roman isimlerinin birden fazla görevi olduğu söylenebilir. Eseri okunmadan önce, okunma anında ve okunduktan sonra farklı farklı işlevleri vardır. Eseri okumadan önce başlığından bile eser hakkında yüzeysel bilgiye sahip olunabilir ve bu bilgiler, okuru etkileyerek onun roman hakkında yorum yapmasına yardımcı olur. Okuma esnasında, okur, romanın ismini aklında bulundurduğu için okuduğu metin ile başlığı karşılaştırabilir ve bu da onun metni doğru anlamasını sağlar. Eserin okunmasından sonraki işlevi ise, okuyucu, eserin okumasını bitirdikten sonra, o bilgileri eser isminin başlığı altında hafızasında saklar ve bu söz konusu başlığın adı geçtiğinde hemen o eserin dünyası, gözünde canlanır.⁷⁷

Gezgin romanının isim seçimi: İbnü'l Arabî'nin hayatı hem fiziki seyahatlerle geçmişti hem de aslında onun hayatı bir iç gezi, bir seyr ü süluk ve bir manevi seyahat örneğiydi. İbnü'l Arabî, Mursiye'de doğup Endülüs'ün birçok şehrini gezmişti. Şam, Bağdat, Kahire, Malatya, Konya, Fas, Mekke ve Medine gibi birçok şehre sürekli gezilerde bulunmuştu. Yani İbnü'l Arabî'nin hayatının özeti bu idi ki, yazar, *Gezgin* adının bu roman için uygun olacağını düşünmektedir. Ayrıca *Gezgin* adı sadece İbnü'l Arabî'nin fiziki seyahatlerine bağlı kalmamaktadır. İbnü'l Arabî, bulunduğu fiziki seyahatlerin çerçevesinde manevi seyahatler de yapmıştır. Dolaştığı farklı coğrafyalar kadar yaratıcının katında kat ettiği menziller de olmuştur. Kendisinin keşif halinde gezi yapmasından dolayı bu roman için *Gezgin* adının uygun olduğu görülmüştür.

Mevtun Sağırun romanının isim seçimi ise; yazar, İbnü'l Arabî'nin, "*Aşk küçük bir ölümdür*"⁷⁸ sözünden alıntı yaparak romana ad olarak vermiştir. Bu söz İbnü'l Arabî'nin diğer sözlerinde olduğu gibi gizemlilik ve kapalılıkla

⁷⁷ Fatih Tepebaşılı, **Roman İncelemesine Giriş**, Çizgi Kitapevi, Konya, 2012. s.21.

⁷⁸ Alvan, *Mevtun Sağırun*, s.331.

nitelendirilmektedir ki, okurun farklı farklı yorumlar yapmasına fırsat tanımaktadır. *Mevtun Sağîrun* adlı eserin başlığı hakkında birden fazla yorum yapılabilir: Acaba aşk ölüm kadar acı mıdır? Yoksa ölüm gibi ebedi olduğundan aşktan da vazgeçmek zor mudur? Yazar da eserini bir mutasavvıf şahsiyeti hakkında kaleme almakla beraber, bu ismin, sufilerin kaleme aldıkları bu tür eserlerin çoğunda kullanarak, kapalılıkla nitelendirip anlaşılması zor olmasını tercih etmiştir.

Her iki romanı incelediğimizde, roman isimlerinde farklılık olduğu aşikârdır. Ancak aynı şahsiyetten bahseden iki roman yazarı, elbette o şahsiyeti göz önünde bulundurarak isim seçimi yapmışlardır. İki roman arasındaki isim seçimi benzerliği ve buluştukları ortak noktayı şu şekilde bağlayabiliriz; *Gezgin* romanının adı, romanın başkahramanı olan Muhyiddin İbnü'l Arabî'ye hayatı boyunca yaptığı gezilerden dolayı lakap olarak vermiştir. *Mevtun Sağîrun* romanının adı ise, romanın başkahramanı olan Muhyiddin İbnü'l Arabî'nin sözlerinden alıntı yapılarak oluşturulmuştur. Böylece iki romanın isimlerinin kaynağının aynı olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.2. TEMA

Bir diğer adıyla, izlek, ileti, olarak da bilinen tema, roman yazarının romanında sergilediği kurgusal dünyadaki iletişim yoluyla gerçek okuyucuya sunduğu bir iletidir. Başka bir ifadeyle tema, nesnel bir konunun farklı yazarlar tarafından öznel bir şekilde yorumlanmasıdır. Tema, soyut bir kavramdır. Gurbet, hasret, aşk, ölüm, yalnızlık tema örnekleri arasındadır. Bu temalar, olaylar ve şahıslarla birleştiği zaman somutlaşır.⁷⁹ Bir romanın temasının okur tarafından belirlenmesinde, romanın belirli yerlerinde ana düşünceyi ya da yan iletileri yansıtmak üzere tekrar edilen simgesel değerdeki kelime, ifade, cümle ve mısra gibi dil unsurları motifinden yararlanılabilmektedir.⁸⁰

İbnü'l Arabî'nin yaşam öyküsüne ilişkin bir örnek teşkil eden *Gezgin* adlı roman, normal bir insanın beşerilikten nasıl yüce insaniliğe dönüştüğünü anlatır.

⁷⁹ Şerif Aktaş, *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili –Teori ve Uygulama-*, Kurgan Edebiyat, 2015, 2. bs, s. 69.

⁸⁰ Çetin, *a.g.e.*, s. 121-123.

Bunlarla beraber bu değişim ve tekâmülün hangi somut şartlarda yaşandığını konu edinir. Roman yazarı, İbnü'l Arabî'nin yaşam öyküsünün çerçevesinde, manevi arayışını romanın ana teması olarak benimsemektedir. Bu soyut olan manevi arayış, değişim ve tekâmüle varma amacıyla hakikati aramak, Allah'ı tanımak ve normal bir insandan kâmil bir insana hangi çabalarla varılacağını anlatmaktadır.

Buna ilaveten, yaşam öyküsünün içerisinde görülen aşk, hasret ve hayret gibi yan temalar da mevcuttur. Romanda aşk, hasret ve hayret temaları, Gezgin'in Kurtuba'dan döndüğünde yüreğini saran aşk acısı üzerine kurulmuştur. Ancak kime âşık olduğunu bilememektedir ve bu yüzden içi hayrete kapılmıştır.

“Gezgin, Kurtuba'ya döndüğünde, kendisini karşılayan şeyin, yüreğine düşmekte acele eden aşk ateşi olduğunu gördü ve bunu kaderin bir sırrı olarak alıp bağrına bastı...Âşık olmuştu ama kime âşık olduğunu bilmiyordu. Gönlündeki ateşi kâğıda ilk düşürdüğü dizelerde bunun şaşkınlığı ve coşkusu vardı. 'Öyle birine tutuldum ki, sevgisi nereden bilmiyorum. Şaşırp kaldım, düşünceler sardı beni. Hayretler içinde kaldım, şaşkına döndüm.”⁸¹

Mevtun Sağırun romanının teması ise; *Gezgin* romanında olduğu gibi, bir insanın ne istediğini ve nasıl doğru yolda olacağına dair sürekli sorgulama ve manevi arayış içinde olmasını konu edinir. Bütün bunları bir türlü anlayamayıp kalbini temiz tutması tavsiyesiyle muradına ulaşmak için çetrefilli maceralar geçirdiğini ele alır. *"Bunu temiz tut -kalbe işaret ederek- o zaman vetedin seni bulur".⁸²*İbnü'l Arabî'nin, manevi annesinin bu sözünden etkilenecek arayış içerisinde olmasıyla yaşam öyküsü bu şekli almıştır. Romanda İbnü'l Arabî'nin sürdürdüğü yaşam öyküsünde yer alan yan temalar, *Gezgin* romanında olduğu gibi yine aşk, hasret, özlem, yalnızlık, hayret, umutsuzluk ve ölüm temalarıdır.

Mevtun Sağırun'daki aşk teması, İbnü'l Arabî'nin hem Allah ile arasındaki manevi aşkta hem de güzelliğiyle gönül çelen Nizam'a duyduğu maddi aşkta görülür. İbnü'l Arabî mezarlığa gittiğinde bir mezarın içinde dört gün boyunca kesintisiz Allah'ı zikretmiştir ve ondan sonra sufilere ilgi duymaya başlamıştır.

"- Ey oğlum. Bana söyle ne oldu sana..."

⁸¹ Sadık Yalsızuçanlar, *Gezgin*, Profil Kitap Yayınları, s.16.

⁸² Alvan, *Mevtun Sağırun*, s.42.

- Bu bir cezbedir babacığım.

- Cezbe mi? Ne cezbesi?

- Sufi cezbesi."⁸³

Şeklindeki alıntıdan, İbnü'l Arabi'nin, mezarda kaldığı dört günlük sürenin farkında bile olmadan, Allah sevgisi uğruna zikredip hak ehli insanlardan olmak istediğini görüyoruz. Romanda aşk temasının görüldüğü bir başka yer de onun Nizam ile yaşadığı aşk hikâyesinde belirir. Nizam'ın halası Fahrün-Nisa'nın yanında ders gören İbnü'l Arabi, Nizam ile karşılaştığında güzelliği karşısında büyülenmiş ve ona âşık olmuştur. Fahrün-Nisa'dan aldığı dersi artık sabırsızlıkla bekler olmuştur. İbnü'l Arabi'nin Nizam'a duyduğu aşkın tasvirini kısa alıntılarla eserin farklı bölümlerinde zikretmiştir;

“O ders aklın ve gönlün dersi oldu.... Nizam kalbimde öyle bir ı ışık yaktı ki, onun aydınlatmasıyla kalbimde daha önce görmediğim köşeler gördüm... Hayali, gecemin ve gündüzümün her saniyesine girdi...”⁸⁴

Romanda, umutsuzluk temasının işlendiği pek çok örnek mevcuttur. Bu örneklerden biri şu şekilde ifade edilebilir; İbnü'l Arabi, verdiği derslerden dolayı bazı kesimler tarafından hoşnut karşılanmayıp bazı sıkıntılar yaşayıp umutsuzluk hissine kapılmıştır.

“Muvahhidiler, bana ders vermeyeceksin dediler. Eyyubiler, beni hapse attılar. Halepliler, divanımdan hoşnut olmadılar. Mekke ise, kapılarını, kalbimin sardığı aşkın ortasındaiken kapattı.”⁸⁵

Her iki romanın temasını incelediğimizde aralarında pek bir farklılık görünmese de kurgusal bir biçimde *Mevtun Sağîrun* romanı, *Gezgin* romanına göre bu İbnü'l Arabi'nin beşerilikten yüce insaniliğe dönüşmesine ilişkin sürekli bir arayış içerisinde bulunup "vetedler" kavramında daha detaylı ve açıklayıcı olmuştur. Ancak sonuç itibarıyla her iki romanın temasında açık ve net bir benzerlik görülmüştür. Bir insanın düşük bir mertebeden yüksek bir mertebeye varması için zor şartlar altında hayatını geçirmek zorunda olduğunu söylemek mümkündür. Her iki romanda İbnü'l

⁸³ A.e, s.154.

⁸⁴ Alvan, *Mevtun Sağîrun*, s.312.

⁸⁵ A.e, s.410.

Arabi'nin hayat hikâyesinin içerisinde geçen yan temalar da tespit edilmiştir. Bu temalar aşk, hasret, hayret, umutsuzluk, ölüm ve gurbet gibi temalardır. İbnü'l Arabi'nin bir gezgin olmasından anlıyoruz ki, gerçekleştirdiği seferlerinde mutlaka özlem, hasret, gurbet, yalnızlık ve aşk duygularına kapılmıştır. Buna göre her iki müellifin de eserlerinin kurgularını söz konusu temalar üzerine şekillendirdiklerini söylemek mümkündür.

3.1.3. KONU

Romanın üzerine temellendiği malzeme ve hammadde olan konu 'Romancı ne anlatıyor?' sorusunun cevabını verendir. Romancı, düşüncesini, tezini, iletisini ve fikrini okuyucuya ulaştırmak için konuyu bir vasıta olarak kullanmaktadır. Kısaca konu, şahısların ne zaman, nerede ve nasıl olaylar yaşadıklarını anlatandır. Romanın konusunun bir okur tarafından iki şekilde biriyle tespit edilmesi mümkündür: Birincisi; konuyu genel niteliğine göre adlandırılma, yani romanın muhtevasına ve şekline göre adlandırılabilir. İkincisi; konunun mahiyetini ortaya koyma, yani romanın dört ana unsuru olan zaman, mekân, şahıslar ve olayları tespit etmektir.⁸⁶

Gezgin romanının ana konusu, Gezgin olarak bilinen Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin uzun seneler süren gezisinde ve seyahatinde edindiği tecrübeleri, hayat felsefesini, düşüncelerini ve ulaştığı makamlar çerçevesindeki hayat hikâyesidir.

Mevtun Sağırın romanının ana konusu ise Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin yaşam öyküsünün, yazar tarafından eksik veya yazılmamış olanlarını, kendi kurgusu, bakış açısı ve kullandığı gerçek kurmaca yöntemiyle okura sunmaktadır. Üstelik Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin kırk yıla kadar süren seferlerini ne için yaptığı ve neyi aradığı sorularına cevap vermektedir.

Her iki romanın ana konusu hakkında inceleme yaptığımızda, iki roman da biyografi romanı olduğundan ikisi de aynı şahsiyetin yani Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin yaşam öyküsünü, yaptığı seferlerini ve seyahatlerini, ziyaret ettiği mekânları, o yolculuklarda gördüklerini ve başından geçen olayları, karşılaştığı

⁸⁶ Çetin, a.g.e, s. 119-121.

insanları, edindiği tecrübeleri ve bu seferlerden olan amacına ulaşp ulaşmadığını anlatmaktadır.

3.1.4. ANA FİKİR

Ana fikir, romanın esas unsurudur. Ekim yapılmadan biçim de yapılamaz. Dolayısıyla ana fikir romanın okura vereceği meyvenin ekidir. Daha basit bir tabir ile ana fikir, romancının, yazdığı eserde okura ulaştırmak istediği mesajdır. Aynı zamanda romancının aklındaki kalemin mürekkebi ile sayfaların üzerine döken güçlü bir istektir. Romanın tüm unsurları romanın ana fikrini gerçekleştirmek için vardır. Zira romancının kafasındaki çatışmaları uyandıran odur. Çatışmalar da karakterler vasıtasıyla olayların gelişmesine yol açar. Ana fikrin; başarılı bir roman için gerekli tüm unsurların var olmalarını sağladığını söylemek mümkündür.⁸⁷

Gezgin romanını incelediğimizde romanın ana fikrini şu şekilde belirtebiliriz; insan, bu dünyaya yaratıcısını bilmek ve bulmak, onun ahlakıyla ahlaklanmak üzere gelmiştir. Tarih, bunun sayısız örnekleriyle doludur. Muhyiddin İbnü'l Arabi de bu güzel örneklerden birisidir. Ayrıca o, İslam irfanına ve düşüncesine, insanın bizatihi kendisinin hayat hikâyesini katmayı başarabilmiştir ve bu bakımdan düşünceleri çok etkileyicidir.

Mevtun Sağırun romanının ana fikri ise; varoluş amacını anlamak, hayatını doğru yolda olarak geçirmek isteyen, insanın düşeceği her türlü hali bizzat deneyimleyerek hem en dibi görüp hem de en muteber konumlardan geçerek, gerçeği bizzat keşfetmek isteyen bir kişinin serüvenidir. Özellikle dikkat çekilmek istenen husus; hak arayışında ne badireler atlattığından ziyade bu arayış esnasında; her ne yaşarsa yaşasın insanın niyetini hep temiz tutması gerektiği ve iyi niyetli olan bir kimsenin günün birinde aradığı cevapları bulacağını ifade etmektir.

Her iki romanı ana fikir bakımından incelediğimizde kayda değer bir fark görülmemiştir. Bu iki romanın ana fikirleri arasında tutarlılık söz konusudur. Her nasıl insanların hak arayışı yolculuğunda kendi karşılaşacağı benzersiz deneyimler oluyor ve sonunda her birey aynı mutlak gerçeğe ulaşıyorsa; bu iki roman yazarı da

⁸⁷ Yusuf Hasan Hicazi, **Roman Unsurları**, s. 20-21.

kendi eserlerini farklı cümlelerle kaleme almış olsa da kitapların sonunda vardığımız ana fikir birbirine denk olduğu görülmüştür.

3.2. YAPI

3.2.1. ANLATICI

Anlatıcı, esasında romancının veya öykücünün anlattırdığı bir ara kişidir. Hatta daha basit bir şekilde, masalı, hikâyeyi, öyküyü ve romanı okuyucuya anlatan kimsedir.⁸⁸ Anlatıcının görevi de okuyucu ile eserin arasındaki iletişimi sağlamaktır. Dolayısıyla anlatıcının olaylara yaklaşımının büyük bir önemi vardır ki romanın amaçlarından biri romanda geçen olayları okuyucuya sunmaktır. Bu olaylar biz okurlara anlatıcı tarafından aktarılmaktadır.⁸⁹ Romanda anlatıcı çeşitleri genelde üçe ayrılır: ‘Ben’ zamiri ile özne anlatıcı; ‘O’ zamiri ile üçüncü tekil şahıs anlatıcı; ‘Siz’ veya ‘Biz’ zamiri ile çoğul kişi anlatıcı olarak bilinmektedir.⁹⁰

Gezgin romanında olaylar yazar tarafından kendi ifadeleriyle okuyucuya aktarıldığından, anlatıcının, üçüncü tekil kişi olduğunu söyleyebiliriz. Anlatıcı, romandaki *Gezgin* karakterinin yaşadıklarını, kitabına not aldıklarını ve düşündüklerini bilir. Romandaki anlatıcı, sadece *Gezgin* lakabıyla bilinen İbnü'l Arabî'nin dünyasında yaşananları anlatmakla yetinmez, üstelik geçmişte gerçekleşmiş birçok olayı ve bu olaylarla ilişkin bilgi yığınına da okuyucuyla paylaşmaktadır.

Anlatıcı, romanda, İbnü'l Arabî'nin yaşadığı olaylara, İbnü'l Arabî'nin düşüncelerine ve eserlerinde değindiği konuların ve geçmişteki tarihi vakalara da birçok sayfada yer vermiştir. Anlatıcının mahiyetini, romandan kısaltılmış alıntılar yaparak gösterebiliriz;

“Gezgin içeri girdiğinde, Filozof, karşılamak üzere ayaklandı... Evin üst katı ağzına değin kitap doluydu... Filozof, 'Evime hoş geldin' dedi... İçerde her şeyi aslına yöneltten bir sessizlik vardı. Sanki üç kişiydiler, Filozof, Gezgin ve

⁸⁸ İsmail Çetişli, **Metin Tahlillerine Giriş/2: Hikâye-Roman- Tiyatro**, Akçağ Yayınları, , Ankara, 2016, s.102.

⁸⁹ Çetin, **a.g.e.**, s. 103-118.

⁹⁰ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı 1, Romanın Unsurları**, Ötüken Neşriyat, 16. bs, İstanbul, 2018, s.28.

sessizlik... Filozof yıllardır onu beklemişti... Gezgin, sonunda, onu, düşüncelerinden dolayı kuthuyordu... Gezgin izin isteyip sessizce ayrıldı yanından... bir daha Filozof'la, ölümüne değin hiç karşılaşmadı."⁹¹

Mevtun Sağırun romanında ise; olaylar 'ben' zamirini kullanarak birinci tekil kişinin ağzından anlatılır. Yazar bu romanı ele alırken otobiyografik roman tekniklerini kullanmıştır. Bu romanın öyküsel roman türü çerçevesinde yazılmış olduğunu da söylemek mümkündür. Buna göre bu tür romanlar için genelde en uygun anlatıcı tipi özne anlatıcıdır. Bu sebeple yazar, romanın anlatıcısı olarak özne - ben- anlatıcı tipini tercih etmektedir.

*"Allah'ın bana Mursiye'de can verdiği zamandan Şam'da vefat edeceğim zamana değin kesintisiz bir sefer halindeyim. Ülkeler gördüm. İnsanlarla karşılaştım. Velilere arkadaşlık ettim, Muvahhidiler, Eyyübiler, Abbasiler ve Selçukluların hükmü altında, Allah'ın yaratıcımın önceden bana çizdiği yolda yaşadım"*⁹²

Her iki romanın anlatıcısını incelediğimizde bir genel değerlendirme olarak iki romanda da olaylarının farklı anlatıcılar tarafından okura aktarıldığını görürüz. *Gezgin* romanının anlatıcısı, üçüncü tekil şahıs olmasına rağmen, her olaya, başkahramanın iç ve dış dünyasına ve düşüncesine, eserlerinde not aldığı yazılara bile hâkimdir. *Mevtun Sağırun* romanındaki özne anlatıcı *Gezgin* romanındaki anlatıcıdan farklı olsa da olaylara hâkim olma noktasında ortak benzerliktedirler. Nitekim özne anlatıcı başkahraman olduğundan romanda geçecek olan her olaydan haberdârdır.

3.2.2. BAKIŞ AÇISI

Bakış açısı, roman olaylarına ve şahıslara olan anlatıcının görüşüdür. Üstelik en geniş perspektiften ele alınan hikâyeyi okuyucuya sunmaktadır. Roman ve öykülerdeki anlatıcıların dış dünyaya olan farklı bakış açılarından dolayı doğal olarak çok fazla bakış açısı ortaya çıkıp geliştirilmiştir.⁹³ Bakış açısı kısaca, romanın olay örgüleri, kişiler, zaman ve mekân gibi unsurların okuyucu tarafından nasıl idrak edildiği, kim tarafından görüldüğü ve kimden kime nakledildiği gibi sorulara verilen

⁹¹ Yalsızuçanlar, *Gezgin*, s.7-9.

⁹² Alvan, *Mevtun Sağırun*, s. 25.

⁹³ Çiğdem Çavga Onat, 'Alā' el-'Asvānī'nin 'İmāretya'Kūbyān' Adlı Romanında Yapı, Tema ve Anlatım Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2020, s. 83-84.

cevaplardan ibarettir. Anlatıcının türleri olduğu gibi bakış açısının da türleri vardır; ilahi bakış açısı, kahraman bakış açısı ve gözlemci bakış açısı olmak üzere üçe ayrılır.⁹⁴

Daha önce *Gezgin* romanının anlatıcısına ilişkin incelemeler yaptığımızda üçüncü tekil şahıs olan anlatıcı İbnü'l Arabi'nin iç ve dış dünyasına, düşüncelerine ve eserlerinde tuttuğu notlara, geçmiş zamandaki bilgilere, kahramanların aklından geçenlere ve rüyalarına hâkim olması gibi özelliklerle anlatıcının ilahi bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. Buna göre *Gezgin* romanındaki anlatıcının bakış açısının hâkim ve ilahi bakış açısı olduğunu söyleyebiliriz.

Gezgin romanında yukarıda yaptığımız saptamalara örnek gösterecek olursak; İbnü'l Arabi'nin yoldaşı Abdullah ile ilk görüşmesinde nehir kıyısında geçen olayda yazar, kahramanın düşüncelerini ve aklından geçirdiklerini okuyucuya aktarmaktadır;

*"Gezgin'in içinden şöyle bir düşünce geçti: 'şayet yeryüzündeki tüm insanlar benden üstünse, ben de her halde bu zenciden üstünüm. Ben hiçbir zaman Allah'ın yasakladığı bu şeyi içmedim ve düşük bir kadınla birlikte olmadım.' Bir bağırtı koptu bunlar geçerken zihninden."*⁹⁵

Anlatıcı sadece kahramanın düşünce dünyasını okuyucuya aktarmakla yetinmemiştir. Diğer karakterlerin de düşüncelerini ve zihinlerinden geçirdiklerini okuyucuya aktarmıştır. Bunun örneği Abdullah'ın aklından geçenleri okuyucuya aktarmasıdır; *"Abdullah kendi kulübesine gitmemiş, O'nu yalnız bırakmaması gerektiğini düşünmesine rağmen, ayakları direktmişti."*⁹⁶

Mevtun Sağırun romanı için de anlatıcıya ilişkin yaptığımız incelemelerde yazar, romanın özne anlatıcısı olarak İbnü'l Arabi'yi seçtiği için geçen olayları, iç dünyasına odaklanarak kendi perspektifinden iletiler vermeye çalışıp onun bakış açısıyla değerlendirmiştir. Bazı roman türlerinde birçok anlatıcı veya birçok bakış açısı olabilir. Fakat bu romanda özne anlatıcı olması sebebiyle net olarak ilahi bakış açısı kullanıldığını söylemek mümkündür. Çünkü romanın başkahramanı ve

⁹⁴ Şerif Aktaş, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 1991, s. 84-114.

⁹⁵ Yalsızuçanlar, **Gezgin**, s. 56.

⁹⁶ **A,e**, s. 94.

anlatıcısı olan İbnü'l Arabi, kendi doğumundan ölümü sonrasına kadar geçen olaylara hâkim olup bilinçlidir.

“Allah bana iki berzah verdi: doğumumdan önce bir ve ölümümden sonra bir berzah. İlkinde annemin beni doğurduğunu gördüm, ikincisinde oğlumun beni gömdüğünü gördüm. İlk erkek çocuğuna sevinen babamın gülüşünü ve yaşlı kocasını kaybeden eşimi gördüm.”⁹⁷

Her iki romanın anlatıcısının bakış açısına dair yaptığımız saptamalardan aralarında hiçbir fark bulunmadığını görülmektedir. Her iki romanda anlatıcı, hâkim ve ilahi bakış açısına sahip olması sebebiyle kahraman başta olmak üzere diğer karakterlerinde iç dünyalarına ve düşüncelerine, hatta gördükleri rüyaları anlatacak kadar hâkimler. Buna göre *Mevtun Sağırın* ve *Gezgin* romanları bakış açısı konusunda aşikâr bir benzerlik içerisindedir.

3.2.3. ŞAHISLAR

Roman sanatı birbiriyle örülmüş unsurlardan oluşmaktadır. Bunlardan çok önemli role sahip olan kişi kadrosudur. Romanın olaylarını hareketli bir biçimde görebilmemiz için bu olayları oluşturan ve onlara yön veren kişiler olmazsa olmazdır. Nitekim roman insanın sanatıdır ve buna göre kişisiz bir metin, roman adını alamaz.⁹⁸ Üstelik romanın şekli kişilerin etkileşimleriyle oluşur ve onların vasıtasıyla olaylar gelişir. Bunun için romancı ele alacağı eserde kişileri itina ile doğru yerlere koymalıdır.⁹⁹ Buna göre ele aldığımız romanların ana konusu gerçek hayatta yaşamış olan Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin yaşam öyküsüdür. Yazarlar bu iki romanı kurgusal bir biçimde ele alarak olayların etrafında döndüğü kişileri itina ile seçmektedirler.

Gezgin romanında bahsi geçen kişilerin sayısı on iki kişiden ibarettir. *Mevtun Sağırın* romanında ise şahıs kadrosu on sekiz kişiden oluşmaktadır. İki roman arasındaki ortak kişilerin sayısı ise on kişidir. Bunlar da İbnü'l Arabi şahsiyeti gibi gerçek hayatta yaşamış kişilerdir. Diğer kişiler de romanların kurgularının oluşmasına yardımcı olacak, yazarların muhayyilelerinde tasarlanmış kişilerdir. Bu

⁹⁷ Alvan, *Mevtun Sağırın*, s. 13.

⁹⁸ Çetin, *a.g.e.*, s. 142.

⁹⁹ Hicazi, *a.g.e.*, s. 4.

çalışmada şahıs kadrosunun karşılaştırılması, iki roman arasındaki ortak kişilerle sınırlı tutulacaktır.

Gezgin romanının kişi kadrosu;

Gezgin:

Romanın ana karakteri ve başkahramanıdır. Romanın tüm olayları onun etrafında dönmektedir. Ömrünü Allah'a adanmış, Allah yolunda olmak için farklı çileler çekmiş ve nefsini terbiye etmiş bir ariftir. Eserdeki yaşantılarından, manevi annesi Müsenna'dan aldığı eğitimden, Sadrettin Konevi'ye hocalık ve babalık yapmasından ve en önemlisi romanda geçen eserlerinin isimlerinden bu Gezgin şahsiyetinin, Muhyiddin İbnü'l Arabi olduğunu anlamak mümkündür.

Gezgin'in eserde anlatılan fiziki özellikleri az olsa da kısaca anlatacak olursak, gözleri deniz yeşili rengindedir. Alnında secde izlerinden ışıltılar vardır. *“Gözleri deniz yeşiliydi. Gözbebeği baktıkça büyüyordu. Alnında secdeden ışıltılar oynayıyordu. Alnı parlıyordu.”*¹⁰⁰ Gezgin'in gerçekleştirdiği seyahatler oldukça çoktur. Çocukluğunun ve gençliğinin bir kısmını, Emevi hükmü döneminde Endülüs topraklarında geçirmiştir. Endülüs diyarında, o zaman iki baş şehir olarak sayılan Kurtuba ve İsbiliye'de ikamet etmiştir.

Gezgin'in annesi onu dokuz yaşındayken dört yıl boyunca Müsenna adlı bir kadının yanına eğitim almak için vermiştir. Müsenna, hayatını Allah'a kulluğa ve onun yolunda olmaya adanmış veli bir kadındır. Gezgin'i diğer öğrencilerinden hep ayrı tutardı. Kendisine özel ilgi gösterip onun hakkında şunları söylemektedir:

*“O başka, onun gibisini daha önce hiç görmedim. Evime girince, tüm varlığıyla giriyor, evimden giderken bütün varlığıyla gidiyor. Burada kendinden hiçbir şey bırakmıyor.”*¹⁰¹

Gezgin, Müsenna'nın yanında dört yıl kaldıktan sonra babasının yanına Kurtuba'ya dönmüştür. Bir süre sonra Mekke'ye hacca gidip orada çeşitli ilimler tahsil etmiştir. Döndükten sonra hayatı boyunca ona yoldaşlık edecek Abdullah

¹⁰⁰ Yalsızuçanlar, **Gezgin**, s. 8.

¹⁰¹ **A,e**, s. 14.

adında biri ile tanışır. Abdullah'ın gördüğü bir rüya üzerine, Gezgin, köylerin birinden olan Meryem ile evlenmiştir. Fakat Gezgin, Meryem'i üç yıl sonra kaybetmiştir. Meryem'in ölümü, Gezgin için hikmetin sırrının açığa çıkmasıydı. Ondan sonra tamamen kendini kulluğa adanmıştır. Meryem'den sonra, kendisine hocalık ve babalık ettiği Sadrettin Konevi'nin annesiyle kendi isteği üzerine evlenmiştir. Romanda anlatılana göre Gezgin, iki evlilik yapmıştır. Ancak çocuklarıyla ilgili herhangi bilgiye rastlanmamaktadır.

Müsenna'dan gördüğü ilahi eğitim, Gezgin'in kalbinde, cayır cayır yanan ilahi aşkın sarhoşluğuyla aşk makamlarına dalıp seyahat yapma isteği şeklinde zuhur etmiştir. Gittiği her yerde Allah dostlarıyla buluşmuştur. İçindeki dünya hevesine kaptıracak tüm şeylerden kurtulmaya çalışmış ve tüm malını, varlığını hediye etmiştir. Sultanların hediyelerini reddetmiş ve haram şüphesi olan her şeyden uzak durmuştur. Dünya işlerini bırakarak hak yolunda bir yaşantı sürmeyi tercih etmiştir. Kendini kibirden muhafaza etme hususunda nefsinin fitnesinden Allah'a sığınmaktadır ve dünyadaki bütün varlıkları kendinden üstün tutan bir alçakgönüllülüğe sahiptir.

Gezgin, sahip olduğu tüm malını ve varlığını ihtiyaç sahiplerine dağıtmak üzere babasına teslim etmiştir. Onun tek amacı dünyadaki fani olan her şeyden vazgeçmektir. Bu yüzden Endülüs'te kaldığı müddetçe yaşantısını küçük bir kulübede sürdürmüştür. Yemek konusuna gelince asla doyararak sofradan kalkmazdı. Geceleri, ibadet ve kulluk etmekle geçirmektedir. Gezgin'in bozmadığı bu ilkeleri, İşbiliyye mezarındaki Hz. İsa ile konuşması sonrasında olmuştur. Bu da mütevazı bir yaşam tarzı benimsediğini göstermektedir.

“Sabah olunca doğruca babasına gitti ve ‘elimde ne varsa çıkarmalıyım’ dedi. Babası çoluk çocuk bağı olmadığı için bunu yapabileceğini söyledi. Böylece kendisine ait ne varsa terk etti. Başka kimseye danışmadı. Bir ölünün ailesinden ve mallarından ayrılışı gibi mülkünden uzaklaştı. Bu konuda sadece babasına danışabildiği için ona teslim etti her şeyini; bir daha sormadı n’oldüklerini. Bu düzeye ulaştıktan sonra hiçbir şeye sahip olmayacaktı. Giydiği giysiler bile kendinin olmadı. Sadece kullanması için ödünç verilen elbiseleri giydi. Herhangi bir şeyin sahibi haline geldiğinde onu hemen armağan ediyordu.

Böyle yapıyordu, çünkü gönlünde gerçek anlamda kulluk etmekten başka bir dileği ve çabası yoktu.'¹⁰²

Gezgin, seyahatlerinde gittiği her yerde mutlaka bir hak dostu arayıp ilim ve ders almak için ona gitmiştir. Bu şekilde kendini yetiştirerek bir sürü ârif tanımıştır. Mekke'ye yaptığı yolculukta, oranın edebi ve bilgisiyle bilinen bir grup tarafından karşılanmıştır. Üstelik orada engin ilimleriyle bilinen Şeyh Mekinüddin ve ablası Fahrün-Nisa'dan hadis ilimleri almıştır. Mekke'ye yaptığı en uzun yolculukta, hayret, aşk, şefkat gibi figürlerin, onun manevi seyahatlerinde büyük etkisi olmuştur. Seyahatleri sırasında daha çok yalnız kalmıştır. Çünkü kendisiyle baş başa iken rabbine en yakın hâlde olduğunu ve kendisini özgürleştiren en önemli zaman dilimlerinin, yalnız geçirdiği vakit olduğunu söylemiştir.

Bu aşamadan sonra Gezgin için seyahat konusu farklı bir boyuta gelmiştir. Artık biri ile görüşmek için mekân ve zaman kavramını devre dışı bırakmıştır. Yol arkadaşı Abdullah ve diğer arkadaşlarıyla görüşmek için içinde manevi bir iklim hazırlamaktadır. *“Misal âleminde dervişlerle görüştüler.”*¹⁰³ İfadelerinden, görüşmenin fiziksel özelliklerinden sıyrılıp manevi bir mekânda gerçekleştiğinin görülmesi mümkündür.

Gezgin romanındaki Gezgin karakteri, kısaca, dünya sahasından uzak bir hayat sürmeyi tercih etmektedir. Etrafında ve çevresinde dönen olayların dışında kalmaktadır. Üstelik dünya işlerinden ve merakından yoksundur. Gezgin, içindeki sese kulak verip hak yolunda olmaya çalışmaktadır.

Abdullah:

Gezgin romanında Abdullah karakteri, İbnü'l Arabî'nin yoldaşı, hizmetkârı, müridi ve kendisine bağlanarak yanından ayrılmayan bir dostu olarak karşımıza çıkmaktadır. Abdullah, ailesini yangında yitirmiş, kimsesi olmadan Kurtuba sokaklarında yaşamış siyahi bir gençtir. Gezgin'in Abdullah ile tanışması şöyle gerçekleşmiştir: Gezgin, Gudalquivir nehrinin kıyısında yürürken yanında şarap içen kadınlara taşkınlık yapan bir siyahi gençle karşılaşmaktadır. Orada geçenlerden sonra

¹⁰² Yalsızuçanlar, *Gezgin*, s. 41-42.

¹⁰³ Yalsızuçanlar, *Gezgin*, s. 173.

kendi aralarında samimiyet doğar. Gezgin, o siyahi gence Abdullah ismini verir ve bu olaydan sonra Abdullah'ın hayatının tamamen değiştiğini söylenebilir. *Gezgin* romanından bu tanışma ile ilgili kısmı aktarılmıştır;

“Bir gün Gudalquivir kıyısına gitti Gezgin. ... Kıyı boyunca yürüdü. ... Şarap destisini başına diken ve yanındaki kadınla taşkınlık yapan bir zenci gördü. Siyahi adam destiyi her dikişinde Gezgin'in içinden şöyle bir düşünce geçti; 'şayet yeryüzündeki tüm insanlar benden üstünse, ben de herhalde bu zenciden üstünüm. Ben hiçbir zaman Allah'ın yasakladığı bu şeyi içmedim ve düşük bir kadınla birlikte olmadım.' Bir bağırtı koptu zihninden. Nehirde ilerlemekte olan büyükçe bir sandal su alıyordu ve batmak üzereydi. Saldakiler çığlık çığlığa, 'imdat, kurtarın bizi, imdaaat!' diye bağıırıyordu. Şarap içip eğlenmekte olan zenci birden suya atladı ve sandalda bulunan beş kişiden dördünü kurtardı. Orada, şaşkın bir halde beklemekte ve olup biteni izlemekte olan Gezgin'e, 'madem benden üstünsün, kalan bu kişiyi de sen kurtar bakalım' diye bağırdı. Sandalda kalan kişiyi kurtaramadı ama onu da kıyıya çıkaran, destisini kayalığa fırlatarak yanındaki kadından ayrılan Zenci'yle dost oldu. O'na Abdullah adını verdi.”¹⁰⁴

Yukarıda anlattığımız vakadan sonra Gezgin ve Abdullah arasında güçlü bir dostluk bağı kurulmaktadır. Gezgin, kimsesi ve kalacak yeri olmayan Abdullah'a evini açıp misafir eder. Kendi kıyafetlerini ona hediye eder ve kendisine yetim olduğunu unutturacak kadar ilgilenmektedir. Abdullah'ın Hakkı tanıyıp Hak yoluna yönelmesine yardımcı olur. Bu durumdan çok hoşlanan Abdullah, minnetle Gezgine teşekkür eder ve bunu bir can borcu saymakatdır;

“Abdullah, minnetle baktı gözlerine Gezgin'in, 'sana' dedi, 'canımı borçluyum. Gözlerime vuran ışığı gösterdin bana. Şimdi kendimi yetim hissetmiyorum. Görüyorum ki Allah, insanı sahipsiz bırakmıyor.”¹⁰⁵

Abdullah ile Gezgin arasında pekişen dostluk farklı bir boyut kazanmıştır. Abdullah Gezgin'i kimseyle paylaşamama duygusuna kapılmıştır. Gezgin dışında başka kimse ile konuşmayan Abdullah, içine kapanmış bir kişidir. Gezgin, Abdullah'a sırrı saklamasını önerir. Bu sayede Abdullah ilahi sırrı elde edip kimseyle paylaşmak istemez. Gezgin'in evlenmesiyle görüşmeleri seyrekleşir ve bu durum Abdullah'ı kendi yalnızlığına itmektedir. Birbirini Allah için sevmiş iki dostun

¹⁰⁴ Yalsızuçanlar, *Gezgin*, s. 55-57.

¹⁰⁵ *A,e*, s. 70.

görüşmeleri, Abdullah'ın ölümünden sonra maddi boyuttan manevi bir boyuta evrilmiştir. Hakk, bu iki dostun muhabbetini, gönül âleminde buluşturmaktadır.

*"Ona gittim ve ölümünden sonra, yaşamın solgun yüzünden söz ettim. Şikâyetle bulundum. Mezarından bana cevap verdi ve Allah'a hamt ettiğini söyledi. Ona aktardığım soruna ilişkin konuşurken sesi canlıymış gibi temiz ve berraktı. Bana, orada melekler ve güzel ruhların arkadaşlık ettiğini söyledi. Rabbim, dedi, kabrimden bir pencere açtı ve oradan firdevs cennetini ve seni seyredebiliyorum."*¹⁰⁶

Müsenna:

Gezgin romanında Müsenna karakteri, Gezgin'in dört yıl boyunca yanında kalıp eğitim, özel ilgi ve alaka gördüğü, manevi annesi saydığı yaşlı bir kadındır. İşbiliyye'deki topraklarını oranın yaşlıları gibi ekip tarımla uğraşmaktadır. Doksan beş yaşında olmasına rağmen işini kendisi yapabilecek diriliktir. Güzelliği ise karşısındakini, yüzüne uzunca bakmaktan utandırıp sakındırır. Yanakları, yaşına rağmen kıpkızıldır. Yüzündeki canlılık ve tazelik, kendisine bakana onun hâlâ genç bir kız olduğunu düşündürmektedir.

*"Bu toprağı İşbiliyye'deki Müsenna gibi yaşlılar besliyordu. Gezgin'i annesi dokuz yaşındayken yanına vermişti. Yıllarca yanında bulundu. İlk gördüğünde doksanbeş yaşındaydı kadın, ama çehresinin tazeliği ve güzelliği karşısında yüzüne bakmaktan utanıyor, sakınıyordu. İlerlemiş yaşına rağmen yanakları hala kıpkızıldı. Yüzündeki güzellik ve tazeliğe bakan, onu henüz on dört on beş yaşında sanırdı."*¹⁰⁷

Gezgin dokuz yaşından beri dört sene boyunca Müsenna'nın yanında eğitim alır. Bu vesileyle manevi yolculuğundaki ilk adımını atmıştır. Hizmetinde onlarca çalışanı ve öğrencisi olan Müsenna, Gezgin için bir ayrıcalık tanımaktadır;

*"O başka, onun gibisini daha önce hiç görmedim. Evime girince, tüm varlığıyla giriyor, evimden giderken bütün varlığıyla gidiyor, burada kendinden hiçbir şey bırakmıyor."*¹⁰⁸

Müsenna, Gezgin'in içindeki cevheri görerek nasihatleri ve yönlendirmeleriyle, onun olgunlaşmasını ve ilahi aşkla yanmasını sağlamaktadır.

¹⁰⁶ A,e, s. 224-225.

¹⁰⁷ Yalsızuçanlar, **Gezgin**, s. 13-14.

¹⁰⁸ A,e, s.14.

Bunların neticesinde Gezgin, Müsenna'dan çok şey öğrenir ve aralarında anne oğul bağı ve ilişkisi kurulmaktadır.

Romanda Müsenna ile ilgili dikkat çeken başka bir husus ise; Allah'a yaptığı yoğun ibadetlerdir. Veli kadın, günün üçte ikisini ibadetle geçirmektedir. Bu ibadetlerin büyük kısmını gece yapmaktadır. Allah ile kendine özgü bir sohbetin içindedir. Düşünce dünyası derin olmasıyla birlikte sufi davranışları da vardır. Bunlarla birlikte mütevazı ve alçakgönüllü bir kişiliğe sahiptir.

“Müsenna, günün üçte ikisini Allah’a kullukla geçirirdi. Her anı bir velinin sahip olması gereken bilinç düzeyinde ve alabildiğine alçakgönüllüydü. Ama akşam namazını takiben ben dâhil kimseyle görüşmez ve itikafa girer gibi odasına çekilirdi.”¹⁰⁹

Gezgin romanında yukarıda Müsenna karakteri ile ilgili yaptığımız incelemelerde, Müsenna’nın, başkahraman olan Gezgin’in manevi yolculuğunda büyük etkisi olup romanda yönlendirici karakter özelliğine sahiptir.

Meryem:

Annesini ve babasını savaşta kaybeden genç bir kızdır. Temiz kalpli, yufka yürekli ve hiç kimseye karşı kin tutmayan Meryem, Gezgin’in eşidir. Gezgin, onunla İşbiliyye etrafında bir köyde tanışmıştır. Gezgin onu ilk gördüğünde kalbinin en derinliklerine sinmiş ve onun gizli duygularını uyandırmayı başarmıştır.

“Anne ve babasını savaşta yitirmişti. Yalnızdı genç kız. Gezgin onu görür görmez, gönlündeki tanıdık bir surete benzetti ve kalbinin uzak bir köşesine sinmiş olan duyguları hareketlendi.”¹¹⁰

Meryem'in bir başka özelliği utangaçlıktır. Gezgin kendisine adını sorduğunda pek utanarak ve ancak duyulabilecek bir sesle cevap vermektedir. Gezgin, kendisini çok beğendiğini dile getirip onunla evlenme isteğinde bulununca da pek utanmıştır. Evlenme teklifini birkaç defa tekrarlamak zorunda kalan Gezgin, sonunda Meryem'den olumlu yanıt almıştır.

¹⁰⁹ A,e, s.149.

¹¹⁰ A,e, s.146.

“Adını sordu. Genç kız, utangaç ve düşük bir sesle, 'Meryem' dedi... Ona, kendisiyle evlenme isteğini söyledi. Genç kız utandı. Birkaç kez sorunca, Allah tanıktır, ben de sizi ilk gördüğümde, içinizdeki ateş yalımının yüreğimi sardığını görünce aynı dileğe düşmüştüm. Ellerini uzattı ve 'kalbim senindir' dedi.”¹¹¹

Meryem, Gezgin'le evlendikten sonra kendisinden ders alıp bir şeyler öğrenme çabasıyla sohbet etmektedir. Tıpkı Abdullah gibi Gezgine bağlanıp onu tanıdıktan sonra ondan çok etkilenmiş ve hayatında büyük bir değişiklik yaratmıştır. *“Meryem gerçekten de inanılmaz derecede temiz kalpli, zihni asla gereksiz bilgilere yer vermemiş, yüreğine hiçbir zaman kin tohumu ekilmemiş biriydi.”¹¹²* Meryem, Gezgin'le üç yıl geçirdikten sonra bir hastalığa yakalanıp bir deri bir kemik haline gelmiştir. Gezgin'in ellerinde sessizce ruhunu teslim etmiştir.

“Başını ellerine aldı, sancıdığını sandığı yerlerini ovmaya başladı... Meryem, alnında yazılı olanı okudu ve Allah'ın varlık ve birliğine, Elçi'nin risaletine tanıklık ederek göçtü.”¹¹³

Meryem, romanın olaylarına büyük bir etkisi olmasa da olaylardan etkilenen bir karakterdir. Gezgin'i tanıdıktan sonra hayatının değişmesi konusunda Abdullah ile aynı noktada buluşmaktadır. Bu nedenle Meryem karakterinin, romanda alıcı karakter özelliğine sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Sadrettin:

Sadrettin henüz üç yaşındayken babasını kaybetmiştir. Annesi, nakşibendi tarikatına mensup temiz kalpli bir kadındır. Sadrettin'e hocalık yapan Gezgin, kendisine pek bağlanmış durumdadır. Onu kendi öz evladı gibi sever. Özellikle Abdullah'ı ve Meryem'i kaybettikten sonra Gezgin'in Sadrettin ile tanışması, onu hayata yeniden bağlamıştır;

“Sadrettin babasını üç yaşındayken yitirmişti. Annesi nakşi yolunun yolcularından temiz yürekli, saf bir kadındı. Onun özendirmesiyle kelimeler alanında öğrenim görmeye başlayan çocuk, az bir zamanda uzunca bir yolu kat etmişti. Onu sadece öğrencisi olarak değil, aynı zamanda, oğlu, yol arkadaşı ve sırdaşı olarak görüyordu.”¹¹⁴

¹¹¹ A,e, s.146.

¹¹² A,e, s.148.

¹¹³ A,e, s.165-166.

¹¹⁴ A,e, s.223.

Sadrettin, Mısır'dayken Gezgin ile tanışır, “Mısır’da henüz ilk gençlik yıllarını idrak eden ateş parçası delikanlı, kendisine öğrenci, giderek dost oldu.”¹¹⁵ Gezgin’in Sadrettin’de en çok beğendiği özellik, genç yaşta olmasına rağmen temiz bir kafaya sahip olmakla beraber pek çok bilgi birikimine sahip olmasıdır. Bu nedenle Gezgin, tüm sahip olduğu bilgileri Sadrettin’e aktarma çabasıdadır. Hatta Gezgin, Sultan Galip İzzettin Keykavus’un yardımıyla inşa ettiği medresede müderris olarak Sadrettin’i tayin etmiştir.

Şeyh Mekinüddin:

Şeyh Mekinüddin, Mekke’de Hz. İbrahim’in makamında bulunan, takva ve irfan sahibi, hadis-i şerif hakkında pek çok bilgisi olan bir imamdır. Gezgin, Mekke’ye yaptığı seferlerin birinde onunla karşılaşır tanışır. Engin edebine, özellikle de hadis konusundaki bilgisine hayran kalan Gezgin, ondan ders alır. Bilgilerinden istifade eder;

*“Şeyh, bilgin, önder ve imamdı. İbrahim peygamberin makamında bulunuyordu. Sürekli Mekke’de yaşıyordu. Gezgin onun yanında özellikle hadis okumaları yaptı. Üstün bir edebî sahibiydi Şeyh.”*¹¹⁶

Fahrün-Nisa:

Şeyh Mekinüddin’in, Hicaz’ın yaşlı kadınlarından olan ablasıdır. Kadınların övücü olan Fahrün-Nisa, kardeşi gibi hadis-i şerif konusunda pek bilgilidir. Şeyh Mekinüddin’in bilgilerine doyamayan Gezgin, Fahrün-Nisa’dan da ders alma fırsatını kaçırmaz. “Kadınların övüncüydü, kadınların ve bilginlerin. Hadis aktarma konusundaki üstünlüğünden ötürü, Gezgin, O’ndan da hadis dersi aldı.”¹¹⁷

Uyum:

Babası ve halası kadar olmasa da takva ve ilim sahibi olup Şeyh Mekinüddin’in kızıdır. Genç yaşta olmasına rağmen Mekke’nin ilmi ile önde gelen isimleri arasında yer alır. Güzelliğiyle de onu tüm görenleri etkilemeyi başarır.

¹¹⁵ A,e, s.222.

¹¹⁶ A,e, s.22.

¹¹⁷ A,e, s.22.

Bulunduğu yeri, mis gibi kokutur, ay gibi aydınlatır. Bu güzel özelliklere sahip olan Uyum, herkes tarafından güneşin ve güzelliğin gözü diye çağırılır.

“Şeyh'in, güzelliğiyle gönül çelen, selvi endamlı, boylu poslu ve bekâr bir kızı vardır. Kim görse, adeta, gönlünden çözdüğü bir bağı ona atar ve kendisine bağlardı. Bulunduğu yeri leylak gibi renklendirir, lavanta gibi kokutur ve ay gibi ısıtırdı. Adı, 'Uyum' idi kızın ama herkes ona, 'Güneşin ve Güzelliğin Gözü' derdi.”¹¹⁸

Uyum'un bir başka özelliği de şiir konusunda yetkin olmasıdır. Uyum'un yazdığı şiirlerden etkilenen Gezgin, kendisine duyduğu sevgiden dolayı Arzular Tercümanı adlı divanı yazmıştır. Bu şiir divanında Gezgin, Uyuma karşı duyduğu sevginin ve özlemin azını bile olsa anlatmaya çalışmıştır. “...O'na duyduğu sevginin binde birini anlatamadı. O, Gezgin'in tek tutkusu ve özlemi idi.”¹¹⁹ Gezgin'i şiir yazmaya yönlendirmesinden dolayı, romanda, yönlendirici karakter özelliklerine sahiptir.

Hızır:

Romanda, Gezgin'in yürüdüğü hak yolunda doğru basamaklar basmasını sağlayan, yol gösteren bir bilge olarak karşımıza çıkmaktadır. Gezgin'in herhangi bir manevi sıkıntısı olduğunda, ilahi sırlarını Gezgin'e anlatarak sıkıntısını giderip yolunu aydınlatır. Gezgin'in ilahi yolculuğunun doğru bir şekilde tamamlamasını sağlamaktadır. Bu yönüyle Hızır'ın, yardımcı karakter özelliklerine sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Melik Gazi:

Gezgin'e icazet veren, her işinde ona yardım eden, devlette mevki makam sahibi olmasını isteyen, Endülüs'ün inşa edilmesinde ve gelişmesinde büyük katkısı olan, o dönemin sultanıdır. Gezgin'e olan sevgisini, hep yanında bulunarak ve devlette makam sahibi olmasını isteyerek gösterir. Ancak dünya işlerinden uzak duran Gezgin, Sultan'ın tüm tekliflerini reddeder.

Gezgin'in Babası:

¹¹⁸ A,e, s.22.

¹¹⁹ A,e, s.24.

Romanda pek bir rolü olmayan Gezgin'in babası, karşımıza sadece, Gezgin'in nefsinin terbiye etme ve dünya işlerinden sıyrılma amacıyla sahip olduğu mal ve mülkün ona feragat etmesi konusunda karşımıza çıkar.

Gezgin'in Annesi:

Babası gibi romanda neredeyse hiç bahsi geçmemiştir. Sadece Gezgin'i Müsenna'nın yanına eğitim alması için göndermesi ve dört sene sonra da yanından almasıyla kısaca adı geçmiştir.

Mevtun Sağırun romanın kişi kadrosu;

İbnü'l Arabi:

Romanın ana karakteri ve başkahramanıdır. Romanın tüm vakaları onun etrafında dönmektedir. Romanda var olan kişiler, onun zuhurunun, okur tarafından daha iyi tanınmasını sağlamaktadırlar. Ömrünü Allah'a adanmış, Allah'ın yolunda olmak ve kalbini manevi açıdan güçlendirecek dört vetedini bulmak için farklı farklı çileler çekmiş, nefsinin terbiye etmiş bir ariftir.

Yazar Alvan, *Mevtun Sağırun* romanında İbnü'l Arabi'nin fiziki özelliklerine de değinmiştir. Yuvarlak yüzlü, kahverengi gözlü, belirgin yanaklı, düz burunlu, gür saçlı, geniş alınlı, dümdüz dişli ve gür sakallı olduğuna işaret etmiştir. Yazar Alvan, İbnü'l Arabi'nin, doğduğunda annesinden ve babasından aldığı fiziki özellikleri tasvir etmektedir.

“Yüzüm babamın yüzü gibi yuvarlaktı, özelliklerinden kahverengi gözlerini, belirgin yanaklarını, burnunun düzlüğünü ve saçının gürlüğünü aldım. Annemden ise, kollarımın ve bacaklarımın inceliğini, alnımın genişliğini, dişlerimin düzlüğünü ve çenemin belirginliğini aldım.”¹²⁰

İbnü'l Arabi, medreselerle, eğitim halkalarıyla küçük yaşta tanışmış birisidir. Bu konuda yazar, İbnü'l Arabi'nin eğitime düşkün olan babasını özellikle anlatmıştır. İşbiliyye'ye göç ettikten sonra şehrin en iyi hocasının yanında eğitim almasını sağladığını vurgulamıştır.

¹²⁰ Alvan, *Mevtun Sağırun*, s. 15.

“Affedersiniz Şeyhim, istirahat vaktinizde geldim size ancak benim gibi İşbiliyye'nin yabancıları olan oğlumun sizin ilminiz ve nurunuzdan mahrum kalması beni üzüyor...Belki ona bir yer bulursunuz...”¹²¹

Hak yolunda doğru bir şekilde olmak için dünyanın işlerinden el çekmiş durumdadır. İbnü'l Arabi, nefsin terbiye etmek maksadıyla İşbiliyye'deki mezarlığa gider. Oranın yakınlarında gördüğü kirli elbiseli çoban ile üstündeki temiz, kaliteli ve zenginlerin giysilerini değiştirmek ister. Amacı zühtten sıyrılmaktır. Çobanın eski ve kirli kıyafetlerini giydikten sonra boş bir mezara girip orada Kur'an okumaya başlar. Romandan verdiğimiz kısaltılmış alıntılarla, yazar, İbnü'l Arabi'nin, dünya işlerinden, maldan, mülkten el çekmiş durumunda olduğunu okurlara sunmaktadır.

“Kendimi İşbiliyye'nin suru önünde buldum...Yırtılmış ve kirli kıyafetli bir çoban gördüm... dedim ki: Üstündeki elbiseyi al, bana da üstündeki kıyafetleri ver... Onun kirli üstünü ve yırtık şalvarını giydim... Surun izahına yürümeye devam ettim. Kendimi mezarlıkta buldum. Orada içime bir dinginlik çöktü...Küçük mağaraya benzeyen bozulmuş bir mezar buldum.İçinde oturdum ve Kur'an okumaya başladım.”¹²²

Mevtun Sağîrun romanında İbnü'l Arabi üç evlilik yapmıştır. İlkini Meryem Bintü Abdun ile yapmıştır. İbnü'l Arabi'nin iki kız kardeşi, annesiyle anlaşarak İbnü'l Arabi, mezarlıkta günlerce oturmayı terk etsin diye onu evlendirmeye karar verirler. *“İki kız kardeşlerim annem ile anlaşıp, mezarlıklarda uzaklaşmam için bana bir eş aramaya karar verdiler.”¹²³* Meryem'den Zeynep adında bir kızı olmuştur. İkinci evliliği, dul olan Fatıma Bintü Yunus ile olmuştur. Gördüğü bir rüyayı Fatıma'nın babasının tefsir etmesi üzerine evlenirler. *“Kendime dedim ki, rüyayı tefsir ettiğim günde kızımın dul kalması Allah'ın hikmetimidir acaba? Eğer onu istersen, mehir istemeden seninle evlendireceğim.”¹²⁴* Ondandır İmadüddin adında bir oğlu olur. Üçüncü evliliği de Sadrettin'in annesi Safiye ile yapmıştır. İbnü'l Arabi, Safiye'nin eşi ve aynı zamanda kendi arkadaşı olan İshak öldükten sonra, oğlu gibi sevdiği Sadrettin'den uzak kalmamak için Safiye'yle evlenmek ister. Evliliklerinden Saadettin adında bir oğlu dünyaya gelir.

¹²¹ A,e, s. 70-71.

¹²² A,e, s. 151.

¹²³ A,e, s. 157.

¹²⁴ A,e, s. 444.

- “- Sendi kendime istemeye geldim Safiye.
- Kabul ediyorum beyim.
- Düşünmeyecek misin?
- Bu iş çoktan bitmişti. Ancak seni bekliyordum.
- Bitmiş miydi? Kim Bitirmişti?
- İshak
- Nasıl?
- Ölümünden önce seninle evlenmemi istemişti.”¹²⁵

Endülü’sü’nün Mursiye şehrinde doğup yaşayan İbnü’l Arabi, Muvahhidiler tarafından kuşatılmıştır. Yazar, İbnü’l Arabi’nin, küçüklüğünden beri gezilere ve seferlere olan aşkını, bu sebebe bağlamaktadır. “*Kuşatılmış bir şehirde doğan her kimse, surların dışına çıkmak için güçlü bir istek uyandırır.*”¹²⁶ İbnü’l Arabi, dört vetedini bulmak amacıyla dünyanın çeşitli coğrafyalarına, batıdan doğuya sefer yapma isteğine kapılır. Fakat ailesinin bir türlü bitmeyen sıkıntıları yüzünden yolculuk yapamadığını düşünür. Yazarın şu ifadeleriyle, İbnü’l Arabi’nin nasıl bir gezi tutkunu olduğunu anlayabiliyoruz.

“*Ailemin, muradıma varmama ve gitmeme engel olduklarını hissettim... İçimde fırlamak isteyen bir esir, doğmayı bekleyen bir güneş, sefer yapmak isteyen bir kafil e vardır.*”¹²⁷

İbnü’l Arabi, gezilerinde gittiği her yerde mutlaka oranın âlimleriyle ve şeyhleriyle görüşüp onlardan ders alır. Bu sayede kendisini yetiştirerek birçok ilme sahip olur. Mekke’ye yaptığı yolculukta oranın engin ilimleriyle bilinen Şeyh Mekinüddin ve ablası Fahrün-Nisa’dan hadis ilimleri almıştır. Mekke’ye yaptığı en uzun yolculukta hayret, aşk, şefkat gibi figürlerin onun manevi seyahatlerinde büyük etkisi olmuştur. İbnü’l Arabi, Şeyh Mekinüddin’in Uyum adındaki kızına âşık olmuş ancak ona bir türlü kavuşamamıştır. Çektiği aşk acısının manevi gezilerine büyük etkisi olmuştur.

¹²⁵ A,e, s. 526.

¹²⁶ A,e, s. 25.

¹²⁷ A,e, s. 107.

İbnü'l Arabî'nin gezileri bu aşamadan sonra farklı bir boyuta ulaşır. Kahire'ye yaptığı seferlerin birinde, cami halkalarında verdiği derslerden dolayı insanların şikâyet etmesi sebebiyle hapse girer. Yazar, İbnü'l Arabî'nin zindanda oluşunun bile onu gezi yapmaktan, istediği kişilerle konuşup sohbet etmekten alıkoymadığını, zaman ve mekân kavramından sıyrıldığını tasvir etmektedir.

“Bir gaybi varlığın dizisine girdim. Her akşam çöküşünde kalbimi, o gece onunla olmak istediğime gönderirim, diri ya da ölü olsa da. Görüşmek istediğim tüm şeyhlerimle görüştüm...Sanki Kahire zindanında kaldığım birkaç günde dünyanın doğusunu ve batısını kuşattım, onlarca şeyhle görüştüm, onlarca kitap okudum, gökyüzüne yükseldim ve yeryüzüne kondum.”¹²⁸

Mevtun Sağîrun romanındaki İbnü'l Arabî karakteri için özet olarak; dünya işlerinden el çekmiş, mal mülk sahibi olma merakında olmayan, Allah yolunda olma çabasıyla dört vetedini ararken türlü türlü sıkıntılar çeken biri olduğunu söyleyebiliriz.

Fatıma Bintü'l Müsenna:

Fatıma Bintü'l Müsenna, İbnü'l Arabî'nin ebesidir. Doğduğunda gördüğü ilk kişidir. Aynı zamanda manevi annesidir. Yazar, romanda fiziki özelliklerine neredeyse hiç değinmemiştir ancak yaşlı olmasına rağmen güzel yüzlü parlak yanaklı olduğuna işaret etmektedir. “...Daha önce daha güzelini hiç görmediğim bir yüze sahipti yaşlı kadın.”¹²⁹ Romanın kurgusuna büyük etkisi olan Fatıma Bintü'l Müsenna, İbnü'l Arabî küçükken ona dört vetedini bulması için rehberlik edip kalbini temiz tutması gerektiğini söyleyen kişidir.

“Fatıma dedi ki:

- Şüphesiz ki dört vetedlerden biri ilâhî biliye'dedir.

- Onlar seni bulurlar.

- Kalbini temiz tut... ardından onu takip et. O zaman vetedin seni bulur.”¹³⁰

Şeklindeki alıntılarla, İbnü'l Arabî ile Fatıma Bintü'l Müsenna'nın arasında geçen diyalog, yazarın ifadeleriyle aktarılmıştır. Romanda veli kadınla ilgili çok

¹²⁸ A,e, s. 397.

¹²⁹ A,e, s. 14.

¹³⁰ A,e, s. 42.

fazla sahneye rastlanmamaktadır. İbnü'l Arabi, seferlerinden birine giderken, döndüğünde Müsenna'yı iyi durumda görmek istediğini söylemiş fakat daha kötü bir durumda görür. Çok geçmeden de Fatıma Bintü'l Müsenna ölür. Yaptığımız incelemelere göre Fatıma Bintü'l Müsenna, *Mevtun Sağîrun* romanında, yönlendirici kişi özelliklerine sahiptir.

Birinci Veted Yusuf el-Kûmi:

Yusuf el-Kûmi, İbnü'l Arabi'nin ders aldığı ilk hocalardandır. İnsanlar tarafından saygı duyulan, âlim, vakur ve keramet sahibi bir şeyhtir. Yazar romanda, Yusuf el-Kûmi'nin fiziksel özelliklerine değinmemiş ancak derslerinde asık suratlı, çok ciddi biri olduğuna işaret etmiştir. “*Asık suratlılığından ve aşırı ciddiyetinden çocukların çoğu dersinden kaçtı.*”¹³¹ İbnü'l Arabi, yaptığı halvetlerinden birisinde mezardayken Yusuf el-Kûmi ile karşılaşır ve onun birinci vetedi olduğunu söyler. Ardından ikinci vetedini bulabilmesi için Afrika'ya gitmesi gerektiğini söyler. O halde Yusuf el-Kûmi, *Mevtun Sağîrun* romanında, yönlendirici kişi özelliklerini taşıyan biridir.

İkinci Veted el-Hayyat:

el-Hayyat, İbnü'l Arabi'nin arkadaşı olan Ahmed el-Hariri'nin büyük kardeşidir. Yaşadığı dönemde vebaya yakalanıp felç olur. Yazar, romanda, onun hakkında detaylı bilgi vermemiştir. Ancak İbnü'l Arabi'ye, Afrika'da beklediği ve aradığı vetedinin öldüğünü ve onun yerine geçip kendisinin ikinci vetedi olduğunu söyler. Bu saptamalara göre *Mevtun Sağîrun* romanında el-Hayyat karakteri, İbnü'l Arabi'nin birinci vetedi gibi, yönlendirici kişi özelliklerine sahip olduğunu söyleyebiliriz.

“*el-Hayyat, hareket eden tek eliyle sarıldı bana, dudaklarını kulağıma yapıştırıp şöyle dedi:*

- Vetedin öldü...

- ...Tek veted ile nasıl yaşarım ben?

- Hiç merak etme, bir veted öliyorsa onun yerine başka bir veted gelir.

¹³¹ A,e, s. 89.

el-Hayyat, büyük gülümsedi ve dedi ki:

- İkinci vetedin benim. ”¹³²

Üçüncü Veted Nizam:

Nizam, İbnü'l Arabi'nin ders aldığı Zahir el-İsfehani'nin kızıdır. “*Güneşin ve Güzelliğin gözü*”¹³³ olarak adlandırılan Nizam, İbnü'l Arabi'nin kalbine dokunmaya başardığı gibi güzelliğiyle herkesi kendisine âşık eden bir kızdır. İbnü'l Arabi, Nizam'a duyduğu sevgiyi ve özlemi “*Tercümanü'l-Eşvak*”¹³⁴ adındaki gazel ve kasideler içeren bir aşk şiir divanında yazar. Alvan, Nizam'ın fiziksel özelliklerini, kendisine âşık olan İbnü'l Arabi'nin ağzıyla anlatmayı tercih eder. Âşık olan her kimse, sevdiği kişinin vafında olağanüstü bir yeteneğe sahip olur. Gözlerini, burnunu, dudaklarını, şakakını ve yüzünü Arap alfabesinin şekillerine benzeterek vasfetmiştir.

“Gözleri, hattatın onu çizmek için yarım gününü harcayan 'ـ' harfi gibi, burnu, satırın sonunda gelen 'ـ' harfinin inceliği gibi, dudakları, sustuğunda 'ـ' harfinin vakarı, gülümsediğinde 'ـ' harfi gibi, şakakındaki çizdiği 'ـ' harfinden kaçan hemzesi gibi, yüzü ise meleklerin elleriyle yazdığı nurdan bir kitap gibi.”¹³⁵

Nizam, İbnü'l Arabi'ye âşık olmasına rağmen evlilik teklifini sebebini açıklamadan reddeder. Yıllar sonra görüştüklerinde İbnü'l Arabi'ye üçüncü vetedi olduğunu ve o yüzden onunla evlenemediğini söyler. Dördüncü vetedini bulması için Malatya'ya gitmesini tavsiye eder. Buna göre *Mevtun Sağîrun*'daki Nizam karakteri dördüncü vetedinin bulmasına yardımcı olmasının yanı sıra şiir yazmasına da yönlendirmesi dolayısıyla yönlendirici karakter özelliğine sahip olduğunu görüyoruz.

“- Çünkü ben senin üçüncü vetedinim.

-

- Vetedler yer ile evlenirler.

¹³² A,e, s. 285-286.

¹³³ A,e, s. 311.

¹³⁴ A,e, s. 362.

¹³⁵ A,e, s. 312.

- *Malatya'da dördüncü ve son vetedin oradadır, ona git, senin kalbini güçlendirsin.*¹³⁶

Dördüncü Veted Şemsi Tebrizi:

Mevtun Sağîrun romanında, Şemsi Tebrizi'nin hayatı, fiziksel özellikleri, dünyaya ilişkin görüşleri hakkında bilgi verilmemiştir. İbnü'l Arabi, onu ilk başta bir dergâhta zikir yaparken görür. Daha sonra sokakta karşılıksız el falı okuyan biri olarak tesadüfen bulur. İkili arasında, samimi, ilahi aşk dolu sohbetten sonra Şemsi Tebrizi, İbnü'l Arabi'ye onun dördüncü ve son vetedi olduğunu söyler. İbnü'l Arabi'nin kalbinin artık Allah aşkı ile dolu olduğunu ve bundan sonra kaymayacağını ifade eder. “*Ne yaparsan yap, kim olursan ol, Allah senin kalbini dört veted ile güçlendirdi, bundan sonra hiç kaymayacak.*”¹³⁷ *Mevtun Sağîrun* romanında Şemsi Tebrizi hakkında çok fazla bilgi verilmemiştir. Ancak o da İbnü'l Arabi'nin vetedi olarak yönlendirici karakter özelliklerini taşımaktadır.

Zahir el-İsfehâni:

Zâhir el-İsfehâni, İbnü'l Arabi'nin Mekke'de bulunduğu hocalarından biridir, Makam-ı İbrahim'in imamı, aynı zamanda İbnü'l Arabi'nin âşık olduğu Nizam'ın babasıdır. Şeyh Zâhir, güler yüzlü, vakur, herkes tarafından saygı gören biridir. “*Bir kitap gibi geniş alınlı, kandil gibi aksakallı, şafak doğuşu gibi güler yüzlü.*”¹³⁸ Şeklindeki yazarın ifadeleriyle fiziksel özelliklerine az da olsa değinilmiştir. İbnü'l Arabi, kendisine, kızı Nizam'ı sevdiğini ve onunla evlenmek istediğini anlatınca, durumu hoşnutlukla karşılayıp İbnü'l Arabi'nin, kızı için uygun bir eş olacağını düşünen iyi bir baba rolündedir.

Fahrün-Nisa:

Zâhir el-İsfehâni'nin büyük ablasıdır. Kardeşi gibi vakur, ilim ve edep sahibi bir kadındır. Evinde birçok insana ders verip eğittiği gibi İbnü'l Arabi de onun ilimlerinden çok istifade etmiştir. İbnü'l Arabi, hiçbir adamdan alamadığı ilimleri

¹³⁶ A,e, s. 429.

¹³⁷ A,e, s. 537.

¹³⁸ A,e, s. 304.

Fahrün-Nisa'dan tahsil etmiştir. Fahrün-Nisa da İbnü'l Arabi'ye ayrıcalık tanıyıp ona özel ders vermiştir.

“Sonunda ona gelmeme izin verdi. Akşamın çöküşüyle ev işlerini bitirdikten sonra yanına giderdim, beni evin kapısının yanında oturturdu ve bana hiçbir adamda görmediğim faydalı bir ilim okudu.”¹³⁹

Bedr el-Habeşi:

Bedir el-Habeşi, siyahi bir köledir. İleri yaşa gelince sahibi onu azat eder. Özgürlüğüne kavuşunca zamanının çoğunu camilerde, tekkelerde geçirir ve oradaki şeyhlerden ders alıp sohbetlerine katılır. Kırk yaşında olan Bedir, akıllı ve çalışkandır.

“Hazırlık seviyesindeki fıkıh derslerini geçmeyeceğini sandım, bir bakıyorum ki birkaç ayda tefsir konularına girmiş, ona anlattığım işaretleri ve sembolleri anlamadığını sanırken bir kitapta tanzim edip şerhlerini yazdığını gördüm...”¹⁴⁰

İbnü'l Arabi'nin sohbetlerine katılarak yanından ayrılmaz ve kendisine ömür boyu hizmet etmek istediğini söyler. Bedir'in içindeki cevheri keşfeden İbnü'l Arabi, bu isteğini geri çevirmez. Bedir yakalandığı vebada ölene kadar İbnü'l Arabi'nin uzun yıllar sürecek yol arkadaşı ve dostu olur.

Sodkin:

Sodkin, akıllı, dürüst, yardımsever, çalışkan ve iyi kalpli bir karakterdir. Bedir gibi, İbnü'l Arabi'nin sohbetlerine katılarak kendisini çok sever. İbnü'l Arabi'ye, hizmetkârı olmak istediğini söyler. İbnü'l Arabi, yardımcısı olan Bedir'in yaşının ilerlemesinden dolayı Sodkin'in isteğini kabul eder. Böylece Sodkin, evlenene kadar, İbnü'l Arabi'nin yanından ayrılmayıp kendisine hizmette bulunan bir kişidir.

Ahmed el-Hariri:

Ahmed el-Hariri, İbnü'l Arabi'nin çocukluk arkadaşıdır. Aynı zamanda ikinci vetedi olan el-Hayyat'ın kardeşidir. Babasını Muvahhidiler'in Endülüs fethinde

¹³⁹ A,e, s. 311.

¹⁴⁰ A,e, s. 209.

kaybetmiş ve yaşlı annesini riayet etme çabasındadır. İbnü'l Arabi ile Yusuf el-Kumi dersinde tanışır. Zeki, iyi kalpli ve cana yakın bir karakterdir. *Mevtun Sağîrun* romanında, el-Hariri hakkında zikredilen bilgilere ilave olarak kısa boylu olduğu da eklenebilir.

Fredirik:

Fredirik, İbnü'l Arabi'nin ve Ahmed el-Hariri'nin arkadaşıdır. Kastilya asıllı bir Hristiyan'dır. Şarap ticaretiyle uğraşır. Kültürlü karakterdir. İbnü'l Arabi, onun çiftliğinde çok vakit geçirmiş ve sahip olduğu, yabancı dillerde yazılmış birçok esere göz atma fırsatı bulmuştur. Hristiyan olmasına rağmen, İbnü'l Arabi'nin dinine saygı duyar, namaz vakti geldiğinde evindeki çalgıcıların durmasını söyleyip İbnü'l Arabi'ye de namazı hatırlatmakatdır.

“Fredirik çalgıların durmasını emretti ve dedi ki:

- Bizimle birlikte Müslümanlar var, onların namaz vakti geldi.”¹⁴¹

İlk Eşi Meryem Bintü-Abdun:

Meryem, İbnü'l Arabi'nin ilk eşidir. Güzel yüzlü, hoş ahlaklı bir kadındır. *Mevtun Sağîrun* romanında Meryem ile ilgili sınırlı bilgilere rastlanılmıştır. Yazar yine İbnü'l Arabi'nin ifadeleriyle Meryem'in birkaç fiziksel özelliğine değinmiştir. *“Meryem'in, güzel gözlerini, belirgin çenesini, hafif iri sayılan vücudunu ve iri parmaklarını sevdim...”¹⁴²* İbnü'l Arabi ile evliliğinden Zeynep adında bir kızları olur. Ancak Zeynep, bilinmeyen bir hastalık yüzünden küçük yaşta hayatını kaybeder. Zeynep'in vefatı sonrasında bilinmeyen sebeplerden dolayı Meryem, İbnü'l Arabi'yi terk etmeye karar verir. Ailesi ile uzak bir yere gider. İbnül Arabi ile bir daha hiç görüşmez. Bir müddet sonra da hayatını kaybeder.

“Ondan sonra Meryem'i bir tek düşümde gördüm. Ailesi ile birlikte Bica'ye gidip onlarla on altı sene kaldıktan sonra öldü... Uyurken kaburgamda bir ağrı hissettim ve o an anladım ki Meryem ölmüştür.”¹⁴³

İkinci Eşi Fatıma:

¹⁴¹ A,e, s. 138.

¹⁴² A,e, s. 164.

¹⁴³ A,e, s. 316.

Fatıma, İbnü'l Arabi'nin ikinci eşidir. Fatıma, İbnü'l Arabi ile evlenmeden önce savaşta kaybettiği İmadüddin adında biri ile evliydi. *“Otuz yaşlarında, uzun saçlı, aşkın gecesi gibi karadır, Mekke'nin kadınları gibi beyaz tenli ve zayıf vücutlu bir kadındır.”*¹⁴⁴İbnü'l Arabi ile evlenmesi, gördüğü bir rüya üzerine olur. İbnü'l Arabi, gördüğü rüyanın tefsirine bir türlü erişemeyince, tesadüfen Fatıma'nın babası tarafından tefsir edilir. Fatıma'nın babası, kızını, İbnü'l Arabi ile evlendirmek ister. İbnü'l Arabi de bu isteği geri çevirmez. Fatıma'dan bir erkek çocuğu olur ve adının, şehit düşen eski kocasının adı olmasını ister. Çok zaman geçmeden Fatıma'nın ölmüş olan eski kocası ortaya çıkar. Fatıma da eski eşine dönmek ister. İbnü'l Arabi bu isteğini de reddetmez ve böylece onu boşar. Kısa süre sonra Fatıma, oğlunu İbnü'l Arabi'ye bırakarak eşiyle bilinmeyen bir yere göç ederler.

Üçüncü Eşi Safiye:

Safiye de İbnü'l Arabi'nin üçüncü eşidir. Aynı zamanda İbnü'l Arabi'nin evladı gibi çok sevdiği Sadrettin'in annesidir. Koyu kahverengi saçlı, geniş kaşlı, ince burunlu, yüzü çilli ve uzun boylu bir kadındır. İbnü'l Arabi, Sadrettin'in babası öldükten sonra ondan ayrılma tasasına girince kendisine yakın olmak için annesine evlenme teklifi eder. Safiye, evlilik teklifini kabul eder çünkü eşi ölmeden İbnü'l Arabi ile evlenmesini vasiyet etmiştir. Bu evlilikten bir çocuğu olur. İbnü'l Arabi onunla çok mutlu olduğu için adını Sadettin koyar.

“- Seni kendime istemeye geldim Safiye.

- Kabul ediyorum beyim.

- Düşünmeyecek misin?

- İş çoktan bitmişti. Ben sadece seni bekliyordum

- Bitmiş miydi? Kim bitirmişti?

- İshak.

*- Ölmeden önce seninle evlenmemi vasiyet etti.”*¹⁴⁵

Sadrettin:

¹⁴⁴ A,e, s. 475.

¹⁴⁵ A,e, s. 525-526.

Sadrettin, İbnü'l Arabi'nin öğrencisi olup öz evladı gibi gördüğü ölmüş arkadaşının oğludur. Sadrettin'in babası İshak, İbnü'l Arabi'nin samimi arkadaşıdır. Sadrettin doğduğunda babası, İbnü'l Arabi'den ona isim vermesini ister. İbnü'l Arabi de adını Sadrettin koyar. Doğduğundan beri İbnü'l Arabi'nin yanından ayrılmamıştır. Sadrettin, çok zeki, akıllı biridir. Bu nedenle İbnü'l Arabi bildiği tüm ilimleri Sadrettin'e aktarmak ister. Sadrettin'in annesi genç yaşta öler. Başkasıyla evlenip Sadrettin'le uzağa gitmelerinden korkan İbnü'l Arabi, annesini kendisine eş olarak ister. *Mevtun Sağîrun* romanından kısaltılmış alıntılar yaparak İbnü'l Arabi'nin Sadrettin'e karşı olan ilgisini ve sevgisini sunmuş olmaktadır;

“Annesi henüz gençti. Her an biri ile evlenip onları uzağa götürebilir. Bu fikir günler geçtikçe beni yormaya başladı...Safiye'ye, evde yalnız olacağı bir zamanda gittim. Kapıyı çaldım...”

- Kim o?

- Benim Muhyii.

- Merhaba Beyim. Sadrettin iyi mi?

- İyidir, mescitte, onun duymak istemediğim bir şeyi sormak istedim sana.

- Emredersiniz Beyim.

- Seni kendime istemeye geldim Safiye...

- Kabul ediyorum Beyim. ”¹⁴⁶

Babası Ali:

Sultanın sarayında kâtiptir. Devletin üst düzey makamdaki kişileriyle ilişkisi olan biridir. Yuvarlak yüzlü, kahverengi gözlü, gözünün altında beni olan Ali, düz burunlu ve gür saçlıdır. Hayattaki tek erkek çocuğu olan İbnü'l Arabi'yi ilişkilendiren her konuya düşkündür. Oğlunun, iyi biri olarak yetişsin diye şehrin en iyi şeyhlerinin yanında ders almasını sağlayan, iyi bir baba rolündedir. Sarayda yaptığı görevi oğlu İbnü'l Arabi'ye miras olarak bırakmak ister ancak farklı düşünceleri olan Muhyiddin, babasının mesleğine tabi olmaz. Bu durumu veli kadın Fatıma Büntü'l Müsenna, İbnü'l Arabi doğduğunda, babasına, bir erkek çocuğu olacağını fakat onunla aynı yolda olmayacağı gözünün altındaki ben'in tevilidir diyerek, ifade eder

¹⁴⁶ A,e, s. 524-525.

“Ey Ali, yüzündeki benin konumu, kadrini, kıymetini ve ismini yüceltecek bir erkek oğlun olacak, demektir. Ancak yerinin gözüünün altında olması seninle aynı yolda olmayacak, demektir.”¹⁴⁷

Annesi Nur:

İbnü'l Arabi'nin annesi hakkında *Mevtun Sağîrun* romanında çok fazla bilgiye rastlanılmamaktadır. Ancak romanda İbnü'l Arabi kendi fiziksel özelliklerini betimlerken annesinden aldığı fiziksel özelliklere de değinmiştir. Annesi, zayıf, açık alınlı, düz dişli ve belirgin çeneli bir kadındır. “Annemden ise, kollarımın ve bacaklarımın inceliğini, alnımın genişliğini, dişlerimin düzlüğünü ve çenemin belirginliğini aldım.”¹⁴⁸ Azat edilmiş bir köle olmasıyla birlikte, yaşadığı dönemdeki savaşırlardan dolayı sarayda çalışan, eşi ve çocukları için endişelenen temiz kalbe sahip, iyi bir anne rolündedir.

Şahısların Karşılaştırılması:

Her iki romanın kişi kadrosuna ilişkin yaptığımız incelemelerde, iki yazarın, İbnü'l Arabi'nin biyografisini ele alan romanları, kurgusal bir şekilde tasarladıklarını görüyoruz. Farklı kurgularla yazılmış iki romanın arasında ortak ve ortak olmayan kişilere rastlanmıştır. Bu çalışmada kişi kadrosunun karşılaştırılması, sadece iki romanın arasındaki ortak kişilerde yapılacaktır.

İlk olarak iki romanın başkahramanı olan İbnü'l Arabi, *Gezgin* romanında baştan sona kadar *Gezgin* ismiyle zikredilmiştir; *Mevtun Sağîrun* romanında ise Muhyiddin İbnü'l Arabi, Muhyi ve İbnü'l Arabi olarak bahsi geçmiştir. Bunun dışında fiziksel özelliklerine ilişkin göz rengiyle ilgili bir farklılık görülmüştür ki, *Gezgin* romanında, gözleri deniz yeşili renginde tasvir edilmiştir. *Mevtun Sağîrun* romanında ise gözleri kahverengi olarak okura sunulmuştur.

Mevtun Sağîrun ve *Gezgin* romanlarındaki İbnü'l Arabi şahsiyeti, yukarda belirttiğimiz gibi romanlarda hitap edildiği isimlerde ve fiziksel özelliklerinin bazılarında farklılık tespit edilmiştir. Bunun dışında İbnü'l Arabi'nin, tarihi bir şahsiyet olduğundan, her iki yazar onun yaşantısında, hak yolunda olma çabasında,

¹⁴⁷ A,e, s. 15.

¹⁴⁸ A,e, s. 15.

dünya işleriyle alakasız olmasında, Allah yolunda doğru bir şekilde nefsinin terbiye etmesinde, ziyaret ettiği mekânlarda ve bulunduğu tarihi kişiler konusunda hemfikirdirler.

Gezgin romanında Abdullah karakteri, *Mevtun Sağîrun* romanında Bedir el-Habeşi olarak geçmektedir. Bazı diğer kaynaklara göre de adı Abdullah Bedr el-Habeşi¹⁴⁹ olarak geçmiştir. *Gezgin* romanının yazarı, Abdullah olmasını tercih ederken *Mevtun Sağîrun* romanın yazarı Bedr el-Habeşi olmasının daha uygun olacağını düşünmektedir. Abdullah Bedr el-Habeşi, her iki romanda da birçok noktada aynı özelliklerde anlatılmıştır. Bunun en önemlisi İbnü'l Arabî'ye olan sadakati, hayatının sonuna kadarki dostluğu ve İbnü'l Arabî'ye seneler boyunca ettiği hizmetleridir. Buna ek olarak siyahi olması iki romanda da anlatılmıştır. Genel anlamda Abdullah Bedr el-Habeşi, iki romanda da İbnü'l Arabî'nin yoldaşı ve hizmetkârı konumunda bulunmuştur.

Kurgu icabı iki roman arasında Abdullah Bedr el-Habeşi'ye ilişkin birkaç fark görülmesi normaldir. Bunu, İbnü'l Arabî'nin onunla tanışma şeklinde görebiliyoruz; *Gezgin* romanında İbnü'l Arabî ile Gudalquivir nehrinin kıyısında şarap içerken ve orada yaşanan olay sonucunda tanışmaktadır. *Mevtun Sağîrun* romanında ise İbnü'l Arabî'nin ders halkasına katılarak kendisi ile tanışıp birbirlerine bağlanmış durumdadırlar. Farklılık görüldüğü bir başka nokta ise, Abdullah Bedr el-Habeşi'nin ölümü ile ilgilidir. *Gezgin* romanında Abdullah'ın ölümü anlatılmamıştır. Ancak olayların tümünü daha geniş ve detaylı bir biçimde ele alan *Mevtun Sağîrun* romanı, Bedr el-Habeşi'nin ölümünün, yakalandığı veba sonucunda gerçekleştiğini betimlemektedir.

Müsenna'ya gelince; *Gezgin* romanında Müsenna ismiyle bilinirken *Mevtun Sağîrun* romanında Fatıma Bintü'l Müsenna'dır. Her iki romanda, veli bir kadın olduğu konusunda neredeyse hiç farklılık görülmediğini söyleyebiliriz. Yönlendirici özelliğe sahip olan Müsenna, iki romanda da İbnü'l Arabî'nin hak yolunda doğru adım atması ve veliler gibi yaşayıp Allah yolunda olması için gerekli tavsiyeler vermiştir. Bunun dışında iki roman da Müsenna'nın fiziksel özelliklerine dair ortak

¹⁴⁹ Mahmud Erol Kılıç, **TDV** İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1994, X. Cilt, s. 544.

noktada buluşmaktadır: Müsenna'nın ileri yaşta olmasına rağmen, canlı yüzü, belirgin yanaklı ve genç görünümlüdür.

Müsenna karakterine ilişkin iki romanın arasındaki farklılık sadece İbnü'l Arabî'ye hak yoluna yönelmesi konusundaki betimlemelerde şekillenebilir. *Gezgin* romanında, İbnü'l Arabî'nin hak yoluna yönelme sürecini yanında dört sene kalıp aldığı ve gördüğü eğitim sonucunda kalbinin Allah sevgisiyle yandığını hissetmesi şeklinde belirtilmiştir. *Mevtun Sağîrun* romanında ise, İbnü'l Arabî'nin hak yoluna yönelmesi, Müsenna'nın tavsiyeleriyle kalbini temiz tutması ve yeryüzündeki dört vetedini bulması gerektiği şeklindeki ifadelerle anlatılmıştır.

İbnü'l Arabî'nin eşi olan Meryem, her iki romanda da sınırlı ve kısıtlı bir rolde gözüktüğü de yaptığımız incelemelerde, her iki romanda da iyi huylu, kültürlü ve öğrenmeyi seven iyi bir eş konumundadır. İki romanın birleştiği başka bir ortak benzerlik ise, *Mevtun Sağîrun* romanında İbnü'l Arabî'nin üç eşinden bahsedilmiş bunlardan biri de Meryem'dir; *Gezgin* romanı da bir eşinden bahsetmektedir ki o da sadece Meryem'dir.

Farklılık konusunda iki romanın Meryem'e ilişkin ihtilaf ettiği bir iki noktaya rastlanmıştır. Birincisi, *Mevtun Sağîrun* romanı, Meryem'in İbnü'l Arabî'den Zeynep adında bir kızı olduğunu anlatırken; *Gezgin* romanında çocukları hakkında bir bilgiye rastlanmamaktadır. İkincisi, *Mevtun Sağîrun* romanında Meryem'in ölümü için İbnü'l Arabî'den uzak bir yerdeyken öldüğünü anlatılırken, *Gezgin* romanında ise Meryem'in İbnü'l Arabî'nin ellerinde ruhunu teslim ettiğinden bahsedilmiştir.

Sadrettin karakteri hakkında iki romanda da yapılan incelemelerde ne fiziksel özelliklerinde ne de İbnü'l Arabî ile olan ilişkisinde bir farklılığa rastlanmıştır. Her iki roman, Sadrettin'in, akıllı ve zeki olmasından, İbnü'l Arabî tarafından çok sevilen, kendisine bağlanılan ve öz evladı gibi görülen bir kişi olma noktasında ortakdır. Buna ilaveten iki romanda da İbnü'l Arabî'nin, Sadrettin ile olan samimiyetinden dolayı bütün bildiği bilgileri kendisine aktarma çabasında olduğunu görebiliyoruz.

Gezgin romanında Şeyh Mekinüddin olarak bilinen, *Mevtun Sağîrun* romanında Zâhir el-İsfahânî'dir. Her iki romanda da kendisi hakkında çok fazla

bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak iki romanın bu şahsiyet hakkında iştirak ettiği benzer ve farklı figürler tespit edilmiştir. Farklılık olarak geçen nokta, zikredilen isminde gösterilebilir. Bunun dışında başka bir farklılığa rastlanmamıştır. Ancak iki romanda bahsi geçen yerlerde ortak benzerliklerde bulunmaktadırlar. Makam-ı İbrahim'in imamı olması, vakur, âlim, herkes tarafından saygı gören ve İbnü'l Arabî'nin sevdiği kızın babası olması gibi noktalarda her iki roman da ortaktır.

Fahrün-Nisa karakteri de iki romanda kısa rollerde görülmüştür. Her iki romanda kendisi ile ilgili yaptığımız incelemelerde, farklılık olarak; *Gezgin* romanında spesifik bir şekilde hadis konusunda bilgisi olan bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. *Mevtun Sağîrun* romanında ise, belli bir ilim sahibi olduğunu belirtmeksizin genel anlamda her konuda bilgi sahibi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında herhangi bir farklılığa rastlanmamaktadır. Benzerlik konusunda, her iki romanın iştirak ettiği noktalar, İbnü'l Arabî'nin yaşlı kadın ile Mekke'de buluştuğunda, ilim sahibi olduğunu görünce kendisinden ders aldığı şeklinde özetlenebilir.

Gezgin romanında Uyum olarak bahsi geçen karakter, *Mevtun Sağîrun*'da Nizam olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki karakterin aynı kişi olduğunu, hem *Gezgin*'de Şeyh Mekinüddin'in ve *Mevtun Sağîrun*'da Zahir el-İsfahani'nin kızı olarak tanıtıldığından hem de her iki romanda "Güneşin ve Güzelliğin gözü" lakabıyla bilinmesinden anlayabiliyoruz. Nizam ve Uyum adındaki karakterlerin iki romanda ihtilaf ettiği noktalar şunlardır; *Mevtun Sağîrun* romanında, İbnü'l Arabî'nin Nizam'a olan aşkını çok geniş bir biçimde ele almınmıştır. İbnü'l Arabî'nin onu sevip aşk acısı çektiğini, ona talip olduğunu, evlilik teklifinin reddedildiğini geniş geniş ele alınırken; *Gezgin* romanında bu konulara neredeyse hiç değinilmemiştir. Bir başka nokta, bu karakterin *Mevtun Sağîrun* romanında İbnü'l Arabî'nin vetedi olmasıdır.

İbnü'l Arabî'nin hem annesi hem babası iki romanda da çok fazla bahsi geçen karakterler değiller. Annesi, *Gezgin* romanında neredeyse hiç anlatılmamıştır. Sadece Müsenna'nın, yanına eğitimi için alıp geri götürmesi rolünde görülmüştür. *Mevtun Sağîrun*'da ise birkaç fiziksel özelliğine değinilip çocukları ve eşi için endişelenen iyi bir anne rolünde görülmektedir. Babasına gelince o da *Gezgin* romanında *Mevtun*

Sağîrun romanına göre daha kısıtlı bilgilerle anlatılmıştır. İbnü'l Arabî'nin dünya işlerinden sıyrılmak isterken malını mülkünü babasına feragat etmesiyle kısaca bahsi geçmiştir. *Mevtun Sağîrun* romanında, birkaç fiziksel özelliği zikredilip sarayda sultanın kâtibi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak her iki romanın şahıs kadrosuna dair yaptığımız incelemelerde, yazarlar farklı kurgularla yazmış olduğu iki romanın olaylarını cereyan ettirecek, itina ile seçilmiş bir şahıs kadrosu oluşturmuşlardır. Bu şahıs kadrosu, iki romanın da ana konusu olan İbnü'l Arabî'nin etrafında, gerçek hayatta yaşamış ve kurgu icabı romanın akışını devam ettirecek, kendi muhayyilelerinden tasarladıkları kişilerden oluşmaktadır. Her iki romanda bahsi geçen tüm karakterler tespit edip haklarında gerekli incelemeler yapılmıştır. Ancak karşılaştırma kısmı sadece ortak karakterlerde yapılmıştır. Karşılaştırma sonucunda, bu tarihi ve ortak kişilerde her iki romanın arasında hem benzerlikler hem de farklılıklar görülmüştür. Bunun nedeninin, iki roman yazarının, romanları ele alırken faydalanmış oldukları farklı kaynaklar olduğunu söyleyebiliriz.

3.2.4.OLAY ÖRGÜSÜ

Olay örgüsü, eserin tasarlanmış spesifik bir düzen içerisinde edebi bir eser haline getirilmesidir. Eserin yapısını oluşturan en küçük yapı taşları, en genel kavramlara kadar bir araya gelerek olay örgüsünü oluştururlar. İyi bir romanı anlamak için geniş ölçekte değerlendirildiğinde, bu romanın sağlam dayanak noktaları üzerine inşa edildiğini görmek gerekir.¹⁵⁰ Olay örgüsü Zaman ve mekân sınırlarında şahısların sergilemiş olduğu eylemlerdir.¹⁵¹ Aynı zamanda olay örgüsü, olayların anlatımı ve aralarındaki neden-sonuç ilişkisidir.¹⁵² Romanlarda olay örgüleri, tek zincirli olay örgüsü, çok zincirli olay örgüsü, ve helezonik olay örgüsü üzerine kurulur.

Gezgin romanı, İbnü'l Arabî'nin yaşam öyküsünü ele alan bir eser olması sebebiyle biyografik bir roman türüdür. Romanda, olaylar tek bir kişinin etrafında

¹⁵⁰ Tekin, **a.g.e.**, s.65-74.

¹⁵¹ Hicazî, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁵² E.M. Forster, **Roman Sanatı**, çev: Ünal Aytür, Milenyum Yayınları, İstanbul, s. 128.

döndüğü için ana konudan sapmadan İbnü'l Arabî'nin hayatı işlenmiştir. Yazarın spesifik kurgusu, İbnü'l Arabî'nin yaşam öyküsünü, dokuz yaşındayken başlayıp ölümüne yakın bir döneme kadar ele almıştır. Buna göre *Gezgin* romanının olay örgüsünün, tek zincirli olay örgüsü üzerine kurulduğunu söyleyebiliriz.

Gezgin romanının olay örgüsünde birden fazla olay zincirine rastlanmamaktadır. Fakat bazı yerlerde romanın kronolojik düzlemini bozacak bazı teknikler kullanılmıştır. Romanın başında ortadan başlama tekniği kullanılmış, sonrasında ileriye gitmeler olmuştur. Ardından bu olaydan sıyrılarak romanın güncel olayları, zamansal düzlemi bozmadan anlatılmaya devam edilmiştir. Romanın ilerleyen sayfalarında yazar, geriye dönüş tekniğini de kullanmıştır. Yazar başkahramanı, kendi doğumundan çok önceki zamana ait şahsiyetlerle görüştürüp olay örgüsünün ana konusunda sapmalar yapmadan ana konuya bağlayarak romanın anlatımını devam ettirmiştir. Bu saptamalara göre *Gezgin* romanında tek zincirli olay örgüsü işlemeyi tercih edilmiştir.

Gezgin romanı, bahsettiğimiz gibi ortadan; *Gezgin*'in Filozofla karşılaşma sahnesinin betimlenmesiyle başlar. Aralarında 'evet' ile 'hayır' olarak bilinen meşhur diyalog geçtikten sonra, romana, İbnü'l Arabî'nin yaşam öyküsüyle, dokuz yaşındayken Müsenna'nın yanına eğitim görmesi için verilmesiyle devam eder. Dört yılın sonunda, Müsenna'nın yanından ayrılıp Kurtuba'ya geri döndüğünde, yüreğinin aşk acısıyla yandığını fark eder. Kime âşık olduğunu bilmemekle beraber kendini içten içe nefsiyle bir çatışma halinde bulur.

Bu yaşananlar, *Gezgin*'i yolculuğa ve gezilere iter. Ardından Şam'a gider ve orada daha fazla hayrete düşer. Çünkü hâlâ kime âşık olduğunu bilmemektedir. Aradan biraz zaman geçince *Gezgin*, bir sesin kulağına, hayret âlemine düştüğünü ve kendisine sınıksı sarılırsa Allah'ın hayır ve ihsan kapılarının açılacağını fısıldadığını hisseder. Bundan sonra *Gezgin*, yüreğini saran bu aşkın Allah aşkı olduğunu anlar. Bunun üzerine, Endülüs diyarından başlayarak doğudan batıya kadar dünyayı kuşatacak bir yolculuğa atılır. Hayatı boyunca sürdürmüş olduğu bu yolculuğu, Malatya'da olduğu dönemde, Sadrettin'e ders verirken roman son bulur.

Romanda olay örgüsüne tabi bazı tekniklerin kullanıldığından bahsetmiştik. Hem ileriye gidiş hem de geriye dönüş tekniklere rastlanmıştır. Geriye dönüş tekniğine örnek; kitabın 56. bölümünde yazar, Gezgin'in hayal gördüğü senaryo üzerinde, ana zamandan geriye dönüş gerçekleştirmiştir. Gezgin'den çok önceki bir dönemde yaşamış, tarihten biri olan Hallac'ı Mansur'la aralarında bir diyalog cereyan eder. Gezgin'in üstadı vefat etmiş ve vefatından bir gün sonra gece vakti derin düşüncelere dalmıştır.

*"Gezginin kalbi heyecanla küt küt atıyordu. Hallac selam verdi. Sevgi ile aldı selamını ve yüreğinin büyüdüğünü hissetti. 'Senin gibi bir ruhla karşılaştığım, Rabbim'in ödüllendirdiği için binlerce minnet O'na, diye konuştu. Hallac gülümsedi. 'Seni' dedi, bulmuşken zihnimde dolaştırdığım şeyi sormak isterim. Hallac büyük bir dikkatle dinliyordu."*¹⁵³

Alıntılanmış olduğum olaylar vuku bulur. Bu, yazarın, Gezgin'in henüz doğmadan, önceki dönemden tarihî kişilerle, misal âlemi dinamiklerini kullanarak etkileşime girmesini sağladığı olay örgülerindendir.

Mevtun Sağırun romanının olay örgüsünün değerlendirmesini yaptığımızda; tek zincirli olay örgüsü yapısını tespit ederiz. İbnü'l Arabi'nin doğumundan başlayıp ölümüne değin tek bir senaryo üzerinde anlatım yapılmıştır. Romanın bütün bölümleri, hikâyenin ardışık anlatımları şeklinde geçer. İçinde herhangi bir ayrı anlatım, olay ya da paralellik söz konusu değildir. Hayatını günbegün takip ederek, tüm evrelerinde başından geçenleri, düşüncelerini bize aktarır. Tüm bunlar olurken ana konunun dışında sayabileceğimiz bir bölüm bulunmamaktadır.

Roman, anlatımına İbnü'l Arabi'nin Mursiye'de doğumuyla başlar. Ailesiyle birlikte yaşadığı şehrin, Muvahhidiler tarafından abluka altına alınması ve Emir'inin öldürülmesiyle şehirden ayrıлып İşbiliye'ye göç ederler. Geldiği bu şehirde tasavvuf alanında birçok hocanın derslerine iştirak eder. Aynı zamanda Frederik adına bir kitapçıyla dost olur. Bir gün Frederik'in evinde, el-Hariri'nin de bulunduğu bir ortamda içki içerlerken İbnü'l Arabi'ye bir hal tezahur eder ve bulunduğu ortamı terk eder. Kendisini, içinde kesintisiz dört gün geçireceği bir mezarlıkta bulur. Bu yaşadığı olay üzerine İbnü'l Arabi, hayatında yeni bir sayfa açar. Ebesi ve manevi

¹⁵³ Yalsızuçanlar, **Gezgin**, s.137.

annesi Fatıma Büntü'l Müsenna, İbnü'l Arabi'ye dört vetedi olduğunu, bunlardan ilkini İşbiliye'de bulacağını ve diğer vetedlerini bulabilmek için kalbini temiz tutması gerektiğini söyler.

İşte tam burası olayların düğümlendiği noktadır. İbnü'l Arabi'nin kapıldığı sufi cezbesi ve Müsenna'nın bulması gereken dört vetedi olduğunu söylemesi, onu hayret âlemine düşürür. İbnü'l Arabi, muradına varmak için yollara atılarak türlü türlü çileler çeker. Bu dört vetedi arama hikâyesi, İbnü'l Arabi için pek çetrefilli geçer. Müsenna'nın tavsiyeleri üzerine zor da olsa kalbini Allaha yönlendirerek temiz tutup ilk vetedini Afrika'da bulur. Ardından Kahire'deyken halk tarafından çektiği sorunlar sonucunda hapse atılır. Oradan, ikinci vetedi olduğunu söyleyen biri onu kurtarır.

Kahire'de uğradığı sıkıntılardan dolayı, hapisten çıkar çıkmaz Mekke'ye giden İbnü'l Arabi, orada âşık olduğu Nizam'la karşılaşır. Kendisiyle evlenmek ister. Ancak Nizam onu reddeder. Kendisinin, onun üçüncü vetedi olduğunu ve vetedlerin evlenemeyeceklerini söyler. Uyum'un tavsiyesi üzerine Malatya'ya giden İbnü'l Arabi, orada dördüncü vetediyle buluşur. İbnü'l Arabi bu dört vetedi bulmasıyla ilahi yolculuğunun son durağına, Şam'a gider. Şam'da geçimini sağlamak için bir bahçede çalışarak hayatının son bulmasıyla roman da son bulur.

Bu iki romanın olay örgülerini karşılaştırdığımızda, birkaç örtüşme olduğunu görebiliyoruz. Romanların olay örgüsündeki asıl sebep sonuç ilişkisinin tek olduğunu anlıyoruz. Romanların her ikisinde de İbnü'l Arabi'nin, hayat hikâyesi çerçevesinde, ilahi yolculuğuna ulaşmak için çektiği farklı çilelerle olay örgüsünün sebep sonuç ilişkisini özetleyebiliriz.

Her iki romanın olay örgüsü türlerinde hiçbir farklılığa rastlanmamaktadır. Çünkü her iki yazar, iki romanı farklı kurgularla ele alsalar da aynı şahsiyetin biyografisinde iştirak ederler. Bilindiği üzere genelde biyografik türü romanlarda olay, tek kişinin etrafında şekillenir. Romanın başından sonuna kadar ana konu dışında olaylar veya sapmalar da görülmemiştir. Buna göre her iki yazar aynı şahsiyeti ele alan romanlarında tek zincirli olay örgüsünü işlemişlerdir.

3.2.5. ZAMAN

Zaman, romandaki olayların geçtiği, anlatma zaman dilimlerini karşılayan kavramdır. Zira roman, bir zaman sanatı olmasıyla birlikte geniş bir zamana yayılan olay, duygu, yaşantı ve düşünce unsurlarının sergilenmesidir.¹⁵⁴ Zaman unsuru roman için birçok sebepten büyük öneme sahiptir. Birincisi; roman olaylarının sürekliliğini sağlar. İkincisi; romanın şekillenmesinde büyük rol oynar. Üçüncüsü; zamanın müstakil bir varlığı olmadığı için romandaki herhangi bir karakter gibi ondan vazgeçilemez, aksine romanın tümüne sızar.¹⁵⁵

Kaleme alınan her eserde, anlatılan olayların belirli bir zamana mensup edilmesi gerekir. Çünkü bu olayları okuyucunun zihnine, doğru bir şekilde yansıtmak, romana çekicilik özelliğini kazandırmak için olayların ait olduğu zamanı belirtmek çok önemlidir. Buna göre her yazarın ele alacağı eserden veya romandan istediği mesajları ulaştırmak için önce hangi zamanı işlediğini ve hangi perspektiften baktığını belirlemesi gerekir. Daha sonra bu esasa göre mekânların ve kişilerin seçimini rahatlıkla yapabilir.¹⁵⁶

Gezgin romanında olayların geçtiği nesnel zaman dilimi, takvime bağlı, somut, dış dünyanın, toplumların yaşamış oldukları gerçek bir zamandır. Gerçek hayatta yaşamış tarihi şahsiyet İbnü'l Arabi'nin doğumu ile vefatı (1165-1240) arasında geçer.

Romanın vaka zamanı, İbnü'l Arabi'nin henüz on dokuz yaşındayken filozofla karşılaşma sahnesiyle başlamıştır. Bu teknik ortadan başlama tekniği çerçevesinde olduğu için olayların, İbnü'l Arabi'nin on dokuz yaşından daha erken bir yaşta cereyan etmesi gerekmektedir. Romanın güncel olayları, İbnü'l Arabi'nin dokuz yaşındayken Müsenna'nın yanına eğitilmek üzere verilmesiyle başlayıp Konya'ya yerleşip orada Sadrettin'e ders vermesiyle biter. Buna göre vaka zamanı, İbnü'l Arabi'nin 1165 olan doğum tarihinden dokuz yıl sonrasında başlayıp romanda

¹⁵⁴ Çetin, **a.g.e**, s. 126.

¹⁵⁵ Siza Kasım, **Roman Yapısı, Necip Mahfuz Üçlemesinde Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışması**, Mektebetü'l-Üsra, 2004, s. 37-38.

¹⁵⁶ İlknur Ay, **Sevinç Çokum'un Roman Tekniği**, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2014, s.35.

vefatından bahsedilemese de hayatının son dönemlerine kadar sürdüğünü görebiliyoruz.

Romanın anlatma zamanı iki biçimde sunulabilir; birincisi, anında aktarma; ikincisi sonradan aktarma. *Gezgin* romanında olayların olup bittikten sonra, ileriki bir zamanda anlatılıp geçmiş zaman kipi kullanıldığından, sonradan aktarma tekniğiyle ele alındığını söyleyebiliriz. Yazarın romana giriş cümlesinde “*Gezgin içeri girdiğinde, Filozof, karşılamak üzere ayaklandı*”¹⁵⁷ gördüğümüz gibi, olaylar, romanın sonuna kadar geçmiş zamanda anlatılmıştır.

Gezgin romanının genel olarak işlediği zaman kavramını incelediğimizde, Endülüs, Emevilerin hükmü altındayken ve *Gezgin*'in seyahatleri sırasında yaşadığı dönemden bahsedildiğine dikkat çekilmiştir. Daha açık bir şekilde, cereyan eden olayların, *Gezgin*'in dokuz yaşından hayatının sonuna kadarki zamana ait olduğunu anlıyoruz.

Mevtun Sağırın romanının zaman kavramını incelediğimizde, olayların olup bittiği nesnel zamanın, daha evvel tıpkı *Gezgin* romanında yaptığımız saptamalar gibi İbnü'l Arabi'nin doğum ve ölüm tarihleri (1165-1240) arasında olduğu görülmüştür.

Romanın vaka zamanı, romanın nesnel zamanı çerçevesinde, İbnü'l Arabi'nin doğumundan başlayarak ölümüne kadar sürdürülmüştür. Buna göre romanda vaka zamanı ile nesnel zaman paralel bir çizgide yürümektedir. Ancak yazar, romanı biyografik bir biçimde ele aldığından, nesnel zaman, İbnü'l Arabi'nin yaşam öyküsüne göre daha uzundur. Bu nedenle vaka zamanını özetleyerek bazı olaylar arasında haftalar, aylar ve yılların da geçtiği görülmüştür.

Yazar, İbnü'l Arabi ile Bedr el-Habeşi'nin ilk görüşmelerinde, Bedr'in kendisine yaklaşımını şu şekilde tasvir etmiştir; “*Benimle dersten sonra konuşmadan önce, dersime düzenli olarak katılmasının üzerinden haftalar geçmişti.*”¹⁵⁸ Bir başka yerde de Fas'a gidip bir kaç ay sonra döndüğünde, babasını ve Müsenna'yı hasta

¹⁵⁷ Yalsızuçanlar, *Gezgin*, s. 7.

¹⁵⁸ Alvan, *Mevtun Sağırın*, s. 210.

yatağında bulmuştu, bunlar romanda vaka zamanında özetleme yapılmasına iki farklı yerden örneklerdir;

“Babamı öyle bir halde gördüm ki sanki aylar değil yıllardır yanından ayrılmış gibi hissettim... Müsenna ise daha da güçsüzleşmişti ve yerinden ancak hareket edebilirdi.”¹⁵⁹

“Dört sene geçtikten sonra hiç aklıma gelmeyecek bir durum oldu: Halife'nin katibi ve Meryem Bintü Abdun'un eşi oldum.”¹⁶⁰

Romanın anlatım zamanı ise, şimdiki zaman kipi kullanılarak ve romanın başkahramanı olan İbnü'l Arabi'nin ağzından anlatılarak, zamanın üzerine fazla değişiklikler yapmadan anında aktarma tekniğiyle anlatılmıştır. Hatta romanın baş kısmında zaman düzleminde genişletme teknikleri de kullanılmıştır. Bu teknikler, anlatıcıya hem geriye dönmesini hem de ileriye gitmesini sağlamıştır.

"Allah bana iki kıstak verdi: doğumumdan önce bir ve ölümümünden sonra bir kıstak. İlkinde annemin beni doğurduğunu, ikincisinde oğlumun beni gömdüğünü gördüm. İlk erkek çocuğuna sevinen babamın gülüşünü ve yaşlı kocasını kaybeden eşimi gördüm. Doğumumdan önce, Murabıtlar'ın fitilini Mursiye'de Muvahhidler'in söndürdüklerini, ölümümünden sonra da Tatarların Bağdat'ı yıktıklarını gördüm. Doğumumdan önce ariflerin sultanının doğumuna evliyaların sevindiklerini, ölümümünden sonra da fakihlerin zındıkların imamı öldüğü için tekbirler getirişlerini gördüm.”¹⁶¹

Sonuç olarak Mevtun Sağîrun romanının zaman dilimini genel olarak incelediğimiz zaman, olayların net bir şekilde, Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin yaşadığı dönemde olduğu anlaşılmaktadır. Yazarın hem vaka hem de anlatma zamanını, roman kurgusunun havasına uygun ve işlevsel bir şekilde kullandığı görülmektedir.

Her iki roman için yukarıda yaptığımız zaman kavramıyla ilgili saptamalara göre, her ikisinin de nesnel zamanda iştirak ettikleri bir nokta vardır. İkisi de İbnü'l Arabi'nin yaşam öyküsünü biyografik bir şekilde ele almıştır. Romanların nesnel zamanı, İbnü'l Arabi'nin doğum ve ölüm (1165-1240) tarihleriyle sınırlıdır. Net bir şekilde ortada olan bu benzerlik dışında, romanların nesnel zamanında herhangi bir farklılığa rastlanmamaktadır.

¹⁵⁹ A,e, s. 176.

¹⁶⁰ A,e, s. 157.

¹⁶¹ A,e, s. 13.

Vaka zamanına gelince, her iki roman, gerçek hayatta yaşamış tarihi şahsiyet İbnü'l Arabî'nin hayatını, biyografik bir şekilde ele alsalar da vaka zamanı konusunda bir farklılık görülmüştür. Bu farklılık: *Gezgin* romanında vaka zamanı İbnü'l Arabî'nin dokuz yaşından ölümüne yakın bir döneme kadar olayları sergilenirken, *Mevtun Sağîrun* romanında, İbnü'l Arabî'nin yaşam öyküsü daha geniş ve detaylı bir biçimde ele alındığını söyleyebiliriz. Buna göre *Gezgin* romanındaki vaka zamanı, *Mevtun Sağîrun*'e göre daha kısa ve özetlenmiş bir biçimde okura sunulmuştur.

Anlatma zamanını ise, vaka zamanında olduğu gibi iki roman farklı biçimleriyle vakaları nakletmişlerdir. *Gezgin* romanının anlatma zamanı, geçmiş zaman kipi kullanılarak uygulanmıştır. Bunun nedeni yazarın, olayları, üçüncü şahsın ağzından nakledilmesini tercih etmesine bağlanmaktadır. *Mevtun Sağîrun*'da ise, anlatma zamanı, şimdiki zaman kipi kullanılarak uygulanmıştır. Bunu da yazarın, olayları, özne anlatıcı ağzından okura sunması sebebine bağlayabiliriz.

Sonuç olarak genel anlamda her iki romanın zaman kavramının karşılaştırmasını şu şekilde özetleyebiliriz; İbnü'l Arabî'nin hayat hikâyesini işleyen her iki roman, nesnel zamanda tarihin spesifikliğini ortaya koyarak aynı noktada buluşmuştur. İhtilaf ettikleri nokta ise, zaman kavramındaki vaka zamanı ile anlatma zamanı tekniklerinde olmuştur.

3.2.6. MEKÂN

Mekân, romanda olayların ve şahısların hareket etmelerine ayrılmış bir sahnedir. Her olayın belli bir mekânda gerçekleşmesi gerektiğinden, romandaki mekânın önemli olduğunu söyleyebiliriz.¹⁶² Çünkü mekân, olayın geçtiği yerdir. Kişiler de belli bir çevrenin içerisinde ve belirli bir zamanda yaşarlar. Buna göre mekân, bu kişilerin kişiliklerinin oluşmasında önemli bir etkidir.¹⁶³ Romandaki mekânlar genelde romancının hayal gücüne ve kurgusuna dayalı inşa edilemez.

¹⁶² Ati Abayat, "On The Elements of Al-Qur'anic Narrative of Al-Tariqa", Abdulaziz al-Mahmud's Lore, Farhanghani University, **Adab Al-Kufa Journal**, No. 45, P. 1, İran, s.638.

¹⁶³ Şerif Aktaş, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991, s. 141.

Mekânlar, özelliklerini ve önemini, gerçek dünyaya yaklaşılarak kazanırlar.¹⁶⁴ Genelde romanda mekân ikiye ayrılır; somut mekânlar ve soyut mekânlar. Somut mekânın içerdiği figürler, açık (dış) mekân ile kapalı mekân figürleridir. Soyut mekân ise, hayalî, fantastik, metafizik ve duygusal mekânları içerir.¹⁶⁵

Yazar Yalsızuçanlar, ele aldığı *Gezgin* romanında, Endülüs diyarından başlayarak batıdan doğuya İslam coğrafyasını kapsayan İbnü'l Arabi'nin yaptığı yolculuğu anlatmaktadır. İbnü'l Arabi, gerçekleştirdiği bu gezilerde onlarca şehre ulaşmıştır. Dış mekâna, romanın ilk sayfalarından itibaren çokça yer verilmiştir. *Gezgin* romanında somut mekânlar çerçevesinde ağırlıklı olarak açık mekânlara yer verilmiştir. Bahsi geçen İbnü'l Arabi'nin ulaştığı açık mekânlar aşağıdaki tabloda yer verdiğimiz mekânlardır:

Kurtuba	Endülüs	Medine	Irak	Ruta	Marakeş	Mağrib	Lorca	Bağdat
İşbiliyye	Fas	Mısır	Anadolu	Selate	Elmeriyye	Konya	Mula	Bicaye
Cebelitarık	Tunus	Suriye	Merşane	Mursiye	Şam	Malatya	Alicante	Ubdad
Gudalquivir	Mekke	Filistin	Punchera	Gırnata	Şuzune	Akşehir	Tilmisan	İcisal
Musul	Hicaz	Yemen	İber Yarımadası					

Yukarıda tablo şeklinde verdiğimiz İbnü'l Arabi'nin gezi serüveninde uğradığı, ulaştığı somut ve açık mekânlardan bahsedilmiştir. Romanda, İbnü'l Arabi'nin bir gezgin olması sebebiyle birçok şehri dolaştığından bahsedilmiştir. Bu şehirlerin bazıları için tasvirler yapılmış, bazısının da kısaca bahsi geçmiştir.

Gezgin'in bulunduğu ve gezdiği, tasviri yapılmış şehirlerden birisi Kurtuba'dır. Daha önce bahsedildiği gibi romandaki olaylar Kurtuba'da başlar. Bu şehir, İbnü'l Arabi'nin küçükken ikamet ettiği şehirdir. Romanda Kurtuba'nın fiziksel özelliklerine oldukça değinilmiştir. Yapılan betimlemelerden, şehrin kültürü ve yaşantısını anlayabiliyoruz. Kurtuba, Guadalquivir nehrinin kıyısında bir mekândır.

¹⁶⁴ Bassam Dawood Salman Al-Zubaidi, "Studies In Arabic Narratology", The Storytelling Manifestations In The Novel "Shamous Al Ghajar", **The Time And Place Of The Novel Case Study**, University of Kufa, s. 205.

¹⁶⁵ Çetin, **a.g.e**, s. 134-137.

Şehirde bir Yahudi Mahallesi bulunmaktadır. Diğer mahallelerdeki evler, havancılık ve besicilikle uğraşan insanlara aittir. Bu evler dağınık ve geniş bir arazide yer almaktadır. Aynı zamanda şehirde kiliseler ve mescitler de mevcuttur. Romanda Kurtuba şehri şu şekilde betimlenmiştir:

“Yanıdakilerden izin isteyip evine doğru gitmek üzere, az ilerde başlayan Yahudi mahallesine sapan ilk sokağa ulaştığında, hâlâ bu soruyla birlikteydi. Umutlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini kestiriyordu ama, tahmininden emin değildi. Guadalquivir kıyısındaki bu kente, on üç yaşındayken gelmişti. Maroken üretimiyle tanınmış olan şehrin bugünkü sakinleri, daha çok kuyumculuk ve telkâriyle uğraşıyordu. Besi hayvancılığının şehrin kenar mahallelerinde özellikle geniş araziler içinde tek ü تنها evler oluşturduğu görülüyordu. Tahıl ve zeytin yetiştiren çiftçiler, kendilerine yetecek kadar kilise ve mescit inşa etmişlerdi. Bir kezindemudejar üslubundaki kalenin eteğinden kıvrılarak dağa doğru çıkan sokağa girmiş ve bineği kendisini, akşam namazı sonrasında kadiri zikri yapan bir köy odasına ulaştırmıştı.”¹⁶⁶

Kurtuba'dan sonra bahsi geçen somut ve açık mekân İşbiliyye'dir. Gezgin bu şehre henüz dokuz yaşındayken, Müsenna'nın yanına eğitim almak maksadıyla gitmiştir. Oradaki eğitim süresi dört yıl olmuştur. Bu sürenin bitmesiyle İşbiliyye'den ayrılmıştır. Daha sonra Gezgin, ara ara bu şehre gitmiş ve romanda da anlatıldığı üzere bu şehir Gezgin'in hayatında bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu şehirde, veli olan Hızır ve eşi Meryem'le karşılaşmıştır. Romanda İşbiliyye şehrinin tasvirine pek değinilmemiştir. Bahsi geçen şehrin betimlemesi şu şekildedir:

“... İşbiliyye'nin en doğu ucundaki meşeliğe gitti. Orada genellikle bodur meşeler yeşermişti fakat içlerinde kendisinin de tanımadığı yaşlı ve büyükçe bir ağaç gördü. Ağacın gövdesi alabildiğine uzundu ama dalları oldukça kısaydı ve gerilerden bakınca, tüm bedeni yere gömülü sadece sağ eli toprağın üzerinde ve avuç biçimde açılmış gibi duruyordu. Üç ayrık budak. Gezgin üzerine çıktı ve neredeyse başı yıldızlara değecekmiş gibi kendisini yüksekte buldu. Orada bir zikr seansındayken ansızın ağaç dile geldi ve öyküsünü anlattı.”¹⁶⁷

Romanda, Gezgin'in somut mekân çerçevesinde gittiği şehirlerin, daha önce de belirttiğimiz gibi, fiziksel özelliklerine pek değinilmemiştir. Ancak bahsi ufak bilgilerle kısaca geçmiştir. Gezgin, doğal coğrafya niteliğinde sınıflandırdığımız İber Yarımadasına gitmiştir. Oraya ait bilgilere göre, doğasına ağaç ve bitki çeşitlerinin

¹⁶⁶ Yalsızuçanlar, **Gezgin**, s. 11.

¹⁶⁷ **A,e**, s. 145.

hâkim olduğu görülmektedir. Doğal coğrafyası çöl niteliklerine sahip olan, Gezgin'in gittiği Mekke, Yemen, Fas gibi şehirlerden bahsetmek mümkündür.

Farklı kıtalarda bulunan şehirlerin fiziksel özelliklerine ve tasvirlerine hiç değinilmemiştir. Gezgin ziyaret ettiği için romanda sadece adları geçmiştir: Tunus, Marakeş, Tilmisan, Kahire, Şam, Filistin, Irak, Mekke, Anadoludaki Malatya ve Konya gibi mekânlardır.

Yine bunlara ek olarak, Kurtuba ve İşbiliyye şehirleri Endülüs'e tabi şehirlerdir. Bu iki şehrin kısa da olsa fiziksel özelliklerine değinilmiştir. Ancak Endülüs'te bulunan, mekân betimlemesi yapılmadan sadece adı geçen mekânlar da vardır. Bu şehirler; Gırnata, el-Meriyye, Sebte, Lorca, Mula, Orihuela, Alicante gibi mekânlardır.

Gezgin romanında somut mekânlar çerçevesinde kapalı mekânlara da yer verilmiştir. Betimlemesi yapılan iç mekânlardan birisi; romanın ilk sayfalarında Gezgin'in gittiği, Filozof'un evinin iç kısmının betimlemesidir. Gezgin ile Filozof'un arasında geçen görüşme Filozof'un evinde gerçekleşmiştir. Evin iç kısmının fiziksel özellikleri şu ifadelerle tasvir edilmiştir;

*“Evin üstkatı ağzına değin kitaplarla doluydu. Yunanca bu dilden Arapçaya çevrilmiş eserlerin arasında, içinde ancak iki kişinin rahatlıkla durabileceği bir boşluk vardır.”*¹⁶⁸

Kapalı iç mekân olarak sınıflandırdığımız diğer mekân da St. Vincent Kilisesidir. Endülüs sultanı Melik Gazi bu Kiliseyi camiye dönüştürmek amacıyla satın alır ve caminin açılış töreninde tasviri şu şekilde yapılır;

“Camiin iç avlusunun revakları yoktu ve namaz kılınan mekâna kapılarla bağlıydı. Kapılar ağır ve t biçimli ayaklar arasında yerleştirilmişti. Üstte yuvarlak, altta at nalı biçimli kemerlerden oluşan çift kemer dizilerinin ağırlığını taşıyordu. Sanki önceki uygarlıklardan bir şeyler esmişti buraya. Geniş üzergi taşlı sütun başlıkları, kemerlerden başka, kemer sırtları arasında yükselen ayakları da taşıyordu. İki kemer katı arasındaki mekân duvar ile

¹⁶⁸ A,e, s. 7.

doldurulmamış, boş bırakılmıştı. Mekânı genişliğine ve yüksekliğine, aynı düzeyde parçalayan bu düzen bir genişlik hali oluşturuordu.”¹⁶⁹

Gezgin romanında yaptığımız somut mekânların ve içerdiği figürlerin incelemesinden sonra, romanda yer verilen soyut mekânlar ve içerdiği figürler de incelenecektir. Bu soyut mekânlar genelde dünyadaki gerçekçi mekânların özelliklerine sahiptir. Ancak dünya dışı, hayali mekânlar olarak bilinmektedir. Gezgin romanında soyut mekânlara da sıkça yer verilmiştir. Gezgin, kendi nezdinde yaşamın bir gezi niteliğinde olduğunu belirtmektedir. Çıktığı uzun seyahatler, belli bir süre sonra farklı bir boyuta gelir ve maddi bir gezintiden manevi bir gezintiye dönüşür.

Romanda, bahsi geçen soyut mekânların tasviri ve özellikleri geçmese de birkaç yerde betimlemesi yapılmıştır. Bu mekânlar, fantastik mekânlar olarak sayabileceğimiz niteliktedirler. Çünkü bu mekânlarda gerçekleşen olaylar veya görüşmeler, Gezgin'in hayalinde oluşturduğu bir âlemden ibarettir. Romanın başında anlatıldığı gibi Gezgin, Filozof ile bir kez görüştü ancak Filozof'un haberi olmadan Gezgin onunla misal âleminde bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmenin romandaki betimlemesi şu ifadelerle anlatılmıştır;

“Oysa Gezgin bir kez gördü O’nu. Yine onunla konuşma isteğiyle dolduğunda, geldi evine. İlâhi bağış, onunla arasında hafif bir perde olduğu halde, bir kendinden geçiş anında gösterdi Filozof’u kendisine. Gezgin o rahmet perdesinin ardından görüyordu O’nu. Oysa O, Gezgin’in orada olduğunu bilmiyordu.”¹⁷⁰

Yukarıda soyut mekâna ilişkin verdiğimiz örneğe benzer olarak, Gezgin'in Abdullah ile misal âleminde gerçekleşen görüşmesini gösterebiliriz. Gezgin, özellikle Meryem'le evlendikten sonra Abdullah'tan kopmuştur. Ancak Gezgin'in uzun seferlerinin neticesinde geziler, manevi bir değer kazanmıştır. İsteddiği ile görüşmek için somut mekândan sıyrılmış, maddi mekâna ihtiyaç duymaz hale gelir. Romanda soyut mekânlarda Abdullah ile görüşmesi şu şekilde ifade edilmiştir; *“Misal âleminde dervişlerle görüştüler.”¹⁷¹*

¹⁶⁹ A,e, s. 82-83.

¹⁷⁰ A,e, s. 9.

¹⁷¹ A,e, s. 173.

Gezgin romanında mekân kavramını genel olarak değerlendirecek olursak; romanın, çeşitli mekân figürlerine yer vererek ele alındığını anlıyoruz. Mekânlar, genellikle somut ve soyut mekânlar olmak üzere ikiye ayrılırlar. *Gezgin* romanında da somut mekânların içerdiği hem açık mekânlara hem de kapalı mekânlara yer verilip tasviri ve betimlemeleri yapılmıştır. Somut mekânlarda olduğu gibi soyut mekânlara da değinilmiştir. *Gezgin*'in kendine göre oluşturduğu misal âleminde ve fantastik mekânlarda istediği kişilerle görüşmeler yaptığının tespitleri yapılmıştır.

Mevtun Sağırun romanında da durum *Gezgin* romanında olduğu gibidir. Yazar, romanda İbnü'l Arabî'nin Endülüs diyarından başlayarak batıdan doğuya kadar İslam coğrafyalarını diyar diyar gezmesini anlatmıştır. Buradan da anlaşılıyor ki, somut mekânlara geniş bir ölçekte yer verilmiştir. Romanda somut mekânların kapsadığı hem açık hem de kapalı mekânlar çokça ele alınmıştır. Yaptığımız mekân incelemelerine göre İbnü'l Arabî'nin gezdiği somut ve açık mekânlara aşağıdaki tabloda yer verilmiştir;

Mursiye	Bicaye	Reha	Elmeriyye	Hama
İşbiliyye	Kahire	Mardin	Tilmisan	Musul
Kurtuba	Mekke	Bağdat	Marakeş	Malatya
Fas	Şam	Beka	Halep	Konya

Yukarıda verdiğimiz tablo, İbnü'l Arabî'nin *Mevtun Sağırun* romanındaki gezi serüveninin rotasıdır. Bu şehirlerin bazıları için tasvirler yapılmış, bazısının da kısaca bahsi geçmiştir. Bu çalışmada İbnü'l Arabî'nin gezdiği bu şehirlerin ve romanda tasvirine yer verilen şehirlerin fiziksel özelliklerine değinilecektir.

Romanda İbnü'l Arabî'nin Endülüs'ün Mursiye'sinde doğduğunu daha önce dile getirmiştik. Aynı zamanda Mursiye'nin o dönemde Muvahhidiler tarafından abluka altına alındığından da bahsetmiştik. İşte İbnü'l Arabî'nin yolculuğa çıkma sebebi bu durumdur. Çünkü bazı insanlar, kapalı mekânlardan bunalırlar ve onlar için

açık mekânlar ruhsal bir dinginlik kaynağıdır.¹⁷² Bu yüzden Mursiye şehrinin, açık mekân olmasına rağmen abluka altında oluşu, İbnü'l Arabi için kapalı bir mekna dönüşmüş ve bu kendisinde çok güçlü bir sefer yapma isteği uyandırmıştır. Romanda bu durumu yazar şu ifadelerle aktarmaktadır; *“Kuşatılmış bir şehirde doğan her kimse, surların dışına çıkmak için güçlü bir istek uyandırır.”*¹⁷³ Yazar yine bu duruma romanın ilerleyen sayfalarında da değinmiştir. İbnü'l Arabi, ailesi tarafından gördüğü baskılar yüzünden istediği şekilde yolculuk yapamama durumunu şu ifadelerle anlatmıştır;

*“Ailemin, muradına varmama ve gitmeme engel olduklarını hissettim... İçimde fırlamak isteyen bir esir, doğmayı bekleyen bir güneş, sefer yapmak isteyen bir kafile vardır.”*¹⁷⁴

Romanda somut ve açık mekân olarak tasviri yapılmış şehirlerden birisi İşbiliyye'dir. Mursiye, Muvahhidilerin hükmü altına geçtiğinde İbnü'l Arabi ailesi ile birlikte İşbiliyye'ye göç etmiştir. Endülüs'ün başşehri sayılan ve sultanın bulunduğu şehrin tasviri, romanda, okurun aklında şehri canlandıracak kadar güzel bir üslupla betimlenmiştir;

*“O mamur bir şehirdir, içinde, muazzam körükler, çokça şehirle, şerefli surlar, hareketli çarşılar, kazançlı ticaretler, geniş hamamlar vardır, toprağı kutsaldır ve yücedir, sürekli yeşildir, etrafında zeytin ağaçlarının gölgesinden toprağı güneşi görmeyen çiftlikleri de vardır... Havası ılımlıdır, binaları güzeldir, ehli ise büyük mal sahipleridir.”*¹⁷⁵

İşbiliyye'den sonra romanda tasviri yapılan başka bir mekân da Kurtuba'dır. Bahsi geçen bu şehre İbnü'l Arabi, babası ile birlikte kendisine verdiği bir söz üzerine gider. İbnü'l Arabi romanın anlatıcısı olarak mekânların tasvirlerinde pek hoş bir üslup kullanmıştır. Detaylı yaptığı tasvirden okur, direkt o şehrin kültürünü ve yaşantı şeklini gözünde canlandırabilir. Kurtuba'ya ilk defa giden İbnü'l Arabi, şehrin fiziksel özelliklerini şu ifadelerle anlatmaktadır;

“Üçüncü gününde Kurtuba'nın surları uzaktan gözüktü. Şehre ikindi vaktinde giriş yaptık, ilk defa bu şehre giren çocuğa olduğu gibi üzerime o küçük

¹⁷² Çetin, a.g.e, s. 134.

¹⁷³ Alvan, Mevtun Sağırın, s. 25.

¹⁷⁴ A,e, s. 107.

¹⁷⁵ A,e, s. 49.

sürprizler yağmaya başladı. Adamlar başlarını örtmüyorlar ve uzun saçlarını omuzlarının üstüne atıyorlar, sokaklar gecelerde yakılan ve gündüzlerde söndürülen fenerlere aydınlatılır, binaları birbiriyle bağlıdır, aralarında çöplerin toplanacağı veya dilencilerin yatacağı küçük sokaklar yoktur, çöpler, boğaların çektiği arabalarla toplanır, oradaki tüm insanların giysileri pek güzeldir, sanırsın ki bayramdır.”¹⁷⁶

Romanda, Kurtuba'dan sonra tasviri yapılmış mekânlardan diğeri de Fas'tır. İbnü'l Arabi bu şehre Meryem ile evlenip Halifenin kâtibi olduktan sonra gider. Gittiği bu şehrin tasvirini olağanüstü bir üslupla okurlara nakletmektedir. Şehrin fiziksel özelliklerine kısaltılmış alıntılarla şu ifadelerle değinilmektedir;

*“Birkaç gün sonra Fas yüksekliklerinden çömlek fabrikaları, zeytin sıkacakları ve kereste fabrikaları görüldü. Ardından küçük dükkânlardan oluşan uzun bir sıra, şehrin girişinden ortasına kadar uzar, bu dükkânlarda, bildiğim ve surları olmayan bu şehre ait bilmediği şeyler satılırdı... Akan kanalların kaynak suyuyla... Şehir duvarlarının çoğuna yayılmış mozaikler... Suru olmayan evlerin bahçeleri büyüledi beni, sanki tüm evler şehrin süslemesinde iştirak ediyorlar...”*¹⁷⁷

Somut mekânın hem açık hem de kapalı mekânlar olduğunu dile getirmiştik. Romandaki sayısız açık mekânların birkaç örneğini göstermeye çalıştık. Ancak romanda kapalı mekân tasvirine neredeyse hiç yer verilmemiştir. Yaptığımız incelemelere göre kapalı mekân olarak İbnü'l Arabi'nin Şam'a gittiğinde konakladığı hanın tasvirine az da olsa değinilmiştir.

*“Hamal bizi güzel girişli bir hana götürdü, odaları yün yastıklarla döşenmiştir... Evler oldukça genişlerdi ve her birinin bahçesi vardı... Duvarlarında güzel oymalı pencereler vardı. Minareler de keza itina ile nakşedilmişti. Camilerin ahşap kapıları iç ve dış kısmından süslüydü, eşikleri mermerden, kolları da cilalı madenlerdendi.”*¹⁷⁸

Romanda somut mekânlar çerçevesinde açıkve kapalı mekânlar, pek çok yerde tespit edilmiştir. Somut mekân dışında soyut mekânlar da vardır. Bunlar, belli bir kimse tarafından hayalde özel olarak tasarlanan, yeryüzünde bulunmayan mekânlardır. Mevtun Sağîrun romanında da bu tür mekânlara birkaç yerde başvurulmuştur.

¹⁷⁶ A,e, s. 118.

¹⁷⁷ A,e, s. 172-173.

¹⁷⁸ A,e, s. 368.

Mevtun Sağırun romanında soyut mekânın biçimlendirilmesi, İbnü'l Arabî'nin Kahire'de verdiği derslerden dolayı halkın isyanına uğrayarak hapse atıldığında, özlediği herkesle mekânın sınırlarından çıkıp misal âleminde görüşmesiyle anlatılır. Bunun İbnü'l Arabî'nin birileriyle görüşmek için maddi mekâna ihtiyaç duymamasından ve yaptığı seferlerden kaynaklı olduğunu anlayabiliyoruz.

*“Bir gaybi varlığın dizisine girdim. Her akşam çöküşünde kalbimi, o gece onunla olmak istediğime gönderirim, diri ya da ölü olsa da. Görüşmek istediğim tüm şeyhlerimle görüştüm... Sanki Kahire zindanında kaldığım birkaç günde dünyanın doğusunu ve batısını kuşattım, onlarca şeyhlerle görüştüm, onlarca kitaplar okudum, gökyüzüne yükseldim ve yeryüzüne kondum.”*¹⁷⁹

Başka bir örnekte de İbnü'l Arabî yine zindandayken misal âleminde girdiği bir gaybi görüşmesini, şu ifadelerle betimlenmiştir;

*“O gece gaybi varlığı İbnü'rüşd'e yükselttim, onunla içimdekileri konuştum ancak sislerin arasında kayboldu. Ebu Medyen'in kapısını çalmaya çalıştım fakat açmadı. Gökyüzündeki menzillerde el-Kumi'yi ararken namaz kıldığını gördüm, ağzına işaret ederek dedi ki: (Rabbin sana veda etmedi ve darılmadı).”*¹⁸⁰

Mevtun Sağırun romanı için mekân kavramını ele alarak yaptığımız incelemelerin sonucunda, romanın, çeşitli mekân figürlerine yer vererek işlendiğini anlıyoruz. Mekânların çeşitleri ikiye ayrılmak üzere somut ve soyut mekânlardır. *Mevtun Sağırun* romanında da somut mekânların içerdiği hem açık hem de kapalı mekânlara yer verilip tasviri ve betimlemeleri yapılmıştır. Somut mekânlarda olduğu gibi soyut mekânlara da aynı şekilde değinilmiştir.

Karşılaştırma kavramının esası iki şeyin arasında benzerlik ve farklılığın bulunmasıdır. Bu çalışmada belki de karşılaştırmanın gösterebileceğimiz en güzel örneklerinden biri, *Gezgin* ve *Mevtun Sağırun* romanlarının mekân örneğidir. İki yazar iki farklı kültüre tabi olsalar da aynı şahsiyetin biyografik romanını yazmakta özellikle mekân kavramında olağanüstü bir benzerlikte ortaklardır. Çünkü kendi kurgularıyla ele aldıkları İbnü'l Arabî şahsiyeti, gerçek hayatta yaşamış tarihi bir şahsiyettir. Ve bilindiği gibi İbnü'l Arabî, özellikle İslam coğrafyasının birçoğuna

¹⁷⁹ A,e, s. 397.

¹⁸⁰ A,e, s. 399.

yolculuk etmiştir. İbnü'l Arabî'nin hayatı küçüklüğünden beri ölümüne değin bir geziden ibarettir.

Yukarıda her iki romanın ayrı ayrı mekân kavramlarını incelediğimizde, ikisinde de hem somut hem de soyut mekânları, içerdikleri figürleri ile tespit etmiştik. Biraz evvel de değindiğimiz gibi bu mekân kavramlarında aşikâr bir benzerliğe rastlanılmaktadır. Somut mekân çerçevesinde açık mekân olarak *Gezgin* romanında İbnü'l Arabî'nin gezdiği İşbiliyye ve Kurtuba şehirlerinin mekânlarını incelemiştik. Aynı zamanda bu iki mekân *Mevtun Sağîrun* romanında da incelenmiştir. Yaptığımız incelemelere göre iki romanda da Kurtuba şehrinin tasvirindeki benzerlikler, şehrin fiziksel özelliklerinden ibarettir. İşbiliyye şehri için, *Gezgin* romanında, fiziksel özelliklerine değinilmeyip İbnü'l Arabî'nin orada gittiği meşeliğinden bahsedilmişken; *Mevtun Sağîrun* romanında hem İşbiliyye hem de Kurtuba şehrinin fiziksel özelliklerine mistik bir üslupla detaylıca değinilmiştir.

Her iki romanı kapalı mekân açısından incelediğimizde her ikisinde de kapalı mekân kavramına rastlanılmaktadır. Ancak farklı kurgularla ele alınmış bu iki romanda ortak kapalı mekâna rastlanılmamıştır. *Gezgin* romanında kapalı mekân tasvirine hemen hemen sadece iki yerde başvurulmuştur. Birisi romanın giriş sayfalarındaki *Gezgin* ile Filozof'un karşılaşma sahnesindeki Filozof'un evinin iç kısmının betimlemesindedir. Diğer de camiye çevrilen St. Vincent Kilisesinin tasviriydi. *Mevtun Sağîrun*'da ise, İbnü'l Arabî'nin Şam'a gittiğinde konakladığı hanların tasvirinde ve etrafında bulunan camilerin ve evlerin iç kısımlarının tasvirindedir. Dolayısıyla her iki romanda da kapalı mekânların tasvirine başvurulduğunu ancak mekân farklılığı olduğunu görüyoruz.

Her iki romanda verilen sayısız somut mekân örneklerinden sonra bir de soyut mekânların incelemesine yönelmemiz yerinde olacaktır. Soyut mekânın, yukarıda detaylı açıklamasını yaptığımız, dünya dışında ve yeryüzünde bulunmayan, belli bir kişinin muhayyilesine dayanarak tasarlanan bir mekân olduğuna değinmiştik. Buna göre her iki romanda da soyut mekân kavramı, İbnü'l Arabî'nin, maddi mekân kavramına ihtiyaç duymadan kendine has oluşturduğu, ürettiği misal âlemden ibarettir. Bu misal âleminde iki romanda da İbnü'l Arabî istediği kişilerle,

daha doğrusu kendisinden uzak olup da görüşmek istediği herkesle görüşmektedir. Her iki romanın bu noktada iştirak ettiklerini söyleyebiliriz. Ancak iki romanın ihtilaf ettikleri nokta, bu misal âleminde İbnü'l Arabî'nin görüştüğü kişilerdir. Bunun da iki romanın farklı kurgularla ele alınması sebebiyle olduğunu görebiliyoruz.

3.3. Dil ve Üslup

Edebi bir eser okurlara takdim edilirken birbiriyle bağlanmış üç önemli tekniğe ihtiyacı vardır: Bunlar da İfade, dil ve üsluptur.¹⁸¹ Bunun için de anlatım ve iletişim vasıtası olan dil, edebi roman türünün en önemli unsurlarındandır. Romancı, yazdığının okura çekici ve teşvik edici olması için çabasını dili kullanarak sarf eder. Buna göre roman, bir dil sanatıdır. Başarılı romancı yazdığı romanda bu dünyanın gerçekçiliğini okurlarına sezdirebilendir. Bu görevini başarılı bir şekilde yerine getirmesi için tek bir araca ihtiyaç duymaktadır ki o da dildir.¹⁸²

Üslup ise, edebiyat alanında bir yazarın yazdığı metinlerinin kendisine ait olduğunun anlaşılması için kullandığı kendine has ve özgü bir ifade ediş şeklidir. Bir yazarın üslubu, kullandığı dilin kendisine sunduğu ifade yöntemlerinin arasında yaptığı seçimlerin sonucudur.¹⁸³ Başka bir deyişle, yazarın, herkesin kullandığı genelleşmiş dil malzemesini kişisel ve özgün bir şekilde kullanması ve "romanı nasıl anlatıyor?" sorusunun yanıtıdır. Kısaca üslup, bir yazar tarafından başkasına benzememek, kendine has bir görüş ve bakış açısı ortaya koymaktır.¹⁸⁴

Yazar Yalsızuçanlar'ın, ele aldığı *Gezgin* romanını, mutasavvıf âlim olarak bilinen İbnü'l Arabî'nin biyografisine uygun olacak şekilde soyut bir dille yazması, okurun ilk fark edeceği durumdur. Yazarın bu yönüyle, romanın türüne uygun olacak bir biçimde kullandığı dilin, gerçek anlamının dışında kullanıldığını görüyoruz. Böylece romanın sade ve açık bir dille yazıldığını söylemek yanlış olacaktır. Buna göre, sıradan bir okur, ifadelerin kapalılıkla nitelendirilmesinden dolayı okuma hızını düşürecek ve akıcılığını kırarak bir durumla karşı karşıya kalacaktır. Romanda çok

¹⁸¹ Mehmet Önal, "Edebi Dil ve Üslup", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 36. Sayı, Erzurum, 2008, s. 23.

¹⁸² Tekin, *a.g.e.*, s.164-165.

¹⁸³ Hülya Bayrak Akyıldız, *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Roman Tekniği*, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2008, s. 7.

¹⁸⁴ Çetin, *a.g.e.*, s. 272-273.

sayıda tasavvufi terimlerin bulunması, bu kelimelerin sembolik ve mecâzi bir şekilde kullanılması tercih edilmiştir.

Romanın her bir cümlesinde sanat karşımıza çıkar. Dilin geliştirdiği tüm anlatım teknikleri romanın içerisinde ustalıkla işlenmiş olarak okuyucuya sunulmuştur. Tasavvufi düzlemde anlatılan kelimeler yoğun bir okuma tadı deneyimi yaşatmaktadır. "Nur, sufi, kalp, inziva, kurbet, melamet" gibi kelimeler, tasavvufi anlatımlarda karşılaştıklarımıza örnek olarak gösterilebilir. Aynı şekilde dilin mecazi anlatımına, serbest çağrışımına oldukça yer verilmiş; "gönül, kenar, bakış, yürek, yol, deniz, kıyı, şarap" gibi kelimeler imgesel bir yolla, sembolik ifade biçimiyle kitapta yerini almıştır. Soyut anlatımın yoğun bir şekilde hissedildiği bu üslupta, soyut-somut kelimelerin bir arada kullanılarak birçok örnekleri karşımıza getirilmektedir; "dünya tozu, manevi heybet, aklın kulağı, gaflet perdesi" gibi eşleşmeler bunlara örnek olarak verilebilir.

Gezgin romanı, sıradan, sığ bir okuma dilindeki okuyucu için ağır gelebilecek niteliktedir. Her ne kadar cümleler uzun denemeyecek boyutlarda ve tüm öğeleri içeren kurallı cümlelerden oluşsa da anlatımda kullanılan bu soyutlama teknikleri anlamayı ve sindirmeyi zorlaştırmakta ve okuma hızını düşürmektedir. Yalsızuçanlar, İbnü'l Arabi'nin hayatına ve yaşadıklarına uygun olacak biçimde, bu anlatım dilini tercih etmiştir. Romanın içerdiği bu tasavvufi anlatım biçimi, romanda anlatılan hikâyelerle uyumlu bir biçimde harmanlanmıştır. Örnek vereceğim bu alıntıda, Gezgin'in Allah aşkının etkisi altında hissettiği manevi duyguların somut eylemlerle nasıl karşılık bulduğunu anlatan soyut cümleler içermektedir.

"'Her şey burada başladı' dedi gezgin. Siyahi adam, az ileride onun gibi kumun üzerinde sırtüstü yatıyordu. 'Bu feyizli ve bereketli duruş ve hareketlerin kaynağı olan Mekke'de oldu bana ne olduysa. Varlığın zinciri burada kırıldı, gerçeğin üzerindeki zar burada yırtıldı, örtü burada kalktı. Çıplak gözle görmeye başladım her şeyi. Kimi zaman Allah'ın o eski evini, Beytül-Atik'i tavaf ettim. O'nu anar ve yüceltirken, O'ndan başka bir gerçek olmadığını söyleyerek dönüyordum. Zerreler ve yıldızlarla birlikte dönüyordum. Semaya açılmıştı ellerim. Ona bakıyordum, o da dönüyordu. Her şey, benimle birlikte sağdan sola, yine yüreğime doğru dönüyordu. Karataşı bazen öpüyordum bazen okşuyordum, yüzümü ve göğsümü ona yasıyordum. Ona dokununca yüreğim büyüyor ve varlığımın tümünü kuşatıyordu. Kendimi sadece ondan ibaretmiş

gibi hissediyordum. Biran Hacerü'l-Esved'in yanına hayret içinde kaldım ve ondan ele avuca gelmeyen, konuşan, susan ne canlı ne ölü olan, hem kuşatılan hem kuşatan bir varlıkla karşılaştım"¹⁸⁵

Deyim kullanımı da romanın anlatım teknikleri içerisinde karşımıza çıkan bir diğer unsurdur. Romanın içinde kullanılan bu deyimler genel tarz ile uyum içinde soyut anlatımı güçlendirecek ve bir bütünlük oluşturacak niteliktedir. Kullanılan bu deyimler için şunları örnek verebiliriz.

"Meydan vermemek, Boyun eğmek, Göğsü sıkışmak, Ardından yürümek, Oyuncak olmak, Başı deritte olmak, Ağzından dökülmek, Baştan ayağa göz kesilmek, dizlerinin bağı çözülmek..."

Yazarın, *Gezgin* romanını ele alırken kullandığı üsluba gelince, Türkçe dilinde yazılmış romanların geneline baktığımızda gördüğümüz klasik cümle yapılarının *Gezgin* romanında da kullanıldığını söyleyebiliriz. Anlamayı zorlaştıracak yüklem içermeyen ve devrik yapıda olan cümleler romanın içeriğinde vardır ama seyrek düzeyde olduğundan genel yapıyı etkilemez ve okumanın önünde bir engel teşkil etmez. Her ne kadar yazar Yalsızuçanlar tarafından nevi şahsına münhasır soyut ve kompleks bir üslup kullanılmış olsa da cümle düzeninde kurallı bir tutum izlenmesi ve genel olarak kısa cümlelerden oluşan bir anlatım tercih edilmesi, akıcılığı koruma altına almaktadır. Tasavvufi anlatımın ve sembolizmin, romanın her yerinde baskın olarak kendini hissettirmesi, karmaşık cümle yapısına gidilmesi, genel okuyucu kitlesinden kopuk, erişilmesi ve anlaşılması güç bir eser ortaya çıkmasına sebep olabilirdi.

Gezgin romanının üslubuna ilişkin diğer bir husus, daha önce zikrettiğimiz gibi romanın, mutasavvıf İbnü'l Arabî'nin biyografisini ele almasıdır. Bu yönden roman, tasavvufi terimleri büyük bir ölçüde içermektedir. Yazar Yalsızuçanlar, kendine has üslubuna uygun olacak şekilde bu tasavvufi ifadeleri ve terimleri Türkçeleştirerek romanda konumlandırmıştır. Bunlara birkaç örnek gösterecek olursak; *Beytül-Atik*'i ifadesiyle beraber *Allah'ın eski evi* olarak Türkçesine de yer vermiştir. *Hacerü'l-Esved*'i de *Karataş* olarak zikretmiştir. *Peygamber* kelimesinin yerine de *elçi*; *enelhak* kelimesinin de *ben Hakk'ım* olmasını tercih etmiştir.

¹⁸⁵ Yalsızuçanlar, *Gezgin*, s.133.

Gezgin romanında birden fazla anlatım tekniğine yer verilmiştir. Romancı, okurlarına başarılı bir eser sunmak adına birtakım anlatım tekniklerine ihtiyaç duymaktadır. Bir romanı okuduğumuz zaman bu romanda estetik dokuyu hissederek, bu romanın çeşitli anlatım tekniklerinden faydalanılarak yazıldığını anlamak mümkündür. Günden güne artan bu anlatım tekniklerinden bahsedecek olursak;¹⁸⁶

- Anlatma- Gösterme Teknikleri
- Tasvir (Betimleme) Tekniği
- Mektup Tekniği
- Özetleme Tekniği
- Geriye Dönüş Tekniği
- Montaj Tekniği
- Otobiyografik Anlatım Tekniği
- Leitmotiv Tekniği
- Diyalog Tekniği
- İç Diyalog Tekniği
- İç Çözümleme Tekniği
- İç Monolog Tekniği
- Bilinç Akımı Tekniği

Anlatma-gösterme tekniğine *Gezgin* romanında anlatım teknikleri kapsamında yer verilmiştir. Romanda sık sık yer verilen anlatma tekniği, çoğunlukla bir nesneye ilişkin açıklık getirmek ve bilgi vermek amacıyla kullanılmıştır. Buna bir örnek olarak romandan Endülüs hakkında bilgi vermek için şu ifadelerle gösterilebilir;

¹⁸⁶ Tekin, **a.g.e**, s.195-198.

“Endülüis, insanı çeken İtalya gibi türlü çekiciliklerle dolu, yumuşak bir akdeniz bölgesi olarak düşünür. Aksine, kıyıda birkaç kenti dışında, geçit vermeyen sarp dağları, ağaçsız, çıplak, sürekli ıssız ve uzayıp giden geniş ovalarıyla, vahşi ve hüznü Afrika'nın bütün özelliklerine sahip, alabildiğine karanlık ve sert bir ülkedir.”¹⁸⁷

Tasvir tekniğine gelince, yazar, soyut bir biçimde romandaki kahramanların ruhsal portresini çizerken bu tekniğe yer vermiştir. Bu tasviri, İbnü'l Arabî'nin iç dünyasına değinip Allah aşkıyla yanmasını aşıkane ve şairane bir dille tasvir etmiştir;

“‘Bir gece’ dedi, menzirimde oturmuş, duvara yaslanmışım. Birdenbire, ruhumun, bedenimden çırpındığını gördüm. Tam bu sırada, yanan gözlerime kızıl bir renk çarptı. Kendime geldim. Ocakta odunlar yanıyordu. Alevler kıvranıyor ve şöminenin bacasına doğru yalımlanıyordu. Dikkatle dinledim, bedenimden çıkan sese benziyordu. Bendeki halin, bunun bir yanması olduğunu anladım... Kıvranısim alevlerin kıvrılması, gördüğüm renk de ateş yalımının rengiydi.”¹⁸⁸

Mektup tekniği de *Gezgin* romanında görülen anlatım tekniklerindendir. *Gezgin*'in o dönemde Anadolu'nun sultanı olan İzzettin Keykavus'la samimi bir dostluk bağı vardır. Bu nedenle Sultan İzzettin, *Gezgin*'e sarayda bir görev vermek istemektedir. Bunun üzerine Sultan ve *Gezgin* mektuplaşarak bir iletişim bağı kurmaktadır. Romanda rastlanılan mektup tekniğinin kullanıldığı şu örnekte gösterilebilir;

*“Sultan, sarayda kendi yakınında bir görev önermek üzere elçi göndermeye hazırlanıyordu. Saray yakın dergâh müdavimlerinden haberi alan *Gezgin*, hemen bir mektup yazarak, yönetimle ilgili herhangi bir görevi kabullenmeyeceğini bildirdi.”¹⁸⁹*

Özetleme tekniği de *Gezgin* romanında yer alan tekniklerdendir. Bu teknikle olayların veya kişilerin sadece bariz yönlerine değinilmiştir. Anlatımı sayfalar sürecek ve okuyucuya sıkıcı gelecek bir konuyu birkaç satırla okuyucuya sunma şansını tanıyan bir tekniktir. *Gezgin* romanında da özetleme yapılan yerlere sık sık rastlanılmaktadır. Bunlara bir örnek olarak; *Gezgin*'in, manevi annesi Müsenna'nın yanında kaldığı yılların tanıtımı şu özetlemeyle yapılmıştır; “Yıllarca yanında

¹⁸⁷ Yalsızuçanlar, *Gezgin*, s.19.

¹⁸⁸ *A.e*, s. 69.

¹⁸⁹ *A.e*, s. 192.

bulundu.”¹⁹⁰ Romanın son sayfalarından da bir özetleme örneğine rastlanılmıştır. Gezgin ve Celaleddin Rumi’nin karşılaştıklarında günlerce ettikleri sohbet şu ifadelerle özetlenmiştir; “Günlerce birbirlerine fetihlerini anlattılar, zihinlerinden taşıdıkları soruları sordular.”¹⁹¹

Diyalog tekniği de romandaki anlatma tekniklerin arasında en sık görülen tekniktir. Şöyle ki bu diyaloglar İbnü'l Arabi'nin, Abdullah, Meryem, Filozof ve Sadrettin ile yaptığı sohbetlerden ibarettir. Yazar Yalsızuçanlar, diyalog tekniğine romanında konuşma çizgisinin yerine kesme işareti ile yer vermiştir. Bu diyaloglar kısa tutulmasından dolayı nispeten anlatma tekniğine yakın olmuştur. Bunu, Gezgin'in Filozof ile olan diyalogunda görebiliyoruz;

“Filozof, bu sözcüğü duyar duymaz, kaskatı kesildi, beti benzi attı ve düşüncelerinden kuşkuya düşmüş, çaresiz bir kimsenin çırpınışıyla, 'İlahi esin ve aydınlanmayla ulaştığın sonuç nedir, daha açık konuşur musun?' diye sordu. Gezgin, sesindeki gizemi yitirmeksizin, aynı kararlı ve sır dolu sesle, 'evet ile hayır' dedi, 'bugüne değin yaşadıklarımın öğrendiğim şey bu iki kelimedir.'.... Gezgin sürdürdü konuşmasını; 'İlahi esinle bana bildirilen bu iki kelimedir, evet ile hayırla başlar boyunlarından ayrılır, ruhlar, bedenlerinden uçurulur.'”¹⁹²

İç monolog tekniği de Gezgin romanında karşımıza sıkça çıkan tekniklerdendir. İç monolog, insana özgü bir özelliktir. İnsan, her zaman sesli konuşmayan, kendi sorunlarını kendine has bir konuşma tarzıyla ve kendine özgü bir mantıkla çözmeye çalışan bir varlıktır.¹⁹³ Gezgin romanında da iç monologa birçok yerde rastlanılmaktadır. Bunlardan birisini örnek olarak gösterecek olursak; Gezgin, nehrin kıyısında yürürken ve Allah'ın yarattıklarını tefekkür ederken, siyahi olan Abdullah'ın elinde şarap destisini görünce iç monolog tarzında aklından şu ifadeleri geçirmiştir;

“Siyahi adam destiyi her dikişinde Gezgin'in içinden şöyle bir düşünce geçti; 'şayet, yeryüzündeki tüm insanlar benden üstünse, ben de herhalde bu zenciden üstünüm. Ben hiçbir zaman Allah'ın yasakladığı bu şeyi içmedim ve düşük bir kadınla birlikte olmadım.'”¹⁹⁴

¹⁹⁰ A,e, s. 13.

¹⁹¹ A,e, s. 239.

¹⁹² A,e, s. 8.

¹⁹³ Tekin, a.g.e, s. 276.

¹⁹⁴ Yalsızuçanlar, **Gezgin**, s. 56.

Leitmotiv tekniği, bazı romanlarda sıkça tekrarlanan ve anlamın pekişmesini sağlayan kelimelerden ibarettir. Leitmotiv tekniği, *Gezgin* romanında da görölmüştür. *Gezgin* romanının bir biyografi romanı olduğunu ve İbnü'l Arabi'nin hayatını ele aldığını daha önce söylemiştik. İbnü'l Arabi'nin bir gezgin olması hasebiyle, romanda leitmotiv tekniği altında söyleyebileceğimiz kelimeler 'gezi' ve 'seyahat' sözcükleridir. Bir de dikkat çekilmesi gereken başka bir leitmotiv tekniğinden bahsedeceğimiz şu bölüm vardır: Romanın ilk sayfalarında Gezgin ile Filozof'un arasında geçen 'evet' ile 'hayır' diyalogunun önemi, romanın son sayfasında ve son üç satırında tekrar eder. Gezgin, Sadrettin'e bir şeyler öğretme çabasındayken, yine Filozof ile arasında geçen diyalogu hatırlayarak 'evet' ile 'hayır' kelimeleriyle cevap verir.

Gezgin romanında kullanılan anlatım tekniklerini genel bir biçimde değerlendirecek olursak; yazar Yalsızuçanlar'ın, romanın estetik dokusunu okura hissettirmek için birtakım anlatım tekniklerini kullandığını görüyoruz. Herhangi bir nesneyi tanıtmak veya kapalılık niteliğini giderip açıklık getirmek için anlatma-gösterme tekniğine, kahramanın iç dünyasının betimlemesi ve dış dünyanın tasviri için tasvir tekniğine, karakterler arasında haberleşme aracı olarak mektup tekniğine, romanda belli bir konunun uzunca anlatılıp okura sıkıcı gelmesi kaygısından özetleme tekniğine, karakterler arasında iletişim yaratıp romanda teşvik unsurunu arttırmak maksadıyla diyalog tekniğine, okuru karakterlerin iç dünyalarına ve zihinlerinde dönen tüm düşüncelere hâkim kılmak maksadıyla iç monolog tekniğine, romanın ana konusuna ilişkin terimleri sık sık okurun gözü önünde bulundurup aklında kalmasını istediği sözcükler için leitmotiv tekniğine başvurulduğu görölmüştür.

Mevtun Sağîrun romanında, dil ve üsluba ilişkin yaptığımız incelemelere göre, yazar Alvan, mutasavvıf İbnü'l Arabi'nin yaşam öyküsünü biyografik bir şekilde ele almıştır. Fasih Arapça dilinde ve hiçbir şekilde lehçe kullanmadan, dil kurallarına uygun bir biçimde ele almıştır. Romanın konusu, bir mutasavvıfın hayat hikâyesinden ibaret olduğu için tasavvuf alanına bağlı terimler, sözcükler ve kelimeler içermektedir. Roman, basit bir dille yazılıp her okur kesimi için kolay niteliktedir. Aynı zamanda haz verici, çekici ve teşvik edici bir dille yazılmıştır.

Romandaki ifadeler ve cümleler kesinlikle kapalılık özelliğinden uzak; gizemlilik içermeyen apaçık bir dile sahiptir.

Yazar Alvan, romanın sade ve anlaşılır olan diline, estetik doku olarak sıradan bir okur için zor olmayacak, bilinmedik tasavvufi terimler de kullanmıştır. Romanın başından sonuna kadar; "*Şeyh, Sufi, Cezbe, Veted, Keşf, Berzah, Halvet, Veli*" gibi terimlerle karşılaşmaktayız. Buna ek olarak okuru cezbedecek ve devamlı okumaya sürükleyecek hayret, dehşet ve şaşkınlık unsurlarını da romanda görmekteyiz.

Mevtun Sağırun romanın üslubu ise, Arapça dilinde, sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Yazar Alvan, romanın sufilik niteliğine uygun bir şekilde kendine has bir üslup tasarlamıştır. Genelde bu tür romanlar, zor kelimeler içerip anlaşılması güç özelliklerdedirler. Ancak yazar kendine özgü üslubuyla, romanı basit ve anlaşılması kolay hale getirmiştir. Bu da karakterleri tanıtırken ve olayları sıralarken kullandığı cümlelerin kısalığından anlaşılmaktadır. Daha önce bahsettiğimiz gibi yazar, romanı fasih Arapçayla yazmıştır. Bunun için ifadelerin gücünü olumsuz etkilememek için hiçbir şekilde fasih olmayan lehçe kelimelere başvurmamıştır.

Yazar, kullandığı üslubuyla düşüncelerini sade ve anlaşılır ifadelerle okura aktarmaktadır. Gösterişli ve iddialı kelimeler kullanmayarak yapmacık cümlelerden kaçınmaktadır. Bunlara ek olarak yazar, romanı akıcı bir anlatım üslubuyla okura sunmaktadır. Olayların gidişatına göre uygun kelimeler ve cümleler kullanmaktadır.

Mevtun Sağırun romanında da *Gezgin*'de olduğu gibi birtakım anlatım tekniklerine başvurulmuştur. Yazar Alvan'ın romanına estetik özellikleri kazandıran etken, kuşkusuz anlatım teknikleridir. Çünkü daha önce de bahsedildiği gibi bir romanın okur için çekici ve teşvik edici olması için yazarın romana birkaç estetik doku katması gerekir. Bu estetik dokular ise anlatım tekniklerinde gizlenmektedirler. *Mevtun Sağırun* romanında da kullanılan anlatım teknikleri şunlardır;

Anlatma-gösterme tekniği, romanda en çok yer verilen tekniklerden biridir. İbnü'l Arabi bilindiği üzere birçok şehri gezmiştir ve girdiği her şehrin tasvirini yapmıştır. Bu tasvirler, şehri anlatmak ve tanıtmak maksadıyla yapılmıştır. Anlatma-

gösterme tekniğinin amacı, bir nesnenin hakkında açık bilgi verip onu tanıtmaktır. İbnü'l Arabî'nin gezdiği onlarca şehrin tasvirlerinden bir örnek gösterecek olursak;

“Üçüncü gününde Kurtuba'nın surları uzaktan gözüktü. Şehre ikindi vaktinde giriş yaptık. İlk defa bu şehre giren çocuğa olduğu gibi üzerime o küçük sürprizler yağmaya başladı: Adamlar başlarını örtmüyorlar ve uzun saçlarını omuzlarının üstüne atıyorlar. Sokaklar gecelerde yakılan ve gündüzlerde söndürülen fenerlere aydınlatılır. Binaları birbiriyle bağlı olup aralarında çöplerin toplanacağı veya dilencilerin yatacağı küçük sokaklar yoktur. Çöpler, boğaların çektiği arabalarla toplanır. Oradaki tüm insanların giysileri pek güzeldir, sanırsın ki bayramdır.”¹⁹⁵

Mektup tekniği de *Mevtun Sağîrun*'da görülen tekniklerden biridir. İbnü'l Arabî, Mekke'ye gittiğinde Zâhir el-İsfahânî'nin kızı Nizam ile bir aşk hikâyesi yaşar. Nizam'ın olağanüstü güzelliğine kapılan İbnü'l Arabî, *Tercümanü'l-Eşvak* adlı gazel şiir divanını yazar. Bu divanda Nizam'a duyduğu aşkı anlatır. Mekke'yi terk etmeden önce İbnü'l Arabî bu divanı şehirde yayımlar. Şam'da bir gezi sırasında Nizam'ın babasından bir mektup alır. Mektupta Zâhir el-İsfahânî, şiir divanının, şehirde dedikoduya sebep oluşundan ve kızına birtakım zararlar vermesinden bahsetmektedir:

“Sana sitem etmeden önce bil ki seni bağışladım, seni kınamadan önce de bil ki seni affettim. Ancak senden sonra hallerimizi anlatmak istedim sana...Mekke'de Tercümanü'l-Eşvak'tan başka bir şey konuşulmaz oldu... Öyle şeyler konuşuldu ki duysaydın bile inanmazdın. Kendimin ve kızımın hakkında kötü konuştular. Bunun için Mekke'de kalacak halimiz kalmadı... Bize eziyet verilmeyecek ve sadece Allah'ın bizi tanıyacak bir yere gittik.....”¹⁹⁶

Özetleme tekniği *Mevtun Sağîrun*'da rastladığımız başka bir anlatım tekniğidir. Özetleme tekniği sadece olayların özetlemesinde rol almaz. Aynı zamanda karakterler tanımlanırken ve onlar hakkında bilgi verilirken de kullanılmaktadır.¹⁹⁷ *Mevtun Sağîrun* romanında kişilerin fiziksel özelliklerinden bahsedilirken özetleme tekniğine başvurulmuştur. İbnü'l Arabî'nin fiziksel özelliklerinden bahseden bir alıntıyla örnek verebiliriz:

¹⁹⁵ Alvan, *Mevtun Sağîrun*, s. 118.

¹⁹⁶ A,e, s. 372-373.

¹⁹⁷ Tekin, a.g.e, s.241.

“Yüzüm babamın yüzü gibi yuvarlaktı, özelliklerinden kahverengi gözlerini, belirgin yanaklarını, burnunun düzlüğünü ve saçının gürlüğüne aldım. Annemden ise, kollarımın ve bacaklarımın inceliğini, alnımın genişliğini, dişlerimin düzlüğünü ve çenemin belirginliğini aldım.”¹⁹⁸

Buna göre tüm şahıs kadrosunun tanımının özetleme tekniğiyle yapıldığını anlayabiliriz. Karakterlerin tanıtımından başka bir yerde, mekânların tasvirinde de özetleme yapılmıştır;

"Hamal bizi güzel girişli bir hana götürdü, odaları yün yastıklarla döşenmiştir... Evler oldukça genişlerdi ve her birinin bahçesi vardı... Duvarlarında güzel oymalı pencereler vardı. Minareler de keza itina ile nakşedilmişti. Camilerin ahşap kapıları iç ve dış kısmından süslüydü, eşikleri mermerden, kolları da cilalı madenlerdendi.”¹⁹⁹

Diyalog tekniği de romandaki anlatım tekniklerinin arasında en sık görülen tekniktir. Şöyle ki bu diyaloglar İbnü'l Arabî'nin, Müsenna, Bedr el-Habeşi, Sodkin, annesi, babası, Nizam, Meryem, Sadrettin ve hemen hemen romandaki tüm karakterler ile yaptığı sohbetlerden ibarettir. Yazar Alvan, diyalog tekniğine romanında konuşma çizgisini kullanarak yer vermiştir. Buna bir örnek gösterecek olursak, İbnü'l Arabî ile Bedr el-Habeşi'nin arasında geçen onlarca diyaloglardan birisi;

“- İyi misiniz efendim?

- Sanırım öyleyimdir.

- Han'a dönelim mi?

- Hayır, çarşıya gidiyoruz.

- Az sonra akşam ezanı okunacak ve insanlar dağılacak çarşılar da kapanacak.

- Ama işe o zaman fakirler orada kalacak.

Çarşıya gittik. Yoldayken ev parası olan dinarların kesesini çıkarttım. İkiye böldüm, Bedr'e yarısını verdim ve dedim ki;

- Bu iki kız kardeşlerimin nasibidir. Onu muhafaza et.

¹⁹⁸ Alvan, **Mevtun Sağırun**, s. 15.

¹⁹⁹ **A,e**, s. 368.

Bedr keseyi sıkıca bağladı, ardından cebinden sarkan bir ipe bağlayıp elinde sımsıkı tutarak göğsünden yakın bir yerde sakladı. Çarşıya vardık kesemi çıkarttım ve para bitene kadar rastladığım her fakire birer dinar dağıttım. Arkamızdan sevinçten yerler bile sığmayacak bir fakirler bıraktıktan sonra çarşmayı terk ettik. Han'a döndük, Bedr hiçbir şey konuşmasa da yüzünde sabah gibi temiz bir tebessüm vardı. Ona dedim ki:

- Yarın sabah gidiyoruz Bedr.

- Nereye?

- Marakeş'e. Çünkü çok özledim.

- Kime?

- Beni bekleyen bir adama ...ama tanımıyorum!"²⁰⁰

İç monolog tekniği de Mevtun Sağırun'da sık görülen tekniklerden biridir. İç monolog, *Gezgin* romanında tanımını verdiğimiz gibi bir insanın sessiz bir şekilde kendi içinde kurduğu diyalogdur. Biyografik roman olan *Mevtun Sağırun*'un anlatıcısının başkahraman olması hem kendisi ile ilgili hem de diğer karakterlerle ilgili düşüncelerinin bir iç monolog şeklinde görmemizi sağlamıştır. Romanda bunun sayısız örnekleriyle karşı karşıyayız. Ancak bir örnek gösterecek olursak; İbnü'l Arabi'nin eşi Fatıma'nın şehit olduğu düşünülen kocası geri döndüğünde, Fatıma üzüntüsünden o geceyi zor geçirmiştir. Aynı halde olan İbnü'l Arabi, Fatıma'nın kesilmeyen ağlama sesini dinlerken aklından şunları geçirmiştir;

"Ben gerçekten Fatıma'dan ayrı kalabilir miyim? Bunu yapsam hemen başka bir kadınla evlenebilirim. İstersem de oğlum İmad'ı yanımda tutabilirim. Bütün kadınları bırakıp derslerimle kitaplarımla halvetlerimle baş başa da kalabilirim. Bütün bunları yapmayıp Fatıma'yla da kalsam hiçbir şeyin değişeceğini sanmıyorum. O zaten ibadetinde kocasına karşı hizmetinde bir şey de dediği yoktur. Benimle konuşmuyor ilgiyle bakmıyor ancak bana normal bir şekilde herhangi bir kadının kocasına sunduğu hizmetleri sunuyor: yemek, hizmet ve yatak. Ne Meryem bintü Abdun'un ilmi gibi ilmiyle mest oldum ne de Nizam'ın konuşması gibi konuşmasından hoşlandım. Yerine geçecek çok kadın vardır. Bütün bunları düşünürken kapıyı açıp yanıma geldi..."²⁰¹

Leitmotiv tekniği, *Gezgin* romanında tanımına yer verirken bazı romanlarda sıkça tekrarlanan ve bir bakıma anlamın pekişmesini sağlayan kelimelerden

²⁰⁰ A,e, s. 238-239.

²⁰¹ A,e, s. 502-503.

oluşturduğunu söylemiştik. Leitmotiv tekniğine, *Mevtun Sağırun* romanında da yer verilmiştir. Tıpkı *Gezgin* romanında olduğu gibi biyografik bir roman olan *Mevtun Sağırun*'un, İbnü'l Arabi'nin hayatını ele aldığından, romanda leitmotiv olarak sayabileceğimiz kelimeler 'sefer', 'seyahat' ve 'sufi' sözcükleridir. Romanın hemen hemen her sayfasında bu sözcükler geçmiştir. Bundan da romanın temelinin ve okurun dikkatini çekmek istenilen meselenin bu kelimelerde olduğunu anlıyoruz.

Dil ve üsluba ilişkin her romanda yaptığımız incelemelere göre, her yazarın kendine has dil ve üsluba sahip olduğunu görüyoruz. *Gezgin* romanın yazarı Yalsızuçanlar, bu romanı soyut bir dille yazdığını ve kullandığı kelimeler ve sözcüklere çoğu zaman öz manasının dışında mana verdiğini görüyoruz. Böyle bir dille yazılan bir romanın, sıradan bir okur için zor bir dil niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz. Yalsızuçanlar, bu romanı zor bir dille yazmış olsa da cümle düzeninde anlatmayı zorlaştıracak yüklemeler kullanmamıştır. Dil kurallarına uygun bir şekilde cümleleri kısa tutmuş ve romandaki olayların akıcılığını devam ettirmiştir.

Mevtun Sağırun'da ise, yazar Alvan tarafından kullanılan dilin, açık ve sade olduğunu vurgulamıştık. *Mevtun Sağırun*'un *Gezgin* romanı ile bu noktada çeliştiğini görüyoruz. Yazar Alvan, romana lehçe dilinde sözcükler sokmayıp fasih Arapça kullanmıştır. Dil kurallarına uygun bir şekilde yazmıştır. Alvan, kolaylık ve sadelikle nitelendirilen *Mevtun Sağırun* romanında, üslubunun sadeliğini korumuştur. Sufi bir şahsiyetin hayatını konu edinmesi nedeniyle zor sözcükler içeren roman türlerindendir. Ancak yazar Alvan üslubuyla bu terimleri belagat açısından gücünü kaybettirmeden güzel bir şekilde sadeleştirip kolaylaştırmıştır. Bu sayede yazar, okurlarına, sıkıcı olmayan aksine teşvik edici bir roman sunmuştur.

Dil ve üsluba tabi olan anlatım tekniklerine her iki romanda da rastlanılmaktadır. *Gezgin* ve *Mevtun Sağırun* romanlarında birtakım anlatım teknikleri izlemekteyiz. Bu teknikler romanlara estetik açıdan çok etki etmiş olup romanlarda kullanılan anlatım tekniklerinin en önemlileri kullanılmıştır. Anlatma-gösterme tekniği, şehirlerin tasvirini ve tanıtımını yaparak adeta okura o mekânlarda olduğunu hissettirmektedir. Özetleme tekniği de romanlara edebi yönden güç kazandırmış ve dolgu dediğimiz cümle ve ifadelerden uzak tutmuştur. Diyalog

tekniği de her iki romanda kullanılan en güzel tekniklerdendir. Kişiler arasında geçen diyalogların sergilenmesi okur için hem zevkli hem de teşvik edici bir his vermektedir. İç monolog tekniği de romanları estetik bir özelliğe sahip kılmıştır. Bu teknik okura karakterlerin iç seslerine kulak vermesini sağlamaktadır.

SONUÇ

Türk yazar Sadık Yalsızuçanlar ile Suudi Arabistanlı yazar Muhammed Hasan Alvan'ın tasavvuf alanında İbnü'l-Arabî'nin biyografisini ele aldıkları *Gezgin* ile *Mevtun Sağîrun* adlı romanlarının muhteva, yapı, dil ve üslup açısından incelenerek karşılaştırılmasının amaçlandığı bu tez çalışmasında sırasıyla;

- Ele alınan her iki romandaki benzerlikler ve farklılıkların neler olduğu,
- Telif edilen bu iki eserin hangi derecede ortak paydaya sahip oldukları,
- Muhyiddin İbnü'l Arabî'nin şahsiyetinin okuyucunun gözünde nasıl bir yansıma bıraktığı? gibi sorulara cevap bulunmaya çalışılmıştır.

Bu çerçevede çeşitli kaynaklardan faydalanarak elde edilen veriler doğrultusunda;

İki farklı kültüre ait iki yazar her ne kadar aynı konuyu işleseler de kurgu açısından her iki eser birbirinden farklı göstermektedir. Ancak bu iki roman arasında benzerlikler de görülmüştür. Özellikle her iki romanda da işlenen konunun tarihte yaşamış gerçek şahsiyet olan Muhyiddin İbnü'l Arabî'nin olması, iki romanın arasında çok ortak yönlerin olmasına yardımcı olmuştur. Bunun yanı sıra muhteva kapsamında, ortak temalar ve ana fikirler de görülmüştür. Yapı bakımından iki romanın ortak olduğu unsurlar; bakış açısı, olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman ve mekân unsurlarıdır. Ayrıca incelenen dil ve üslup açısından da ortak tekniklere rastlanmıştır.

Her iki romandaki benzerliklere gelince; muhteva açısından her iki romanın ortak teması manevi bir arayış olmakla birlikte aşk, hasret, gurbet, hayret, ölüm gibi yan temalarda da benzerlik göstermiştir. Aynı çerçevede, romanların ana fikri de; insanın, bu dünyaya yaratıcısını bilmek, bulmak ve onun ahlakıyla ahlaklanmak üzere geldiğini ve bunun örneklerinden birinin de Muhyiddin İbnü'l Arabî olduğu konusunda benzerlik göstermiştir.

İki roman arasında tespit edilen benzerliklere, romanların yapısında da rastlanmıştır. Romanların bakış açısındaki benzerlik, her iki anlatıcının ilahi bakış

açısına sahip olmasıdır. Olay örgüsü de, her iki romanın olaylarının tek bir kişinin etrafında dönmesinden sebep tek zincirli olay örgüsü şeklinde benzerlik göstermiştir. Şahıs kadrosuna gelince; romanların konusu olan Muhyiddin İbnü'l Arabi gibi gerçek şahsiyetlere her iki romanda yer verilmiştir. Zaman ve mekânda ise, yine iki romanın ana konusu olan Muhyiddin İbnü'l Arabi'in doğum ve ölümü arasındaki zaman diliminde olaylar cereyan etmiştir ve gezdiği İslam coğrafyasındaki şehirlerde benzerlik tespit edilmiştir. Dil ve üslup bakımında da, anlatım, tasvir, mektup, özetleme, geriye dönüş, leitmotiv, diyalog, iç diyalog ve iç monolog gibi kullanılan tekniklerde her iki romanda benzerlik görülmüştür.

İncelenen romanların karşılaştırılması sonucunda ortak ve benzerlik görüldüğü gibi farklılıklara da rastlanmıştır. Muhteva bakımından başlık unsurunda iki romanın isimleri arasında farklılık görülmüştür. Yapı bakımından, anlatıcıların *Gezgin* romanında üçüncü tekil şahıs ve *Mevtun Sağîrun*'da birinci tekil şahıs olması gibi bir farklılık tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra şahıs kadrosunda aynı kişi olmasıyla birlikte isim farklılığı olmuştur. Bu duruma, *Gezgin*'de Abdullah, *Mevtun Sağîrun*'da Bedr el-Habeşi, *Gezgin*'de Uyum, *Mevtun Sağîrun*'da Nizam örneklerinde rastlanmıştır.

Dil ve üsluba ilişkin görülen farklılıklar ise, *Gezgin* romanı Türkçe, *Mevtun Sağîrun* romanı Arapça yazılmıştır. Yazarların kullandıkları üslup; *Mevtun Sağîrun* romanı sade, basit, anlaşılması kolay bir üslupla yazılırken, *Gezgin* romanının dili sığ bir okur için anlaşılması zor düzeyde kaleme alınmıştır.

Yazar Muhammed Hasan Alvan'ın, *Mevtun Sağîrun* romanını ele alırken Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin doğumundan ölümüne değin yaşadığı ortamı, küçüklüğünü, gençliğini ve olgunluk çağını, daha sonra gezdiği tüm İslam coğrafyasını anlatmaya çalışırken, İbnü'l Arabi'nin hayatına dair yazılmış onlarca tarihi kaynaktan etkilendiği görülmüştür. Bunların başında İbnü'l Arabi'nin *el-Fütûhâtü'l Mekkiye*'si gelir. Sadık Yalsızuçanlar'ın *Gezgin* romanını yazarken etkilendiği kaynakların başında keza *el-Fütûhâtü'l Mekkiye*'nin geldiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra Claude Addas'ın *Kibrit-i Ahmer'in Peşinde* kitabından ve

babası Michel Chodkiewicz'in *Sahilsiz Bir Umman* kitaplarından çokça etkilendiği gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak Alvan'ın, sadece *Mevtun Sağîrun* romanını Yalsızuçanlar'ın *Gezgin* romanından oniki yıl sonra yayımlamış olmasından hareketle ondan etkilendiği söylenemez. Zira kaynaklarda böyle bir veriye rastlanmamıştır. Ortak ve benzer yönlerin farklılıklardan daha fazla olmasının da aynı şahsiyetin biyografisini ele almalarından kaynaklı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abayat, Ati : **On The Elements of Al-Qur'anic Narrative of Al-Tariqa**, Abdulaziz al-Mahmud's Lore, Farhanghani University, Adâb Al-Kûfa Journal, No. 45, P. 1, İran.
- Abdulkadir, Mahmud : **el-Felsefetü's- Sufiyetü fi'l-İslam**, Darü'l-Fikri'l-Arabi, Kahire, 1946.
- Abdü'l-Muti, Faruk : **Muhyiddin İbnü'l Arabi, Hayatühü-Mezhebühü-Zühdühü**, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyyetü es-Silsile: el-Âlâmü Mine'l-Felâsifeti, Beyrut, 1. Bs, 1993.
- Addas, Claude : **İbnü'l-Arabî ou la Quetedu Soufre Rouge**, Paris, 1989.
- Aktaş, Şerif : **Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili –Teori ve Uygulama-**, 2. bs 2015, Kurgan Edebiyat.
- Aktaş, Şerif : **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, 2. bs, Ankara, Akçağ Yayınları, 1991.
- Akyıldız, Hülya Bayrak : **Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Roman Tekniği**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2008.
- Alvan, Muhammed Hasan : **Mevtun Sağîrun**, Darüs-Sâki, 1. Bs, Beyrut, 2016.
- Al-Zubaidi, Bassam Dawood Salman : “Studies In Arabic Narratology, The Story telling Manifestations In The Novel "Shamous Al Ghajar”, **The Time And Place Of The Novel Case Study**, University of Kufa.
- Arpacı, Havva : **Muhyiddîn İbnü'l- Arabî'nin (V.638/1240) Eserlerinde Rüyâ: Kitâbü'l-Mübeşşirât Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, 2019.
- Ay, İlknur : **Sevinç Çokum'un Roman Tekniği**, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2014.

- Aydın, Ertuğrul : “Türkiye'deki Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışmaları”, **Rumeli DE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, KKTC 2019.
- Aytaç, Gürsel : **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, Doğubatı Yayınları, Ankara, 2019.
- Bassnett, Susan : **Comparative Literature A Critical Introduction**, Çev; Amira Hasan Nowayra, 1999.
- Çelik, Aykut : **Sadık Yalsızuçanlar'ın Öykülerinde Yapı ve İzlek**, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ, 2014.
- Çetin, Nurullah : **Roman Çözümleme Yöntemi**, Öncü Kitap, 3. bs, Ankara, 2005.
- Çetişli, İsmail : **Metin Tahlillerine Giriş/2: Hikâye-Roman-Tiyatro**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2016.
- Demir, Ethem : “Modern Arap Edebiyatında Tasavvufi Romanlar”, **Tekirdağ İlahiyat Dergisi**, 2019.
- Ebu Zeyd, Nasır : **Hakeza Tekelleme İbnü Arabi**, (İbnü'l Arabi Böyle Konuştu), Mısır Genel Kitap Heyeti, 2002.
- Ebu Zeyd, Sâmi : **el-Edebü'l-Mukaren el-Menhecü ve't-Tatbîk** Darü'l-Mesirati li'n-Neşri, 2017.
- el-Afifi, Ebu'l-Âlâ : “İbnü'l-Arabî İle İlgili Araştırma Serüvenim”, **UÜİFD**, sa.9, c.9, (2000).
- el-Budeyri, Ali : **el-Edebül-Arâbiyü'l-Mukâren**, Basra Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, 2009.
- Elhajhamed, Abdulsattar : “İbnü Arabi fi'r-Rivâyeteyni el-Arabiyyeti ve't-Türkiyye: Dirâsetü Mukaranetin Beyne Rivayeti Cebeli Kaf ve Zidyarü'l-Endelüsi” **Şarkiyat Mecmuası- Journal of Oriental Studies**, sayı, 34, (2019).
- el-Kahtâni, Sultan : **er-Rivâyetü Fi'l-Memleketil-Arabiyyeti's-Suûdiye, Neş'etuha ve Tatavvuruha**, Darü's-Safahatü'z-Zehebiyyetü li'n-Neşri, 1. Bs, Riyad,

1998.

- el-Kâri, Ebu'l- : **İbnü'l-Arabî'nin Menkıbeleri**, şerh. Salâhuddin
Hasen Ali b. el-Müneccid, İstanbul, 2010.
İbrahim
- el-Mulle, Erva Bint : **el-Fadaa er-Rivâi fi Rivâyâti Muhammed Hasan**
Muhammed İbn Alvan, Kral Faysal Üniversitesi, Suudi Arabistan,
Ahmed 2020.
- el-Yâfii, Abdullah : **Mirâtü'l-Cinâni ve İbretü'l-Yakzani fi Mârifetü**
İbn As'ad **ma Yu'tabarü min Hâvâdisü'z-Zeman.** Darü'l-
Kitâbü'l-İslami, Kahire, Cilt IV, 1993.
- ez-Zehebi, : **Siyeru Alami'n-Nübelâ**, Müessesetü'r-Risâle, 11.
Şemsüddîn Bs, c. 23, Beyrut, 1996.
- en-Nebhâni, Yusuf : **Câmi'u Karâmâtü'l-Evliya**, el-Mektebetü's-
Sekafiyye, Cilt.1, Lübnan, 1991.
- Er, Rahmi : Roman/2. Bölüm: Arap Edebiyatı, **DİA**, 35. cilt,
İstanbul 2008.
- Ertuğrul, İsmail : **Vahdet-i Vücûd ve İbnü'l-Arabî**, haz. Mustafa
Fenni Kara, İstanbul, 2008.
- es-Safadi, : **el-Vafi bi'l-Vefiyyâtü**, Dâru Franz Steiner
Salahüddîn Wiesbaden Li'n-Neşri, 2. Bs, Cilt IV, 1974.
- ez-Zirekli, : **el-Âlâm**, Dârü'l-İlmi li'l-Melâyin, 15. Bs, Cilt VI,
Hayrüddîn Beyrut, 2002.
- Forster, E.M. : **Roman Sanatı**, çev: Ünal Aytür, Milenyum
Yayınları, İstanbul, 2019.
- Gürbilek, Nurdan : **Benden Önce Bir Başkası**, Denemeler, Metis
Yayınları, 2010.
- Gürdal, Dudu : **Sadık Yalsızuçanlar'ın Tarihî Romanları**
Üzerine Bir İnceleme, Necmettin Erbakan
Üniversitesi, Konya, 2020.
- Hicazi, Yusuf : **Anâsiru'r-Rivâyeti**, y.y, t.y.
Hasan

- İbnü'l-Arabî, : **Kitâbü'l-Mübeşşirât**, Yusuf Ağa El Yazması
Muhyiddin Nüshâsı, no.7851.
- İbnü'l Arabi, : **el-Fütûhâtü'l-Mekkiye**, Dârü'l-Mârifet, Beyrut,
Muhyiddin 2011.
- İbnü'l Arabi, : **Fusûsü'l-Hikem**, Dârü'l-Kitabü'l-Arâbi, Beyrut,
Muhyiddin t.y.
- Kaplan, Zehra : “İlk Edebi Roman İntibah’taki Edebi Çatışma:
Kadın Psikolojisi, Anneden Kopma ve Oğlun
Bireyselleşme Mücadelesi”, **Kesit Akademi
Dergisi**, Yıl. 3, Sayı. 9, 2017.
- Karaaslan, Aslıhan : “Fusûs'l-Hikem Tercüme ve Şerhi, Muhyiddin
İbnü'l Arabi, Ahmed Avni Konuk, I-II cilt”
Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi, ,
c.21, sayı.41, Ankara, 2018.
- Kasım, Siza : **Binâü'r-Rivaye; Dirâsetü Mukârenetin fi
Sûlasiyyeti Necip Mahfûz**, Mektebetü'l-Üsra,
2004.
- Kaya, Veysel : “İcâzetnâme: İbn Arabî'nin Kendi Kaleminden
İcâzet Aldığı Hocaların ve Yazdığı Eserlerin
Listesi”, **Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma
Dergisi** (İbnü'l Arabi'nin Özel Sayısı-1), Çev.
Veysel Kaya Yıl:9,2008.
- Kılıç, Mahmud : “el-Fütûhâtü'l-Mekkiye”, **DİA**, XIII. Cilt,
Erol İstanbul, 2005.
- Kılıç, Mahmud : **Muhyiddîn İbnu'l-Arabî'de Varlık ve
Erol Mertebeleri**, MÜSBE, İstanbul, 1995.
- Kılıç, Mahmud : "Muhyiddin İbnü'l Arabi", **TDV**, XX. Cilt, İstanbul,
Erol 1999.
- Kurt, Ali Vasfi : **Endülüs'te Hadis ve İbnü'l-Arabî**, İnsan
Yayımları, İstanbul, 1998.
- Miftah, Abdülbâki : **Kur'an Mührü Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn
İbnü'l-Arabî'nin Hayatı**, çev. Vahdettin İnce,
İstanbul, 2007.

- Noyan, Sema : “1980 Sonrası Popüler Romanlar ve Tasavvuf”, **Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi**, 1. cilt, sayı 1, Temmuz, 2017.
- Onat, Çiğdem : **Âla el-Asvânî'nin İmâretü'l-Kûbyân Adlı Romanında Yapı, Tema ve Anlatım Özellikleri**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2020.
- Öge, Haşim : **Sadık Yalsızuçanlar'ın Öykülerinde Tasavvuf**, Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi, Yozgat, 2017.
- Önal, Mehmet : “Edebi Dil ve Üslup”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 36. Sayı, Erzurum, 2008.
- Öztürk, Dinçer : “İlk Edebi Roman İntibah'taki Bazı Teknik Sorunlar”, **Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9. cilt, sayı 2, Yıl, 2020.
- Palacios, Miguel : **İbn Arabî Hayâtühü ve Mezhebühü**, çev, Abdurrahman Bedevi, Mektebetü'l-Anjelo el-Misriyye, Kahire, 1965.
- Sungur, Ferhat : **Sadık Yalsızuçanlar'ın Ayan Beyan, Güzeran, Hiç, Garip, Akla Veda, Pınar Sineması Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi İncelemesi**, Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak, 2019.
- Tekin, Mehmet : **Roman Sanatı 1, Romanın Unsurları**, Ötüken Neşriyat, 16. bs, İstanbul, 2018.
- Tepebaşı, Fatih : **Roman İncelemesine Giriş**, Çizgi Kitapevi, Konya, 2012.
- Umurhan, Sıtkı : **Sadık Yalsızuçanlar'ın Romanları ve Romancılığı Üzerine Bir Değerlendirme**, Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Afyon, 2019.
- Ülken, Hilmi Ziya : **Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü/İslam Medeniyetinde Tercümeler ve Tesirleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.

Yalsızuçanlar, : **Gezgin**, Profil Kitap Yayınları, 2. bs, 2016.
Sadık

Elektronik Kaynaklar:

Alvan, Muhammed Hasan tarafından afatihalhuseyni@gmail.com adresine 07.12.2021 tarihinde gönderilen e-postadan faydalanılmıştır.

Yalsızuçanlar, Sadık tarafından afatihalhuseyni@gmail.com adresine 02.12.2021 tarihinde gönderilen e-postadan faydalanılmıştır.

[https://sozluk.gov.tr/\(çevrimiçi\)](https://sozluk.gov.tr/(çevrimiçi)) 06.06.2022

<http://alalwan.com/about/> (Çevrimiçi) 28.01.2022

<https://manhom.com/%D8%B4%D8%AE%D8%B5%D9%8A%D8%A7%D8%AA/%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF-%D8%AD%D8%B3%D9%86-%D8%B9%D9%84%D9%88%D8%A7%D9%86/> (Çevrimiçi) 28.01.2022.

<https://rjeem.com/top-books-by-mohammed-hasan-alwan/> (Çevrimiçi) 28.01.2022.

<https://www.noor-book.com/%D9%83%D8%AA%D8%A8-%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF-%D8%AD%D8%B3%D9%86-%D8%B9%D9%84%D9%88%D8%A7%D9%86-pdf> (Çevrimiçi) 28.01.2022.

<https://www.almrsal.com/post/479137> (Çevrimiçi) 28.01.2022.

<http://alalwan.com/about/> (Çevrimiçi) 28.01.2022

https://www.goodreads.com/author/show/1344300._ (Çevrimiçi) 28.01.2022.

<https://www.alyaum.com/articles/6220433/> (Çevrimiçi) 28.01.2022.

<https://utpress.utexas.edu/books/alwan-hutchins-ibn-arabis-small-death> (Çevrimiçi) 17.04.2022.

<http://alalwan.com/about/> (Çevrimiçi) 28.01.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/Muhyiddin_%C4%B0bn%C3%BC%27l-Arab%C3%AE#Seyahatleri (Çevrimiçi) 16.01.2022.